

GUIA PER A INCORPORAR
LA PERSPECTIVA DE GÈNERE
EN ACTUACIONS URBANES
COMUNITAT VALENCIANA

GENERALITAT
VALENCIANA

DIRECCIÓ

Director General
d' Urbanisme
Vicente Joaquín García Nebot

Subdirecció General
d'Urbanisme
Anna Piñeiro Valls

EQUIP TÈCNIC

Universitat Politècnica
de València
Eva M. Álvarez Isidro
Carlos J. Gómez Alfonso

COL-LABORADORS:

José Luis Calabuig Ortuño
Victoria Aguilar Frechina
Victoria Calabuig Aguilar

FOTOGRAFIES

© Carlos Gómez-Eva Álvarez
Foresturbia © The Empire y
OFFICE U67
Wherabouts London © Catapult
Future Cities Et Greater London
Authority

DISSENY I MAQUETACIÓ
IGM Creatividad
Isabel Giner Marco

EQUIP ASSESSOR:

Amaya Acevedo Albertos
Sº Documentación,
Publicaciones y Estadística
Departamental.
Conselleria Educación, Cultura
y Deporte

Pepa Bertolín Corbaton
Sº Coordinación de las Unidades
de Igualdad.
Vicepresidencia y Conselleria de
Igualdad y Políticas Inclusivas

Marina Calatayud Cuesta
Sº Documentación,
Publicaciones y Estadística
Departamental.
Conselleria Política Territorial,
Obras Públicas y Movilidad

Vicente Collado Capilla
Sº Infraestructura Verde y
Paisaje.
Conselleria de Política
Territorial, Obras Públicas y
Movilidad

Sonia Gómez - Pardo Gabaldón
Sº Territorial de Urbanismo de
Valencia.
Conselleria de Política
Territorial, Obras Públicas y
Movilidad

Blanca Marin Ferreiro
Directora Aeropuerto de
Castellón SL

Anaïs Menguzzato Garcia
Directora Gerente de
Ferrocarriles de la Generalitat
Valenciana (Fgv)

Palmira Muñoz Muñoz
Subdirección del Gabinete
Técnico. Conselleria de Sanidad
y Salud

Immaculada Orozco Ripoll
Secretaria Autonómica de
Política Territorial, Urbanismo
y Paisaje.
Conselleria de Política
Territorial, Obras Públicas y
Movilidad

Rosa Pardo Marin
Directora General de Política
Territorial y Paisaje.
Consellera de Política Territorial,
Obras Públicas y Movilidad

Silvia Román Guía
Sº Coordinación Y Apoyo Técnico.
Conselleria de Política Territorial,
Obras Públicas y Movilidad

Begoña Serrano
Directora Instituto Valenciano de
la Edificación

Laura Soto Francés
Secretaria Autonómica de
Arquitectura Bioclimática y
Sostenibilidad.
Vicepresidencia 2ª y Conselleria
de Vivienda y Arquitectura
Bioclimática

María Such Palomares
Directora General del Instituto
Valenciano de las Mujeres.
Vicepresidencia Y Conselleria de
Igualdad y Políticas Inclusivas

PRÒLEG

La Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge de la Comunitat Valenciana, segons la versió modificada per la Llei 1/2019, de 5 de febrer, inclou la perspectiva de gènere inclusiva com a principi inspirador de tota l'activitat urbanística.

Les nostres ciutats, pobles i, en general, les àrees urbanes han de ser un espai que complisca les condicions i característiques que les convertisquen en els espais més confortables possibles per a la ciutadania.

Millorar la qualitat de vida és essencial en el model territorial de la Comunitat Valenciana, incloses, entre els criteris d'ordenació i intervenció, la igualtat entre homes i dones, les necessitats dels diferents grups socials i dels diversos tipus d'estructures familiars.

L'urbanisme valencià ha d'estar inspirat per les condicions necessàries per a aconseguir ciutats integrades socialment, a fi d'evitar solucions espacials discriminatòries que generen àrees marginals i ambients d'exclusió social, que són contràries als nostres valors constitucionals.

En aquest sentit, la perspectiva de gènere s'ha d'incloure en el disseny, la definició i l'execució del planejament urbanístic i els elements clau són la interrelació, proximitat i combinació dels usos per a fer confluïr les quatre esferes de la vida quotidiana – productiva, reproductiva, política i personal – i atorgar-los el mateix valor.

El concepte "perspectiva de gènere" s'identifica amb el de "ciutat cuidadora" com a model urbà, és a dir, que l'espai urbà, mobilitat, transport públic, accessibilitat, seguretat, equipament i disseny dels habitatges estan en funció de les persones i de la vida quotidiana.

No obstant això, la perspectiva de gènere continua sent una gran desconeguda tant pels redactors de documents urbanístics com per la mateixa Administració que ha d'aprovar definitivament el planejament urbanístic.

La paritat i la diversitat en tots els vessants, inclosa la participació de la infància ha de ser estudiada i recollida en els documents urbanístics, a fi de prioritzar criteris inclusius i afavorir l'equitat en l'accés als serveis i infraestructures urbanes.

Per això, des de la Conselleria de Política Territorial, Obres Públiques i Mobilitat s'ha considerat imprescindible publicar la GUIA PER A INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN ACTUACIONS URBANES com a ajuda a professionals i Administracions en la seua labor urbanitzadora.

Des de la Conselleria animem a tots els col·lectius compromesos amb la transformació de la societat mitjançant la paritat equitativa, a aquells col·lectius representants de la població amb mobilitat reduïda, als col·lectius professionals de l'urbanisme i a les administracions a participar en la redacció definitiva d'aquesta guia que hui proposem.

El conseller de Política Territorial,
Obres Públiques i Mobilitat

Arcadi España García

	PART 0	
	COM S'UTILITZA AQUESTA GUIA?	11
	PART 1. PERSPECTIVA DE GÈNERE	
	1.1 Què entenem per perspectiva de gènere?	21
	1.2 Per què és necessària la perspectiva de gènere en plantejament urbà?	23
	1.3 Importa el procés de treball en plantejament de la perspectiva de gènere?	24
	1.4 L'informe d'avaluació d'impacte de gènere (IAIG) incorpora la perspectiva de gènere en el planejament que avalua?	25
	2.1 Com es relaciona aquesta guia amb la lotup?	31
	PART 2. SOBRE ELS CONTINGUTS	
	2.2 Objectius en matèria d'igualtat i inclusió que poden ser assumits per les figures de planejament	37
	2.2.1 Cuidar i ser cuidats	37
	2.2.2 Reconeixement de la diversitat	37
	2.2.3 Igualtat d'oportunitats per a les persones	39
	2.3 Informació prèvia	41
	2.3.1 Interseccionalitat	41
	2.3.2 Dades desagregades	41
	2.3.3 Participación	43
	2.4 Línies de treball, amb indicadors que cal avaluar abans del planejament i en el planejament redactat	51
	2.4.1 Combinació d'usos, activitats i infraestructura verda: sostenibilitat i canvi climàtic	51
	2.4.2 Mobilitat, equipament, serveis i habitatge: infraestructures assemblades	59
	2.4.3 Xarxa d'espais comuns: continuïtat espacial	67
	2.4.4 Seguretat i habitabilitat en l'espai públic: manteniment, confort i qualitat urbana	75
	2.5 Transversalitat	83
	2.5.1 Gestió social, econòmica i política	83
	2.5.2 Banderes roges contra la discriminació estructural	84
	PART 3. SOBRE ELS DOCUMENTS	
	3.1 Incorporació de la perspectiva de gènere en els documents de planejament urbà segons la LOTUP	93
	3.1.1 Según preàmbulo de LOTUP	93
	3.1.2 Segons l'articulat de la LOTUP	95
	3.1.3 Segons l'annex XII de la LOTUP	99
	3.1.4 Resumen documentos LOTUP	105
	3.2 Sugeriments i recomanacions per a la incorporació de la perspectiva de gènere en el desenvolupament documental	111
	3.3 Elaboració documental de l'iaig segons aquesta guia	115
	PART 4. SOBRE EL PROCÉS	
	4.1 Recomanacions i suggeriments per a la incorporació de la perspectiva de gènere en planejament de manera efectiva	123
	4.2 Procés de treball en el temps i llista de comprovació (checklist)	124
	BIBLIOGRAFIA	133

GUIA PER A INCORPORAR
LA PERSPECTIVA DE GÈNERE
EN ACTUACIONS URBANES
COMUNITAT VALENCIANA

Part 0

COM S'UTILITZA
AQUESTA GUIA?

COM S'UTILITZA AQUESTA GUIA?

La LOTUP, Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge de la Comunitat Valenciana, té com un dels objectius incorporar la perspectiva de gènere i inclusiva en el planejament urbà i, a més, en l'annex IV, estableix com a criteri de qualitat urbana, precisament, la incorporació d'aquesta perspectiva a l'hora de disposar l'equipament urbà sobre el territori.

Alineada amb aquestes declaracions de principis, i per a consolidar el sentit transformador d'aquesta llei, la **present Guia per a incorporar la perspectiva de gènere en actuacions urbanes a la Comunitat Valenciana** aborda tres **objectius**

1. Acompanyar les persones que **prenen decisions**, en el procés de reflexió, al llarg del temps, de cara a incorporar la perspectiva de gènere en l'entorn que habitem. És a dir, aspira a acompanyar en el procés de decisió les persones que es plantegen com disminuir les desigualtats produïdes per l'entorn construït entre les persones, aspiració que ja està incorporada en la LOTUP. En aquest sentit, es dirigeix a persones responsables polítiques i a personal tècnic de l'Administració.
2. Acompanyar els **equips redactors** de planejament urbà en el procés de traduir les determinacions relatives a la incorporació de la perspectiva de gènere a decisions de projecte en el treball de planejament o actuació urbana que estiguen desenvolupant.
3. Aconsellar els equips redactors, mitjançant recomanacions i suggeriments, pel que fa a la **redacció de documents** de planejament d'acord amb el que s'estipula en la LOTUP, posant l'accent en l'Informe (d'avaluació) d'impacte de gènere.

A més, la guia es planteja amb un cert sentit divulgatiu, per la qual cosa pot ser útil per a qualsevol persona interessada.

Per a això, aquesta guia s'organitza en quatre parts o seccions amb perfil propi, interrelacionades:

Part 1, d'introducció. Una aproximació a algunes idees sobre la perspectiva de gènere i la necessitat d'incorporar-la.

Part 2, de continguts bàsics. Tracta d'organitzar i sistematitzar els continguts bàsics sobre els quals s'hauria de reflexionar i debatre amb la finalitat d'incorporar la perspectiva de gènere en l'entorn construït. En aquesta part s'exposen les nocions bàsiques i s'estableix el vincle que tenen amb la LOTUP.

Amb l'objectiu que la persona que utilitze aquesta guia dispose d'un mecanisme pautat de seguiment, s'incorporen taules de recomanacions per cada bloc de continguts –denominades ací línies de treball– a manera de resum, amb accions prèvies, preguntes guia i indicadors d'autovaloració. Aquestes taules es presenten com a suggeriment; la profunditat i l'ús i s'han d'ajustar, segons el criteri de l'equip redactor, a l'envergadura de la població i a la figura de planejament.

Cada taula incorpora:

- *Accions prèvies* que cal tindre en compte, abans d'abordar el procés de planejament.
- *Preguntes guia* que tenen la missió de plantejar la reflexió sobre alguns aspectes que es consideren importants.
- *Indicadors i subindicadors*, que pugen facilitar la valoració de la situació en estat previ de la qüestió, és a dir, abans del desenvolupament del planejament; i la valoració de la situació que comporta el desenvolupament del planejament projectat. Per tant, es valorarà si les determinacions del planejament igualen o milloren la situació anterior. Aquests indicadors també poden ser d'ajuda en l'elaboració posterior de documents.

Part 3, de **documentació**. Tracta de reflexionar i fer suggeriments sobre com traslladar els continguts considerats en la part 2 als diferents documents de planejament o actuació urbana, seguint l'esquema o el trajecte disposat en la LOTUP. Per a fer-ho, es vinculen els continguts i els seus indicadors amb l'articulat de la LOTUP, i es fan algunes recomanacions. Finalment, es defineixen les condicions que ha de complir l'IAIG preceptiu.

Aquesta part 3, més documental i/o administrativa, fa crides o referències freqüents a la part 2, de manera que queden vinculats els documents de la part 3 als continguts desenvolupats en la part 2.

Part 4, sobre com organitzar el **procés** de treball en el temps, per a facilitar d'una manera més senzilla i adequada la incorporació efectiva de la perspectiva de gènere. Tracta d'establir recomanacions per al desenvolupament adequat de tot el procés, abans de la redacció de la figura de planejament, durant la redacció i amb posterioritat a aquesta, quan ja s'aplique.

Sense separar-se de la LOTUP, totes les parts en què es divideix aquesta guia contribueixen a la consecució dels objectius descrits en aquesta introducció, tot i que podem associar més estretament la part 1, la part 2 i la part 4 a la consecució dels objectius 1 i 2; i la part 3, a la consecució de l'objectiu 3. Finalment, es refereix una bibliografia que, a més, és de consulta recomanada per a qui vulga aprofundir en alguns dels aspectes ací esmentats.

La guia permet una aproximació general i lineal quan se'n fa una lectura d'inici a fi. Però també permet un acostament més directe, i en aquest sentit, el mateix text condueix a altres seccions d'aquest per a comprendre'l i aplicar-lo.

Si alguns termes resulten confusos, es recomana consultar els glossaris de les publicacions següents:

- A partir de la pàgina 60 en Manual para la incorporación de la perspectiva de género en la programación común a escala nacional, 2018 (en castellà).¹
- A partir de la pàgina 16 en Handbook for Gender-Inclusive Urban Planning Design, 2020 (en anglès).²

Si es necessita més informació, després de la part 4, s'adjunta un elenc bibliogràfic que pot ser d'utilitat.

¹ Manual para la Incorporación de la perspectiva de género en la programación común a escala nacional, 2018.

² Horacio Terraza and M. Beatriz Orlando, Handbook for Gender-Inclusive Urban Planning Design, 2020 <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33197>>.

Part I

PERSPECTIVA DE GÈNERE

Una aproximació a algunes idees sobre la perspectiva de gènere, i la necessitat de la incorporació d'aquesta.

1. Hàbitat col·lectiu: territori, habitants i patrons d'activitats.

A. La perspectiva de GÈNERE afecta a tot el procés de PLANEJAMENT en qualsevol punt de la presa de decisions i el seu objectiu és TRANSFORMAR la realitat construint un hàbitat que augmente l'autonomia de les dones i beneficie a tots.

Part II

SOBRE ELS CONTINGUTS

Tracta d'organitzar i sistematitzar els continguts bàsics sota els que s'hauria de reflexionar i debatre amb la finalitat d'incorporar la perspectiva de gènere en l'entorn construït. En aquesta part s'exposen les nocions bàsiques, establint el seu vincle a la LOTUP.

2. Diversitat d'habitants, activitats, situacions específiques i objectius

3. Definició i prioritització col·lectiva d'objectius a curt, mitjà i llarg termini

4. Redacció de la documentació de planejament concorde a llei que sintetitza aqueixos objectius i disposa dels mitjans i recursos per a aconseguir-los.

Part III

SOBRE ELS DOCUMENTS

Tracta de reflexionar i fer suggeriments sobre com traslladar els continguts considerats en Part 2, als diferents documents de planejament o actuació urbana, seguint l'esquema o trajecte disposat en la LOTUP.

5. Figura de planejament que es desplegarà al llarg del temps.

B. IEIG avalua el possible impacte que el desenvolupament del que es disposa al DOCUMENT de planejament en qüestió pot tindre sobre la disminució de desigualtats per qüestió de rol de gènere.

IAIG
Informe
d'Avaluació
d'Impacte de
Gènere.

Part IV

SOBRE EL PROCÉS

Tracta d'organitzar el procés de treball en el temps: abans de la redacció de la figura de planejament o actuació urbana, durant la redacció dels documents, i amb posterioritat a aquesta, ja en la seua aplicació..

ACCIONS PRÈVIES

A tindre en compte ABANS d'abordar el procés o l'actuació

COMBINACIÓ D'USOS, ACTIVITATS I INFRAESTRUCTURA VERDA: SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMÀTIC
LOTUP, annex XII, punts 3 i 4
ACCIONS PRÈVIES

ACCIONS PRÈVIES	L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que redacte l'Informe d'impacte ambiental.	☐
	L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que redacte el Pla de mobilitat urbana sostenible.	☐
Revisar informes existents	Revisió de la legislació nacional i autonòmica vinculant en qüestió de sostenibilitat.	☐
	Revisió de les agendes urbanes de l'ONU, Europa, Espanya i la Comunitat Valenciana, així com les municipals si n'hi ha.	☐
	Revisió del pla de mobilitat sostenible, o estudi, si és el cas.	☐
	Revisió dels estudis sobre economia circular, regeneració urbana i reactivació rural.	☐

Aquestes taules es presenten com a suggeriment de la guia; la llista d'indicadors, la profunditat i l'ús s'han d'ajustar a la dimensió de la població i a la figura de planejament.

ICONO Identifica la línia de treball

Informació prèvia

Sostenibilitat i canvi climàtic

Equipaments i infraestructures

Espais comuns

Seguretat i qualitat urbana

Gestió social, econòmica i política

Discriminació estructural

PREGUNTES GUIA

Reflexió sobre aspectes importants a considerar

COMBINACIÓ D'USOS, ACTIVITATS I INFRAESTRUCTURA VERDA: SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMÀTIC
LOTUP, annex XII, punts 3 i 4
PREGUNTES GUIA

PREGUNTES GUIA	Es coneix la distribució de les zones verdes en funció de les necessitats de la població en qüestions d'oci, esport i salut?	☐
	Es disposen aquests espais en una xarxa estructurada que vaja des de l'escala de proximitat fins a la territorial?	☐
	En les zones més especialitzades en treball remunerat, com poden ser els polígons industrials o les àrees comercials, es disposa d'espais verds de proximitat?	☐
	Es coneixen els patrons de mobilitat de cada perfil de persona usuària, identificat prèviament?	☐
	S'han proposat sistemes de mobilitat que atenguen, de manera viable, la mobilitat de la cura?	☐
	S'ha proposat un model urbà que atenga la relació casa - treball remunerat - serveis de suport a la cura?	☐
	Es promou la millora de l'habitatge i dels edificis per a promoure l'eficiència energètica i evitar la pobresa energètica?	☐
	Es disposa d'aigua potable de qualitat suficient en la xarxa de subministrament d'aigua potable domèstica?	☐
	S'ha pensat en els animals de companyia o en la fauna urbana a l'hora de projectar els espais verds de proximitat?	☐

ICONO
dentifica la línia de treball

CHECK:
Si s'ha tingut en compte o NO

INDICADORS

Conjunt d'ítems a valorar abans de l'actuació i com a previsió del resultat de l'actuació

COMBINACIÓ D'USOS, ACTIVITATS I INFRAESTRUCTURA VERDA: SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMÀTIC
LOTUP, annex XII, punts 3 i 4
INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ABANS planejament (sit. prèvia) DADA	ABANS planejament (sit. prèvia) CHECK	EN planejament redactat IGUALA	EN planejament redactat MILLORA
S01. Rel. compactat - espai lliure	Nre. d'habitatges per ha / sup. d'espai lliure	-----	☐	☐	☐
	Espais verds a menys de 400 m de l'habitatge	-----	☐	☐	☐
	Relació sol i ombra en l'espai públic segons estació	-----	☐	☐	☐
	Aprofitament de la ventilació natural del lloc	-----	☐	☐	☐
	Xarxa d'espais verds entrellaçada i distribuïda	-----	☐	☐	☐
S02. Recorreguts curts	Nre. de serveis de proximitat en un radi de 400 m de l'habitatge	-----	☐	☐	☐
	Espais d'estar/relació vinculats a xarxa de vianants cada 300 m	-----	☐	☐	☐
	Equipaments de proximitat a menys de 10 min habitatge	-----	☐	☐	☐
	Guarderia a menys de 1.000 m de l'habitatge	-----	☐	☐	☐
	Col·legi públic a menys de 1.000 m de l'habitatge	-----	☐	☐	☐
	Centre de dia per a dependents a menys de 1.000 m de l'hab.	-----	☐	☐	☐
	Centre de salut a menys de 2.000 m de l'habitatge	-----	☐	☐	☐
	Centre serveis administratius a menys de 2.000 m de l'hab.	-----	☐	☐	☐
	Homogeneïtat del nre. d'habitatges protegits sobre el territori	-----	☐	☐	☐
	Diversitat del tipus d'habitatge protegit ofert	-----	☐	☐	☐
S03. Distribució habitatge	Repartiment homogeni de diversos tipus d'habitatge sobre el territori	-----	☐	☐	☐
	Nre. d'habitatges ben orientats solament	-----	☐	☐	☐
	Disponibilitat d'espais de teletreball de proximitat	-----	☐	☐	☐

ABANS
>> DADA:
Valoració numèrica aproximada

ABANS
>> CHECK:
Si s'ha tingut en compte o NO

EN DOCUMENTACIÓ
>> CHECK:
SI IGUALA la situació prèvia

EN DOCUMENTACIÓ
>> CHECK:
SI MILLORA la situació prèvia

ICONO
dentifica la línia de treball

GUIA PER A INCORPORAR
LA PERSPECTIVA DE GÈNERE
EN ACTUACIONS URBANES
COMUNITAT VALENCIANA

Part I

PERSPECTIVA
DE GÈNERE

1.1 QUÈ ENTENEM PER PERSPECTIVA DE GÈNERE?

Cada persona és un ésser humà únic travessat per diverses circumstàncies, reconegudes en la legalitat vigent als països del nostre entorn cultural i polític, i en la Declaració de Drets Humans. D'acord amb aquests documents, sexe, edat, capacitats, ètnia, nacionalitat, religió, orientació sexual, etc., són condicions que no haurien de suposar cap mena de discriminació. No obstant això, no resulta difícil comprovar que aquests factors sí que ens afecten i arriben a condicionar la nostra vida quotidiana. També ens afecten de la mateixa manera altres situacions afegides, com són la condició socioeconòmica, el nivell d'educació, l'estat civil, el nombre de fills, el nombre de persones dependents a càrrec, la situació sociosanitària, la situació d'estrangeria o la immigració i, per descomptat, el rol de gènere imposat i assumit.

El **rol de gènere**³ és el paper adjudicat a priori a cada persona com a resultat d'una construcció sociocultural arrelada que atorga característiques i obligacions diferents a les persones en **funció del seu sexe**, amb independència de la lliure expectativa individual d'aquesta persona. A més, a l'empara d'aquesta construcció sociocultural, la societat adjudica tasques que ha de realitzar cada persona en funció d'aquest rol de gènere. En aquest repartiment de tasques, a les dones s'ha assignat el treball reproductiu no remunerat,⁴ entre el qual s'inclou la cura de les persones dependents i, en general, tots aquells treballs domèstics i no domèstics comparativament menys valorats socialment; i als homes s'assigna el treball productiu remunerat que, en general, té més reconeixement social.

Aquesta realitat suposa per al conjunt de les dones –el 49 % de la població total mundial i el 51 % de la població d'Espanya–⁵ una situació de desigualtat estructural innata⁶ que, al nostre país, tracta de ser corregida per la **Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes**.⁷

D'altra banda, aquesta desigualtat innata de gènere pot ser accentuada o disminuïda per la resta de circumstàncies que envolten la persona, la qual cosa ens porta a considerar el concepte d'interseccionalitat.⁸ Per exemple, la discriminació que puga patir una dona d'edat avançada pel mer fet de tindre l'edat que té, molt probablement, no és la mateixa si es tracta d'una dona amb un nivell mitjà d'ingressos econòmics i de nacionalitat espanyola

“

A les dones s'ha assignat el treball reproductiu no remunerat, entre el qual s'inclou la cura de les persones dependents i, en general, tots aquells treballs domèstics i no domèstics

³ Maria Carolina Marques Ferracini, *United Nations Development Programme, and Somalia Country Office, Gender Mainstreaming Made Easy: Volume II, Volume II*, 2013.

⁴ Inés Sánchez de Madariaga, *Urbanismo con perspectiva de género* ([Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer, 2007).

⁵ 'United Nations World Population Prospects 2019', 2019 <<https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>>.

⁶ Banco Mundial Organización Mundial de la Salud, 'Informe Discapacidad 2011 Naciones Unidas', *Informe Mundial sobre la Discapacidad*, 2011, 388 <<https://doi.org/ISBN 978 92 4 068823 0>>.

⁷ Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 2007 <<https://www.boe.es/buscar/oct.php?id=BOE-A-2007-6115>>.

⁸ Kimberle Crenshaw, 'Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color', *Stanford Law Review*, 43.6 (1991), 1241–99 <<https://www.jstor.org/stable/1229039?seq=1>>.

que si es tracta d'una dona amb pocs ingressos econòmics i immigrant. L'estudi i l'anàlisi comparativa sistemàtica d'aquestes circumstàncies, col·laterals al fet de ser persona, evidenciarà diferents perfils individuals, mostrarà les diferències que hi ha, de fet, entre aquests perfils i en quin grau condicionen i caracteritzen l'existència d'aquestes persones.

La perspectiva de gènere⁹ exposa i analitza els mecanismes i les circumstàncies que produeixen desigualtat basada en el rol de gènere entre les persones pel fet de ser dona, per ser home o per no enquadrar-se en aquesta classificació binària. És particularment destacable que aquesta discriminació és més significativa estadísticament en les dones¹⁰, en què la violència de gènere¹¹ –el resultat més execrable d'aquesta assumpció col·lectiva de rols, desigualtats i injustícies– és la punta d'un iceberg de problemes estructurals que la societat ha d'eliminar.

⁹ Sánchez de Madariaga.

¹⁰ 'Mujeres y Hombres En España', Instituto Nacional de Estadística, 2020 <https://www.ine.es/ss/Satellite?L=es_ES&c=INEPublicacion_C&cid=1259924822888&p=1254735110672&pa-genname=ProductosYServicios%2FPYSLayout¶m1=PYSDetalleGratis>.

¹¹ Sonia Montañó and others, Observatorio de igualdad de género de América Latina y el Caribe (OIG): informe anual 2013-2014: el enfrentamiento de la violencia contra las mujeres en América Latina y el Caribe (Santiago de Chile: Comisión Económica para América Latina y el Caribe, 2014).

1.2 PER QUÈ ÉS NECESSÀRIA LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN PLANTEJAMENT URBÀ?

L'entorn que habitem és l'entorn que s'ha projectat, dissenyat i construït col·lectivament, d'acord amb el model social, econòmic i cultural de la societat, i amb el que això comporta. Aquesta construcció ha respost a criteris i objectius elaborats per les persones en cada època, i és senzill inferir que els valors culturals de cada moment han influït en aquests objectius i criteris.

En aquesta línia, es pot deduir amb una certa facilitat que les ciutats que habitem han sigut dissenyades promocionant valors associats al món productiu masculí i relegant les tasques de cura, assumides majoritàriament per les dones, i que han continuant sense tindre la suficient atenció.¹² Qüestions com la selecció del model urbà, compacte o dispers, es determinen habitualment per interessos del mercat immobiliari; no obstant això, condicionaran, entre molts altres assumptes, l'eficiència dels diferents modes de transport i mobilitat, és a dir, el temps dedicat a desplaçar-se per a realitzar una activitat. El temps dedicat al desplaçament condicionarà la viabilitat del triangle format per la localització de l'habitatge habitual, la proximitat de col·legis i serveis bàsics i la situació del lloc de treball remunerat –habitatge, serveis necessaris, treball–, la qual cosa incidirà en l'autonomia econòmica de la persona que cuida i en la disponibilitat de temps propi. I així un llarg etcètera...

D'altra banda, citant Dolores Hayden, si considerem el paisatge urbà com a història pública¹³ es pot observar clarament l'estima o la consideració que la societat té pels treballs vinculats a la cura, com poden ser la visibilitat dels treballs de neteja i el manteniment o els tradicionalment realitzats per les dones, com són i han sigut les modistes, mestres, dependents, venedores en mercats, infermeres, comares, dones de la neteja, advocades, metgesses, músiques, lingüistes, filòsofes, científiques o tècniques... Ni els espais urbans vinculats a aquests usos són rellevants o especialment cuidats, ni els noms d'aquestes dones apareixen en la llista de carrers de les nostres ciutats.

Per tant, com a objectiu prioritari, **la incorporació de la perspectiva de gènere en l'urbanisme –en un sentit ampli, més enllà del planejament estricte i les seues figures–** busca establir mecanismes per a observar el context, urbà i no urbà, tenint en compte les necessitats de tots els col·lectius, persones i circumstàncies, amb especial atenció a les persones que han de suportar una situació de desigualtat estructural; i busca, també, establir criteris de prioritització per a seleccionar les actuacions urbanes que contribuïsquen a disminuir aquesta desigualtat, siga mitjançant el disseny urbà, el planejament urbà o la gestió urbana, enfocant l'actuació cap al desenvolupament de la **ciutat cuidadora i de proximitat**.

Si tornem a l'exemple anterior, en el qual ens fixàvem en la diferència entre una dona d'edat avançada immigrant i una dona d'edat avançada espanyola, que viuen en la mateixa ciutat, probablement una xarxa de transport públic accessible, eficient i segur serà una eina urbana de disminució de diferències entre ambdues, ja que permetrà a les dues accedir als serveis públics, però beneficiarà més la que no disposa de la possibilitat de tindre un cotxe privat.

La incorporació de la perspectiva de gènere en l'urbanisme enfoca la seua actuació cap al desenvolupament de la ciutat cuidadora i de proximitat.

¹² Zaida Muxi Martínez and others, '¿Qué Aporta La Perspectiva de Género Al Urbanismo?', *Feminismo/S*, 2011, 105–29.

¹³ Dolores Hayden, *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1995).

1.3 IMPORTA EL PROCÉS DE TREBALL EN PLANTEJAMENT DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE?

La incorporació de la perspectiva de gènere en planejament urbà suposa una presa de posició decidida de la societat a favor de l'eliminació de desigualtats d'homes i dones per raó de gènere

La incorporació de la perspectiva de gènere en planejament urbà suposa una presa de posició decidida de la societat a favor de l'eliminació de desigualtats d'homes i dones per raó de gènere,¹⁴ en l'entorn construït, i és una acció clarament inclusiva amb caràcter general. Aquesta acció es proposa com a objecte de la LOTUP, i al llarg del desplegament d'aquesta llei se centra en la ciutat cuidadora i de proximitat (annex XII).

Cadascuna de les determinacions que es prenen amb motiu de l'acció sobre l'entorn construït comú és susceptible d'incorporar o no aquesta perspectiva. Per tant, els agents encarregats d'incorporar-la són totes les persones que redacten qualsevol document de la figura de planejament (o actuació urbana) que es tracte i totes les persones encarregades de supervisar aquest procés documental. En aquest sentit, **com més coordinada siga l'acció col·lectiva, més expectativa es pot tindre sobre el resultat final**. Per això, és imprescindible que totes les persones amb capacitat de presa de decisions coneguen els objectius i mecanismes per a la incorporació d'aquesta perspectiva.

L'Informe (d'avaluació) d'impacte de gènere només constata el grau d'aquesta incorporació, duta a terme per part del col·lectiu d'agents que treballen sobre la figura de planejament en el sentit que l'estableix la legislació vigent. L'IAIG en si no és un mecanisme d'incorporació de la perspectiva de gènere, sinó un mecanisme d'alerta prèvia abans del desenvolupament del projecte urbà.

És a dir, el fet que hi haja l'informe no garanteix la incorporació eficient de la perspectiva de gènere. I **aquesta incorporació és més eficient si l'equip redactor i l'equip supervisor es coordinen i col·laboren des de l'inici de les tasques de planejament**.

En aquest sentit, i com que les taules que s'incorporen en les parts 2, 3 i 4 (preguntes guia i indicadors checklist) tenen caràcter de suggeriment i han de ser definides en els treballs, una de les primeres accions que hauria de realitzar l'equip redactor juntament amb les persones expertes col·laboradores seria la definició de quins indicadors seran els que avaluen el resultat de l'actuació urbanística que es redacta.

¹⁴ Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes.

1.4 L'INFORME D'AVALUACIÓ D'IMPACTE DE GÈNERE (IAIG) INCORPORA LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN EL PLANEJAMENT QUE AVALUA?

Com ja s'ha esmentat, la Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge de la Comunitat Valenciana (LOTUP),¹⁵ en el text consolidat, declara en el preàmbul que **"un dels grans objectius d'aquesta llei és la incorporació de la perspectiva de gènere com a concepte transversal i transformador"**.

En aquest sentit, l'article 1, "Objecte d'aquesta llei", estableix que:

Aquesta llei té per objecte la regulació de l'ordenació del territori valencià, de l'activitat urbanística, de la utilització racional del sòl i de la conservació del medi natural, des d'una perspectiva de gènere i inclusiva.

A més, l'article 13, "Cohesió social, perspectiva de gènere i urbanisme", ordena cinc apartats de treball per a incorporar la perspectiva de gènere de manera efectiva i l'annex XII, estableix els "Criteris i regles per a la planificació amb perspectiva de gènere", que es despleguen detalladament en deu apartats.

Per tant, la incorporació de la perspectiva de gènere en l'ordenació de l'hàbitat no és una qüestió electiva per a l'equip redactor de l'instrument de planificació o actuació urbanística que l'estiga elaborant, sinó un acord col·lectiu legislatiu que s'ha de dur a terme amb validesa, en qualsevol cas.

Per a poder procedir amb eficàcia, les qüestions proposades en la legislació s'han de traslladar i incorporar a les directrius i disposicions que propose el planejament en qüestió. És a dir, en l'ordenació del territori cada decisió ha de suposar una acció positiva per a disminuir la desigualtat per rol de gènere o, almenys, ha de ser neutral.

Aquestes decisions s'han de prendre, en qualsevol cas, ja que la LOTUP ho exigeix. Per tant, la responsabilitat d'incorporar la perspectiva de gènere és de l'equip redactor de la documentació de planejament, l'equip tècnic supervisor i la voluntat política que el promou, i tot això queda recollit i dissolt en aquesta documentació, en tots els plànols, documents i informes sectorials.¹⁶

En el DOGV de 31 de desembre de 2016 apareix publicada la modificació de la Llei 9/2003, de 2 d'abril, de la Generalitat, per a la igualtat de dones i homes. En aquesta llei d'acompanyament, en l'article 45 es modifica la Llei 9/2003, que des d'aleshores estableix l'obligació de realitzar un informe d'avaluació d'impacte de gènere en qualsevol normativa, pla o programa.

¹⁵ Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge de la Comunitat Valenciana, BOE-A-2014-9625 (Madrid, España, 2014) <<https://www.boe.es/eli/es-vc/l/2014/07/25/5/con>> [consultat el 22 de febrer de 2021].

¹⁶ Inés Sánchez de Madariaga and Inés Novella-Abril, 'Género y Urbanismo En España: Experiencias y Perspectivas', Ciudad y Territorio. Estudios Territoriales. Urbanismo y Género, 2020 <<https://doi.org/https://doi.org/10.37230/CyTET.2020.203.01>>.

La incorporació de la perspectiva de gènere en l'ordenació de l'hàbitat no és una qüestió electiva per a l'equip redactor de l'instrument de planificació o actuació urbanística que l'estiga elaborant

Article 45

S'afig un article 4 bis en la Llei 9/2003, de 2 d'abril, de la Generalitat, per a la igualtat entre dones i homes, amb la redacció següent

Article 4 bis. Informes d'impacte de gènere

Els projectes normatius hauran d'incorporar un informe d'impacte per raó de gènere que elaborarà el departament o centre directiu que proposa l'avantprojecte de llei o projecte de norma, pla o programa d'acord amb les instruccions i directrius que dicte l'òrgan competent en la matèria, i haurà d'acompanyar la proposta des de l'inici del procés de tramitació.

Fins llavors, a la Comunitat Valenciana, només era preceptiu realitzar l'informe d'impacte per raó de gènere en alguns casos –lleis d'especial rellevància que foren aprovades en Consell de Ministres– a causa de l'obligació establida per l'Estat espanyol en l'article 19 de la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, situació que, de facto, deixava gran part de la normativa urbanística fora de l'obligació de disposar d'aquest informe. A partir de desembre de 2016, a la Comunitat Valenciana, l'Informe d'impacte de gènere –en aquesta guia denominat Informe d'avaluació d'impacte de gènere, atès que aquesta denominació explica amb més claredat la finalitat de l'informe– és l'instrument legal que obliga a revisar, mostrar i verificar si la figura de planejament avaluada contribueix o no a disminuir la desigualtat existent.

No obstant això, l'absència de l'informe d'impacte de gènere no eximiria de l'obligació d'incorporar la perspectiva de gènere en el planejament urbanístic, perquè és la LOTUP la que exigeix la inclusió de mesures destinades a fer efectiu el principi d'igualtat de dones i homes en les polítiques urbanes de la Comunitat Valenciana, com és d'esperar, donat el context legislatiu nacional, europeu i internacional. És a dir, l'IAIG no és l'instrument que incorpora la perspectiva de gènere en el planejament, sinó que **l'IAIG avalua si la documentació de planejament la incorpora o no, i trasllada la responsabilitat d'aquesta inclusió al desenvolupament correcte de la figura de planejament.**

Malgrat això, cal recordar que a la Comunitat Valenciana **l'existència de l'IAIG és obligatòria, i que ha de ser positiu**, situació que reforça més encara la necessitat de disposar de mecanismes efectius per a aquesta incorporació,¹⁷ que, d'altra banda, sens dubte, beneficia totes les persones i està alineada amb les recomanacions de les agendes urbanes de l'ONU, de la Unió Europea i d'Espanya.

¹⁷ Inés Sánchez de Madariaga and Michael Neuman, *Engendering Cities: Designing Sustainable Urban Spaces for All*, 2020.

“
L'Informe d'impacte de gènere és l'instrument legal que obliga a revisar, mostrar i verificar si la figura de planejament avaluada contribueix o no a disminuir la desigualtat existent

GUIA PER A INCORPORAR
LA PERSPECTIVA DE GÈNERE
EN ACTUACIONS URBANES
COMUNITAT VALENCIANA

Part II

SOBRE ELS
CONTINGUTS

2.1 COM ES RELACIONA AQUESTA GUIA AMB LA LOTUP?

Aquesta guia desenvolupa els continguts indicats en els articles 1 i 13 de la LOTUP, així com en l'annex XII, i les altres determinacions. A més, per a facilitar el maneig d'aquests continguts, s'ha revisat i comparat tota la documentació rellevant sobre aquest aspecte. Aquesta documentació analitzada es troba citada en la bibliografia.^{1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13}

El quadre comparatiu d'aquestes pàgines exposa els temes específics tractats en cada document pertanyent a aquesta selecció de textos rellevants amb l'equivalència entre la denominació proposada en l'annex XII i en aquesta guia acolorida en tons més intensos; i en to més clar, la denominació determinada en la resta de documents coincident amb el tema específic tant de l'annex XII com d'aquesta guia.

En aquesta taula comparativa, en to rogenc tenim els ítems que fan referència a les persones (interseccionalitat i dades desagregades); en taronja, l'ítem que fa referència a la xarxa d'espais comuns (el territori de dins a fora, anada i tornada); en verd, els relatius a la compacitat urbana i les distàncies curtes (sostenibilitat i canvi climàtic); en groc, els relatius a la seguretat i l'habitabilitat de l'espai públic (manteniment, confort i qualitat urbana); en blau, els ítems relatius a

Aquesta guia desenvolupa els continguts indicats en els articles 1 i 13 de la LOTUP, així com en l'annex XII, i les altres determinacions

¹ Generalitat Valenciana, SET per a introduir la perspectiva de gènere en el procés urbà, 2016 <http://politica territorial.gva.es/documents/168489756/0/SET_cas_link.pdf/0cf2c19d-e679-4c10-810a-fea0dd-4fb484> [consultat el 3 de desembre de 2017].

² Horacio. Terraza and others, Handbook for Gender-Inclusive Urban Planning and Design (Washington, D.C.: The World Bank, 2020).

³ Salvador Rueda, Carmen Cormenzana, and et altres, PLAN DE INDICADORES DE SOSTENIBILIDAD URBANA DE VITORIA-GASTEIZ, 2010 <<https://www.vitoria-gasteiz.org/docs/wb021/contenidosEstaticos/adjuntos/es/89/14/38914.pdf>>.

⁴ José Vicente Gregori Ferrer, PLAN ESPECIAL DE DIRECTRICES DE CALIDAD URBANA DE VALENCIA (Valencia (Spain): Ajuntament de València, 2018) <http://www.valencia.es/revisio nplan/sites/default/files/docs/ped_web.pdf>.

⁵ Marta. Román and Isabela. Velázquez, Guía de urbanismo con perspectiva de género ([Murcia: Instituto de la Mujer de la Región de Murcia, 2008].

⁶ Anna Bofill Levi, Guia per Al Planejament Urbanístic i l'ordenació Urbanística Amb La Incorporació de Criteris de Gènere, ed. by Institut Català de les Dones Generalitat de Catalunya (Barcelona, 2008) <http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/publicacions_eines11.pdf> [accessed 13 November 2017].

⁷ Manual de análisis urbano : género y vida cotidiana = Hiri analisirako manuala : Genora eta eguneroko bizitza. (Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, 2010).

⁸ Sánchez de Madariaga.

⁹ Adriana Ciocchetto and Col·lectiu Punt 6, Espacios para la vida cotidiana : auditoria de calidad urbana con perspectiva de género (Barcelona: Comanegra, 2014).

¹⁰ Doris Damyanovic, Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development, 2013 <<https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008358.pdf>> [accessed 11 November 2017].

¹¹ Miren Vives Urbieto and Patxi Galarraga Aiestarán, Integración de La Perspectiva de Género En La Revisión Del PGOU de Basauri. Memoria Justificativa Del Proceos de Formación y Participación, 2018 <http://www.basauri.net/sites/www.basauri.net/files/memoria_justificativa_proceso_-_perspgenero_pgou_basauri_0.pdf>.

¹² Eva M. Alvarez Isidro and Carlos J. Gómez Alfonso, PLAN GENERAL ESTRUCTURAL CASTELLÓ. MEMORIA E INFORME DE EVALUACIÓN DE IMPACTO DE GÉNERO (Castelló, 2017) <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/urbanismo/PGEAbr2019/2_6_INFORME_GÉNERO.pdf>.

¹³ ORDRE de 17 de maig de 2019 de les normes tècniques per a la integració de la dimensió de gènere en l'ordenació territorial i urbanística d'Extremadura (Junta d'Extremadura, 2019) <<http://doe.gobex.es/pdfs/doe/2019/960a/19050329.pdf>>.

“

 S'espera que aquests

 indicadors servisquen

 tant com a mecanisme

 d'autoavaluació sobre

 el grau d'incorporació

 de la perspectiva

 de gènere durant la

 redacció del document

 de planejament

equipaments, habitatge i mobilitat (infraestructures de gènere); i en morat, els ítems relatius a transversalitat (gestió social, econòmica i política; i banderes roges contra la discriminació estructural).

Aquesta reagrupació de conceptes, ítems o indicadors només pretén, a la vista de la literatura especialitzada, facilitar el procés d'incorporació de la perspectiva de gènere i l'avaluació sistemàtica d'aquesta. Aquests conceptes s'han rastrejat en la bibliografia específica (de la qual només veiem una selecció) mitjançant els mateixos colors, tot i que en una tonalitat més clara, per a tractar d'ajudar a veure la insistència o lleugera variació sobre aquestes nocions.

Respecte del desenvolupament dels continguts d'aquesta guia, tenen el seu discurs propi com a estructura d'aproximació pautada, a través dels punts d'aquesta part 2, en els punts denominats *línies de treball*. De cara a un ús d'aquesta guia tenint en compte la relació amb la LOTUP, s'adjunta la taula següent, que estableix la relació entre els ítems de l'annex XII de la llei amb els epígrafs *línies de treball* d'aquesta guia en la part 2.

En cadascun d'aquests conceptes línies de treball es desenvolupen una sèrie d'**indicadors**, tant per a mostrar-ne l'operativitat i eficiència en la incorporació efectiva de la perspectiva de gènere, com per a donar suport o facilitar la posterior valoració en qualsevol Informe d'avaluació d'impacte de gènere (IAIG).

És a dir, s'espera que aquests indicadors servisquen tant **com a mecanisme d'autoavaluació** sobre el grau d'incorporació de la perspectiva de gènere durant la redacció del document de planejament, com per a ser valorats durant la redacció de l'IAIG corresponent a l'instrument de planejament urbà (recollit en la LOTUP) que estiga sent avaluat per l'equip avaluador.

Es plantegen, a continuació, uns objectius als quals podria aspirar el planejament considerat en matèria d'igualtat i inclusió. En cadascun d'aquests objectius es proposa un procediment d'identificació de la situació de partida i una proposta d'indicadors per a quantificar i determinar possibles situacions susceptibles de millora en matèria d'igualtat i inclusió.

En general, en cadascun dels ítems/objectius s'adjunten taules que recullen un suggeriment d'actuacions prèvies que cal dur a terme, unes preguntes guia de suport i una proposta d'indicadors per a avaluar.

En particular, les preguntes guia que proposa aquest document es plantegen per a facilitar l'autoavaluació. Poden ser aquestes o altres que l'equip redactor estime millors... I només serveixen per a indicar una manera de procedir sobre el territori. Els indicadors proposats s'han triat per a desenvolupar l'annex XII de la LOTUP però també s'han d'entendre com a suggeriment.

RELACIÓ DELS CONTINGUTS DE LA PRESENT GUIA AMB LA LOTUP

ANNEX XII-LOTUP	GUIA PER A INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE-GVA
Ítems	Línies de treball
1.- Urbanisme per a les persones	2.3 Informació prèvia
2.- Xarxa d'espais comuns	2.4.3 Xarxa d'espais comuns: continuum espacial
3.- Proximitat de les activitats de la vida quotidiana	2.4.1 Combinació d'usos, activitats i infraestructura verda: sostenibilitat i canvi climàtic
4.- Combinació d'usos i activitats	2.4.1 Combinació d'usos, activitats i infraestructura verda: sostenibilitat i canvi climàtic
5.- Seguretat en l'espai públic	2.4.4 Seguretat i habitabilitat en l'espai públic: manteniment, confort i qualitat urbana
6.- Habitabilitat en l'espai públic	2.4.4 Seguretat i habitabilitat en l'espai públic: manteniment, confort i qualitat urbana
7.- Equipaments	2.4.2 Mobilitat, equipaments, serveis i habitatge: infraestructures assemblades
8.- Habitatge	2.4.2 Mobilitat, equipaments, serveis i habitatge: infraestructures assemblades
9.- Mobilitat	2.4.2 Mobilitat, equipaments, serveis i habitatge: infraestructures assemblades
10.- Transversalitat	2.5.1 Gestió social, econòmica i política 2.5.2 Banderes roges contra la discriminació social

SELECCIÓ DE DOCUMENTS SOBRE PERSPECTIVA DE GÈNERE, I AFINS. TAULA COMPARATIVA
Llistat de punts tractats

SET	LLEI D'ORDENACIÓ DEL TERRITORI, URBANISME I PAISATGE DE LA COMUNITAT VALENCIANA ANNEX XII	GENDER-INCLUSIVE URBAN PLANNING DESIGN	PLAN DE INDICADORES DE SOSTENIBILIDAD URBANA DE VITORIA-GASTEIZ	DIRECTRICES PARA LA MEJORA DE LA CALIDAD URBANA DE LOS BARRIOS
CONSELLERIA D'HABITATGE, OBRES PÚBLIQUES I VERTEBRACIÓ DEL TERRITORI. GENERALITAT VALENCIANA	GENERALITAT VALENCIANA	THE WORLD BANK HORACIO TERRAZA	A.ECOLOGÍA URBANA BCN SALVADOR RUEDA	AJUNTAMENT VALÈNCIA - AUMSA VICENT GREGORI, COORDINADOR
01 MODEL DE CIUTAT	01 URBANISME PER A LES PERSONES	01 ACCESIBILIDAD	01 OCUPACIÓN DEL SUELO	01 SUELO OCUPACIÓN Y USO EFICIENTE DEL SUELO
02 PERCEPCIÓ DE SEGURETAT	02 XARXA D'ESPAIS COMUNS	02 MOVILIDAD	02 ESPACIO PÚBLICO Y HABITABILIDAD	02 PATRIMONIO REHABILITACIÓN
03 ESPAIS PÚBLICS I ACCESSIBILITAT	03 PROXIMITAT DE LES ACTIVITATS DE LA VIDA QUOTIDIANA	03 SENTIRSE LIBRE DEL PELIGRO REAL Y PERCIBIDO EN ESPACIOS PÚBLICOS Y PRIVADOS	03 MOVILIDAD Y SERVICIOS	03 IDENTIDAD PATRIMONIO CULTURAL
04 MOBILITAT	04 COMBINACIÓ D'USOS I ACTIVITATS	04 SALUD E HIGIENE	04 COMPLEJIDAD URBANA	04 EQUIPAMIENTOS EQUILIBRIO DOTACIONAL
05 HABITATGE	05 SEGURETAT A L'ESPAI PÚBLIC	05 RESILIENCIA CLIMÁTICA	05 METABOLISMO URBANO	05 ESPACIO PÚBLICO ACCESIBILIDAD
06 REPRESENTATIVITAT I SENYALITZACIÓ URBANA	06 HABITABILITAT DE L'ESPAI PÚBLIC	06 SEGURIDAD JURÍDICA EN LA PROPIEDAD	06 ESPACIOS VERDES Y BIODIVERSIDAD URBANA	06 VIVIENDA DERECHO A LA VIVIENDA
07 PARTICIPACIÓ CIUTADANA	07 EQUIPAMENTS		07 COHESIÓN SOCIAL	07 MOVILIDAD JERARQUIZACIÓN DEL TRÁFICO
	08 HABITATGE		08 FUNCIÓN GUIA DE LA SOSTENIBILIDAD	08 METABOLISMO SOSTENIBILIDAD AMBIENTAL
	09 MOBILITAT			09 POBLACIÓN COHESIÓN SOCIAL E INTEGRACIÓN
	10 TRANSVERSALITAT			

GUIA DE URBANISMO CON PERSPECTIVA DE GÉNERO	GUIA PER AL PLANEJAMENT URBANÍSTIC I L'ORDENACIÓ URBANÍSTICA AMB LA INCORPORACIÓ DE CRITERIS DE GÈNERE	MANUAL DE ANÁLISIS URBANO. GÉNERO Y VIDA COTIDIANA	URBANISMO CON PERSPECTIVA DE GÉNERO	ESPACIOS PARA LA VIDA COTIDIANA. AUDITORIA DE CALIDAD URBANA CON PERSPECTIVA DE GÉNERO
REGION DE MURCIA MARTA ROMAN ISABELA VELAZQUEZ	GENERALITAT DE CATALUNYA ANNA BOFILL LEVI	DEPARTAMENTO DE VIVIENDA, OBRAS PÚBLICAS Y TRANSPORTES. GOBIERNO VASCO HIRIA KOLEKTIBOA AMAIA ALBENZ, ANE ALONSO, OIHANE RUIZ, KOLDO TELLERIA	INSTITUTO ANDALUZ DE LA MUJER INÉS SANCHEZ DE MADARIAGA	ADRIANA CIOCOLETTO COLLECTIU PUNT 6
01 HABITAR: VIVIENDA Y ENTORNO	01 ACCESIBILIDAD: EQUIPAMIENTOS, ESPACIOS URBANOS Y VIVIENDA, Y TRANSPORTE PÚBLICO	01 EQUIPAMIENTOS PARA LA VIDA COTIDIANA	01 TRANSPORTE	01 PROXIMIDAD
02 NECESIDADES COTIDIANAS: SERVICIOS, EQUIPAMIENTOS Y ESPACIO PÚBLICO	02 MOVILIDAD: PARA TODAS LAS PERSONAS, AREAS PEATONALES, CIUDAD 10 MINUTOS A PIE.	02 TRANPORTE	02 ESPACIO PÚBLICO Y SEGURIDAD	02 DIVERSIDAD
03 ACCESIBILIDAD Y MOVILIDAD	03 SEGURIDAD: LECTURA DE LA RUTA, VER Y SER VISTO, RED DE ESPACIOS PÚBLICOS	03 INSEGURIDAD	03 VIVIENDA	03 AUTONOMIA
04 TRABAJO REMUNERADO Y NO REMUNERADO	04 USO DEL TEJIDO URBANO:MEZCLA DE USOS, ESPACIOS INTERMEDIOS Y RED DE ELEMENTOS DE APOYO A LA VIDA COTIDIANA	04 PRESENCIA SIMBÓLICA DE LA MUJER EN LA CIUDAD	04 ACTIVIDAD ECONÓMICA	04 VITALIDAD
05 SEGURIDAD Y CONVIVENCIALIDAD. VIVIR LA CIUDAD SIN MIEDO		05 URBANISMO Y SEGURIDAD	05 EQUIPAMIENTOS, COMERCIO Y OCIO	05 REPRESENTATIVIDAD
		06 PARTICIPACIÓN		

GENDER MAINSTREAMING IN URBAN PLANNING AND URBAN DELOPMENT	INCORPORACIÓN DE LA PERSPECTIVA DE GÉNERO EN LA REVISIÓN DEL PGOU DE BASAURI	INCORPORACIÓN DE LA PERSPECTIVA DE GÉNERO EN EL PGE DE CASTELLÓ	NORMAS TÉCNICAS PARA LA INTEGRACIÓN DE LA DIMENSIÓN DE GÉNERO EN LA ORDENACIÓN TERRITORIAL Y URBANÍSTICA EN EXTREMADURA	GUIA PER A INCORPORAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN ACT. URBANES
URBAN DEVELOPMENT VIENNA DORYS DAMYANOVIC	DEPARTAMENTO DE MEDIO AMBIENTE Y POLÍTICA TERRITORIAL. GOBIERNO VASCO PROJEKTA URBES. MIREN VIVES, PATXI GALARRAGA	AJUNTAMENT DE CASTELLÓ EVA ÁLVAREZ, CARLOS GÓMEZ UPV	CONSEJERÍA DE MEDIO AMBIENTE Y RURAL. POLÍTICAS AGRARIAS Y TERRITORIO. JUNTA DE EXTREMADURA INÉS SANCHEZ DE MADARIAGA	CONSELLERIA DE POLÍTICA TERRITORIAL, OBRES PÚBLIQUES I MOBILITAT. GENERALITAT VALENCIANA EVA ÁLVAREZ, CARLOS GÓMEZ UPV
01 INCORPORAR LA COMPATIBILIDAD ENTRE LAS TAREAS DEL CUIDADO Y EL TRABAJO REMUNERADO	01 AUTONOMÍA: SEGURIDAD	01 MODELO URBANO: ATENCIÓN A LA CIUDAD COMPLETA	01 TRANSPORTE Y MOVILIDAD	01 PERSONES: INTERSECCIONALITAT, DADES DESAGREGADES
02 DISTRIBUCIÓN EQUILIBRADA DE LOS RECURSOS DISPONIBLES A TRAVÉS DEL CONOCNTO. DE LAS DISTINTAS NECESIDADES ESPACIALES	02 AUTONOMÍA: PROTECCIÓN	02 INFRAESTRUCTURAS	02 POLITICAS DE VIVIENDA	02 SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMATIC
03 ENTORNOS RESIDENCIALES ATRACTIVOS, SEGUROS Y TRANQUILOS	03 AUTONOMÍA: ACCESIBILIDAD	03 USOS: MEZCLA DE USOS, DISTRIBUCIÓN DE SERVICIOS, DOTACIONES Y EQUIPAMIENTOS EN TODAS LAS ÁREAS	03 MEDIO RURAL	03 INFRAESTRUCTURES ASSEMBLADES
04 PARTICIPACIÓN EQUITATIVA DE TODOS LOS GRUPOS DE LA CIUDADANIA EN LOS PROCESOS DE DECISIÓN	04 AUTONOMÍA: MOVILIDAD	04 ESPACIOS PÚBLICOS, MOVILIDAD: RED DE PEQUEÑAS Z. VERDES, ENTRELAZAR REDES DE MOVILIDAD, ACCESIBILIDAD, EQUIP. PARA GRUPOS	04 POLITICAS DE PARTICIPACIÓN CIUDADANA	04 XARXA D'ESPAIS COMUNS: CONTINUUM ESPACIAL
	05 TRABAJO REPRODUCTIVO: CONCILIACIÓN	05 SEGURIDAD: MEZCLA DE USOS, VISIBILIDAD EN LAS CALLES, LEGIBILIDAD PARA LA ORIENTACIÓN	05 URBANISMO	05 MANTENIMENT, CONFORT I QUALITAT URBANA
	06 TRABAJO REPRODUCTIVO: TRABAJOS DEL CUIDADO	06 MEMORIA	06 POLITICAS DE SENSIBILIZACIÓN SOCIAL	06 GESTIÓ SOCIAL, ECONÒMICA I POLÍTICA
	07 BIENESTAR	07 PARTICIPACION CIUDADANA	07 POLÍTICAS FORMATIVAS	07 BANDERES CONTRA LA DISCRIMINACIÓ ESTRUCTURAL
	08 REPRESENTATIVIDAD			08 LÍNIA DEL TEMPS DE PROCESSOS I DOCUMENTACIÓ
	09 VIVIENDA			09 INFORME D'AVALUACIÓ D'IMPACTE DE GÈNERE-IAIG

2.2 OBJECTIUS EN MATÈRIA D'IGUALTAT I INCLUSIÓ QUE PODEN SER ASSUMITS PER LES FIGURES DE PLANEJAMENT

2.2.1 Cuidar i ser cuidats

La perspectiva de gènere suposa una mirada diferent sobre la realitat que ens envolta. Dins d'aquesta realitat, és essencial el treball silenciós i silenciats de les cures¹⁴, sense el qual l'organització social i el mercat no existirien. El treball de les cures és sovint assumit per les dones, que fa que per a elles el triangle format per la ubicació de domicili habitual – localització del lloc de treball remunerat – situació d'equipaments de cura (guarderia, escola infantil, centre de salut, centre de dia per a persones majors...) supose una situació sovint irresoluble¹⁵, aspecte que condiciona l'augment de les bretxes salarials, de cura i de temps propi¹⁶ entre homes i dones.

La igualtat entre homes i dones requereix, entre moltes altres coses, que els homes també s'identifiquen activament amb les tasques de la cura¹⁷, de manera que centren la cura d'un mateix, dels altres, de l'entorn directe i del medi ambient com a objectius prioritaris de la planificació urbana; per tant, que es fomenti l'**arquitectura i l'urbanisme de proximitat**.

2.2.2 Reconeixement de la diversitat

La perspectiva de gènere suposa un mecanisme d'**anàlisi** de resultats que permet prendre decisions més ajustades que en altres circumstàncies. També permet establir criteris de **priorització** quan no hi ha recursos per a abordar tots els temes, i busca atendre primer a qui no té xarxes de suport local o cap alternativa per a accedir a serveis bàsics de manera privada. I, finalment, una vegada establert el marc de referència, requereix l'**avaluació** de resultats per a conèixer el progrés, o no, en la millora de la situació analitzada i les qüestions prioritzades, segons afecten el segment de població a qui van dirigides.

Per tant, per a poder conèixer i definir el context de l'àmbit de treball cal abordar **processos participatius**¹⁸ i d'anàlisi de bases de dades ja existents amb mirada i criteris de gènere.

Entre aquests criteris, pot ser d'utilitat enfocar l'anàlisi de dades repensant els habituals parells binaris, tal com s'exposa en la investigació i el llibre "*Data Feminism*"¹⁹ de la professora del MIT Catherine D'Ignazio, publicat en

OBJECTIU 01

Visibilitzar, facilitar i compartir les tasques de cura fent-les compatibles amb el treball remunerat i el domicili habitual

OBJECTIU 02

Establir processos participatius i d'observació de dades vinculants que recullen dades de tots els grups socials, tenint en compte qüestions de sexe, edat, ètnia, etc.

¹⁴ María Ángeles Durán, *La riqueza invisible del cuidado* (Valencia: Universitat de València, 2018).

¹⁵ Dolores Hayden, 'What Would a Non-Sexist City Be like? Speculations on Housing, Urban Design, and Human Work', *Signs*, 5.3 (1980), 170–87.

¹⁶ Carles Simó Noguera and Capitolina Díaz Martínez, 'Brecha salarial y brecha de cuidados', 2016.

¹⁷ Jo Freeman, 2018, *SCHOOL LAB UPV*. (31.1.2018). JO FREEMAN. *THE FEMINIST SCHOLAR*. (UPV [media], 2018) <<https://media.upv.es/#/portal/video/589773f0-07f6-11e8-8598-1bd5a4a266de>>.

¹⁸ Vives Urbieto and Galarraga Aiestarán.

¹⁹ Kanarinka and Lauren F Klein, *Data Feminism*, 2020.

OBJECTIU 03

Augmentar i facilitar l'autonomia econòmica, física i política de les persones mitjançant el disseny de l'entorn construït i habitable

2020, i que proposa observar les dades, en certa manera, la realitat, des de la mirada feminista. Aquesta mirada es proposa des de l'anàlisi de parells binaris com poden ser públic-privat, remunerat-no remunerat, cura-treball, etc.; també es proposa l'observació de la diversitat; analitzar les estructures de poder, en particular les invisibles; considerar el context particular en el qual s'expressa cada situació; visualitzar la diversitat dels cossos i els afectes; i evidenciar i visibilitzar el treball de serveis bàsics, com el manteniment, la neteja, l'atenció a la dependència, entre altres.

Malgrat tot això, la incorporació de la perspectiva de gènere en l'entorn construït és un treball constantment en progrés²⁰, mai es dona per finalitzat. No obstant això, les decisions preses han de poder ser avaluades per a comprovar el resultat de les accions empreses.

²⁰ Anna Bofill Levi, 'Guia per al planejament urbanístic i l'ordenació urbanística amb la incorporació de criteris de gènere', 2008 <http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/publicacions_eines11.pdf> [consultat el 13 de novembre de 2017].

2.2.3 Igualtat d'oportunitats per a les persones

La igualtat d'homes i dones promoguda des de 2007 per la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes,²¹ requereix, a més, que les dones, igual que els homes, posseïsquen autonomia en tots els àmbits, la qual cosa necessàriament implica **reordenar l'activitat i l'espai des de l'atenció a les cures i la proximitat**.

Segons l'Observatori d'Igualtat de Gènere d'Amèrica Llatina i el Carib,²² "La meta de la igualtat no s'aconseguirà mentre les dones no posseïsquen autonomia en tots els àmbits". En el text es defineix **autonomia com a llibertat per a triar i decidir** sobre com generar i administrar ingressos propis; poder prendre decisions sobre el cos propi i la plena participació en els estaments en què es prenen les decisions que afecten l'existència mateixa.

L'entorn construït pot contribuir a augmentar l'autonomia de les persones:

- Autonomia econòmica: decisions que contribuïsquen a la gestió de les oportunitats específiques de treball, mobilitat, formació, educació, camí escolar, cura de la dependència, etc.
- Autonomia física: actuacions que contribuïsquen a l'accés a l'habitatge digne, zones verdes pròximes, control de la contaminació, accessibilitat, seguretat, percepció de seguretat, neteja i manteniment, banys públics, serveis de proximitat, accés a la salut i a l'esport, accés a menjar no contaminat i a preu assequible...
- Autonomia en la presa de decisions: insistència en el paisatge urbà com a història pública²³, augment de la llegibilitat i l'orientació urbanes, distribució de serveis en el territori, accessibilitat, mobilitat, neteja i decorum, seguretat...

OBJECTIU 04

Promoure la noció de sensació subjectiva de seguretat com una condició prèvia generalitzada per a l'ocupació de l'espai públic per totes les persones

²¹ Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes.

²² Montaña et al.

²³ Dolores. Hayden.

2.3 INFORMACIÓ PRÈVIA

2.3.1 Interseccionalitat

La primera qüestió necessària és conèixer la realitat de la població que habita o pot habitar el suport físic de l'actuació urbana, siga com siga la seua grandària o escala. L'objectiu és conèixer els perfils tipus, amb tota la seua complexitat, i la seua distribució actual o possible sobre el territori o l'entorn considerat; en particular, els perfils de les dones. Resulta d'especial interès la incorporació del concepte d'**interseccionalitat**,²⁴, és a dir, la definició en tota la seua complexitat del conjunt de factors que poden afectar una persona, en aquest cas a cada dona i a cada home, per a poder comparar.

En aquest sentit, s'ha de treballar amb tota mena de dades bé de procedència directa (**enquestes i passejos col·laboratius, processos de participació directa**)^{25 26}, amb bases de dades accessibles (dades municipals, dades estadístiques de l'INE o l'IVE, dades d'empreses de subministraments sense afectar la llei de protecció de dades), i amb l'estudi de la publicitat, premsa diària, fullets, anuncis, etc. Sempre que siga possible, les dades s'han d'obtenir desagregades, almenys per sexe biològic i, per grups d'edat; i sempre que es puga, georeferenciades o referides a llocs precisos, en particular en la zona d'actuació. En aquest punt, el treball amb personal expert en sociologia, estadística i/o epidemiologia²⁷ és molt recomanable. També es recomana emprar els criteris d'anàlisi de dades enumerades per D'Ignazio,²⁸ ja esmentats: repensar els parells binaris, comprendre la diversitat, analitzar les estructures de poder, considerar el context, visualitzar els cossos i els afectes; i evidenciar el treball de serveis bàsics.

La primera qüestió necessària és conèixer la realitat de la població que habita o pot habitar el suport físic de l'actuació urbana, siga com siga la seua grandària o escala

2.3.2 Dades desagregades

Els perfils definits, els percentatges i la referència territorial d'aquests s'hauran d'establir almenys per a xiquetes i xiquets menors de 6 anys (edat d'escolarització obligatòria); xiquetes i xiquets, xiques i xics joves d'entre 6 i 16 anys (final de l'escolarització obligatòria i inici de la possibilitat de treballar); dones i homes joves d'entre 16 i 25 anys (etapa d'estudis i formació professional no obligatoris, i possible inici d'etapa laboral); dones i homes adults d'entre 25 i 65 anys (etapa laboral); dones i homes majors (inici de la jubilació) d'entre 65 i 80 anys; dones i homes molt majors, en general dependents, majors de 80 anys.

²⁴ Crenshaw.

²⁵ Anabel Sanz Pozo and Idoia Ehizmendi, Mapa de La Ciudad Prohibida Para Las Mujeres. Una Experiencia de Participación Con Las Mujeres Jóvenes. (Basauri, 2002) <https://www.diba.cat/c/document_library/get_file?uuid=bf40de55-40fd-4ad3-9ecd-97895a7a801b&groupId=7294824>.

²⁶ Col·lectiu Punt 6, 'Entorns Habitables. Auditoria de Seguretat Urbana Amb Perspectiva de Gènere a l'habitatge i l'entorn by Col·lectiuPunt6-Issuu', 2017 <https://issuu.com/punt6/docs/entorns_habitables_cat_final> [accessed 13 November 2017].

²⁷ Vicky López Ruiz and Javier Padilla Bernáldez, Salubrismo o barbarie: un mapa entre la salud y sus determinantes sociales, 2017.

²⁸ Kanarinka and Lauren F Klein, Data Feminism, 2020

Amb les dades desagregades per grups identificats, es podria obtindre un pla de distribució d'aquests grups sobre el territori, en què s'evidencie on es produeixen situacions de desigualtat en més proporció

Aquestes dades desagregades i la formació de perfils tipus s'haurien de localitzar sobre el territori, per a exposar les agrupacions territorials de perfils tipus. El projecte de referència per a aquest tipus de visualització és *Whereabouts London*²⁹ que explora com les dades es poden utilitzar per a comprendre com viu la gent i com comunicar-los d'una manera eficient.

Amb les dades desagregades per grups identificats, es podria obtindre un pla de distribució d'aquests grups sobre el territori, en què s'evidencie on es produeixen situacions de desigualtat en més proporció.

En el plànol de Londres esmentat abans, on s'han cartografiat dades desagregades accessibles en la xarxa, s'han identificat huit perfils tipus (no diferenciats per sexe) i s'han geolocalitzat. Així, es pot observar, en aquest mapa, que les famílies amb xiquets i xiquetes menuts (cian) i les persones majors de 65 anys (groc) viuen en la perifèria, encara que les famílies amb xiquets i xiquetes habiten més pròximes a les estacions de metro i tren; també s'observa que els executius i executives d'alt nivell econòmic (morat) viuen en barris més pròxims al centre de Londres, que són, d'altra banda, barris amb més equipament i serveis de comunicació. Aquesta situació pot repercutir en l'augment de la desigualtat de gènere dins de cada zona i entre zones, ja que, habitualment, les unitats de convivència amb xiquets xicotets estan vinculades a nuclis familiars en què hi ha una dona, sola o en parella, que han de compatibilitzar tasques de cura amb tasques de treball remunerat, la qual cosa fa que els equipaments de mobilitat siguin indispensables. Mentre que les persones amb més ingressos econòmics, que viuen pròximes al centre de les grans ciutats, poden triar altres mitjans de mobilitat (caminar, bicicleta, etc.) en les zones cian, el servei de transport públic és vital... No obstant això, les dades disponibles indiquen que les zones habitades estan més ben equipades quant a serveis de mobilitat.

Si aquesta caracterització de perfils haguera inclòs dades desagregades per sexe, es podria haver obtingut informació útil a l'hora de prioritzar actuacions sobre el territori per a disminuir la desigualtat per raó de gènere. Així i tot, la caracterització obtinguda és suficient per a prendre decisions que contribuïsqen a disminuir la desigualtat.

²⁹ 'Whereabouts London', Greater London Authority <<http://whereaboutslondon.org/#/>>.

2.3.3 Participación

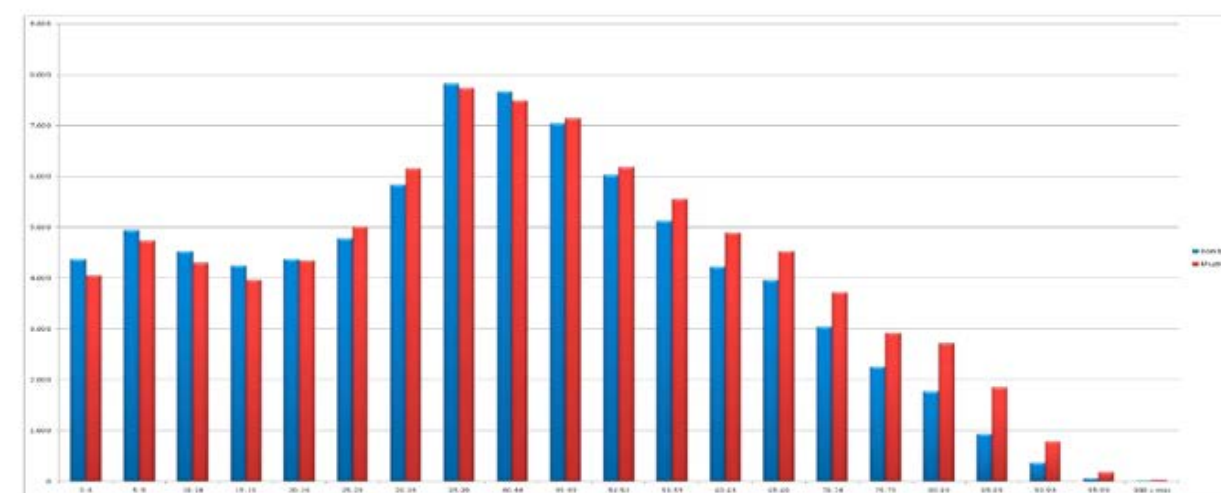
Les dades obtingudes per anàlisis de bases de dades es poden contrastar desenvolupant processos participatius en totes les fases de la redacció de planejament.

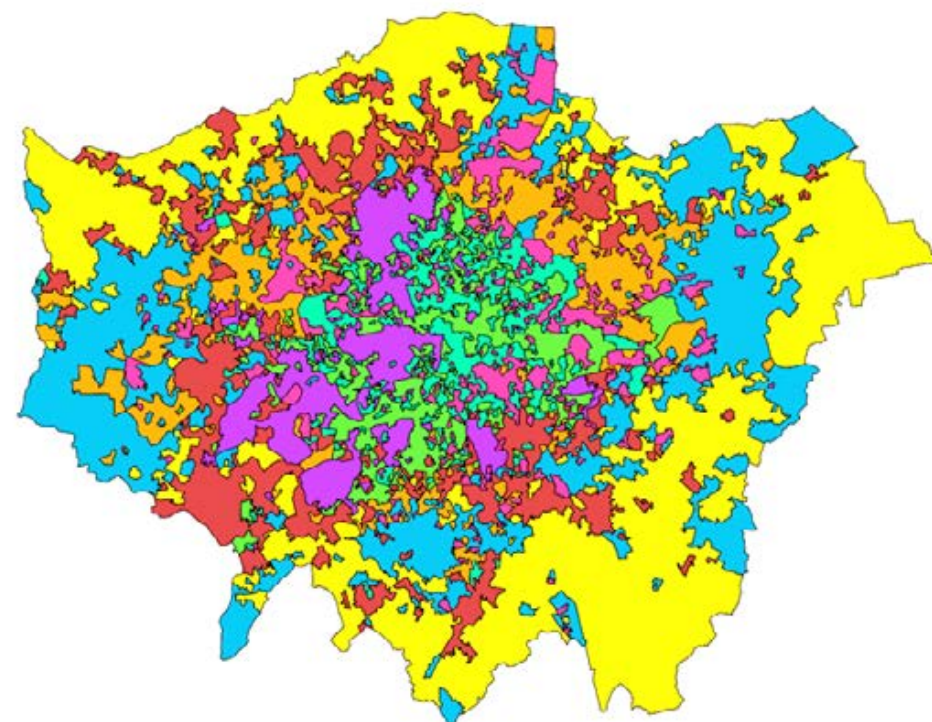
Tot i que en l'articulat de la LOTUP s'estableix la necessitat de sotmetre a participació pública i consulta la versió inicial d'un pla o programa, etc., sembla recomanable establir accions i plans de participació ciutadana específics en totes les fases possibles de les actuacions o els planejaments urbans, per a verificar la idoneïtat de les propostes obtingudes arran de l'anàlisi de dades. Aquests processos de participació *ciutadana*, degudament articulats, han d'incidir en totes les fases de planificació des de l'anàlisi i l'establiment d'objectius consensuats, com en la fase de decisió i disseny i la d'avaluació posterior.

És a dir, la participació es proposa com una activitat **continua** i constant al llarg del procés de planejament, més enllà de la participació preceptiva de tot instrument de planejament. Es recomana realitzar accions amb les associacions presents en la zona d'actuació; amb els xiquets i xiquetes dels col·legis de la zona, així com amb els joves dels instituts; passejos ciutadans o passejos de Jane oberts a la ciutadania en general, etc.

Així mateix, l'annex XII, punt 2.5, indica que aquests processos de participació ciutadana s'han de reflectir en l'informe final i, per tant, com que s'han de dur a terme necessàriament, es proposa que la participació siga present i imbricada en totes les decisions de planejament.

Distribució de la població de Castelló per edat i sexe. Dací és fàcil obtindre dades per a establir els sis grups mencionats en el text. Font: INE Institut Nacional d'Estadística. Elaboració pròpia.

En cada zona, els residents són majoritàriament (entre parèntesis percentatge sobre el total de la població de Londres):

- Professionals amb educació reglada (13%)
- Representen la diversitat mitjana de la població de Londres (12%)
- Població més envellida (17%)
- Població jove, amb educació reglada i rendes acomodades (11%)
- Població jove que treballen en el centre de Londres (11%)
- Famílies amb xiquets a càrrec seu (17%)
- Directors d'empreses amb alt salari (8%)
- Viuen en vivenda assequible (11%)

Part I

PERSPECTIVA
DE GÈNERE

Part II

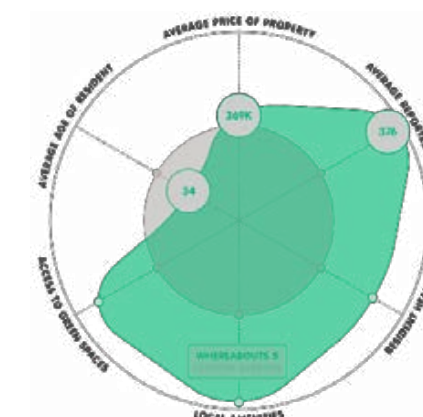
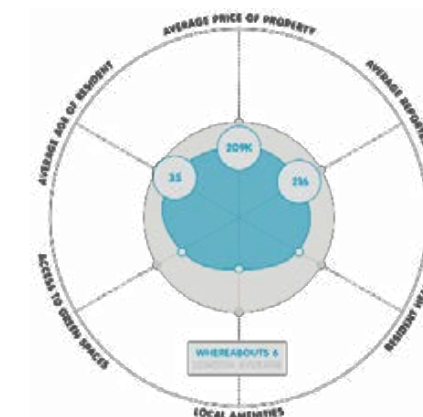
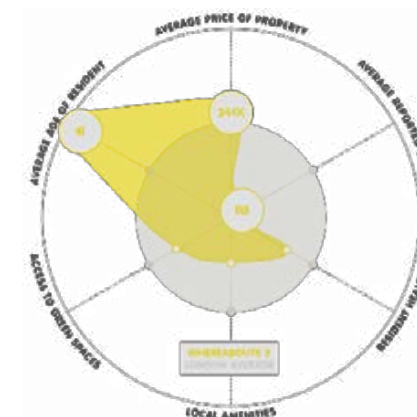
SOBRE ELS
CONTINGUTS

Part III

SOBRE ELS
DOCUMENTS

Part IV

SOBRE EL
PROCÉS

INFORMACIÓ PRÈVIA

LOTUP Annex XII Punt 1

ACCIONS PRÈVIES

ACCIONS PRÈVIES	L'equip redactor ha contactat amb la tècnica o les tècniques d'Igualtat de les institucions involucrades per a sol·licitar-los informació i ha afavorit la col·laboració per mitjà de reunions, etc.	☐
Revisar bases de dades	Revisar base de dades de l'INE, Institut Nacional d'Estadística	☐
	Revisar base de dades de l'IVE, Institut Valencià d'Estadística	☐
	Revisar bases dades i cartografies de l'Institut Cartogràfic Valencià	☐
	Revisar el visor cartogràfic de l'ICV	☐
	Revisar bases de dades municipals	☐
Revisar documents previs	Revisar publicacions i premsa locals	☐
	Revisar fullets d'associacions locals	☐
Participació	Enquestes en línia	☐
	Enquestes de carrer	☐
	Observació directa de l'entorn d'estudi	☐

Aquestes taules es presenten com a suggeriment de la guia; la llista d'indicadors, la profunditat i l'ús s'han d'ajustar a l'envergadura de la població i a la figura de planejament.

INFORMACIÓ PRÈVIA

LOTUP Annex XII Punt 1

PREGUNTES GUIA

PREGUNTES GUIA	Es disposa de dades de la població desagregades per sexe i grup d'edat?	☐
	Es disposa de dades de cada grup d'edat localitzat en l'entorn o territori d'actuació?	☐
	S'han analitzat dades de diverses fonts per a poder establir perfils tipus i la seua ubicació predominant sobre el territori?	☐
	S'han identificat els grups que expressen un grau més alt d'inseguretat percebuda en l'espai públic?	☐
	S'ha caracteritzat el perfil segons el nivell d'ingressos econòmics?	☐
	S'ha caracteritzat el perfil segons les persones a càrrec?	☐
	S'ha caracteritzat el perfil segons l'estat civil?	☐
	S'ha comprovat si hi ha estudis sociològics previs per a la zona de treball?	☐
	S'ha comprovat si hi ha estudis estadístics previs per a la zona de treball?	☐
	S'ha comprovat si hi ha processos participatius previs per a la zona de treball?	☐
	S'ha sol·licitat la llista d'associacions d'interessos relacionats amb la situació social de les persones que viuen en aquest territori?	☐
	S'ha contactat amb les diferents àrees GVA (Educació, Sanitat, Dependència, etc.), si correspon?	☐

INFORMACIÓ PRÈVIA

LOTUP Annex XII Punt 1

INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ABANS planejament (situació prèvia)	EN planejament redactat IGUALA	EN planejament redactat MILLORA
F01. Caracterització quantitativa	Existència de dades desagregades per sexe	☐	☐	☐
	Existència de dades desagregades per sexe i grups d'edat	☐	☐	☐
	Existència de dades demogràfiques significatives	☐	☐	☐
	Estudis quantitius sobre la necessitat d'habitatge	☐	☐	☐
	Estudis quantitius sobre la necessitat d'equipaments de proximitat	☐	☐	☐
	Estudi de dades disponibles per a establir grups diferenciats i localitzats entre la població	☐	☐	☐
F02. Caracterització qualitativa	Nre. de processos participatius duts a terme per a detectar necessitats específiques en cada grup significatiu		☐	☐
	Nre. d'assistents en les sessions dels processos		☐	☐
	Nre. de reunions dutes a terme amb grups específics		☐	☐
	Nre. de documents de premsa i difusió local per a determinar necessitats específiques		☐	☐
	Nre. d'anuncis en premsa que fan difusió de l'elaboració de la figura de planejament		☐	☐

2.4 LÍNIES DE TREBALL, AMB INDICADORS QUE CAL AVALUAR ABANS DEL PLANEJAMENT I EN EL PLANEJAMENT REDACTAT

2.4.1 Combinació d'usos, activitats i infraestructura verda: sostenibilitat i canvi climàtic

La cura del medi ambient és un objectiu en si mateix, estudiat i investigat a tot el món³⁰. Atesa la definició de l'informe *"Our Common Future"*,³¹ el concepte de sostenibilitat se centra a resoldre les nostres necessitats presents sense comprometre el fet que les generacions futures puguin també satisfer les seues pròpies necessitats. Per tant, la sostenibilitat queda definida en el territori de l'ètica, requereix acordar què és necessari i què no ho és; i estableix la noció de cura col·lectiva de l'entorn en el qual vivim, aspectes, tots, molt vinculats a la posició proposada des de la perspectiva de gènere.

La cura del medi ambient és, a més, una condició indispensable per a mantindre un estat de salut adequat de manera col·lectiva.³² La sobreexplotació i l'esgotament de recursos mediambientals produeixen efectes físics constatables com són l'augment de les temperatures, l'augment del nivell de la mar o el canvi en els patrons meteorològics, i afecten el territori i el clima; tots aquests efectes, i més, s'engloben sota l'etiqueta de canvi climàtic que està reconfigurant els sistemes productius i econòmics. Aquesta modificació de l'ecosistema global és percebuda i patida de manera diferent per cadascuna de les persones afectades i empitjora les situacions de precarietat o vulnerabilitat preexistents; en aquest sentit, el canvi climàtic té conseqüències espacialment desfavorables en dones i xiquets,³³ així mateix, modifica l'apreciació de la sensació subjectiva de salut percebuda i real.³⁴

D'altra banda, els objectius i criteris establits per a combatre la insostenibilitat dels nostres estils de vida són coincidents amb els objectius i criteris acceptats internacionalment per a la **incorporació de la perspectiva de gènere**, encara que per motius matitzadament diferents. Aquests objectius són:

- La ciutat **compacta i/o policèntrica**³⁵ es proposa des de la sostenibilitat per a, entre altres objectius, delimitar i limitar l'ocupació del sòl i racionalitzar els processos de subministrament de serveis, energia i aigua, així com per a

Els objectius i criteris establits per a combatre la insostenibilitat dels nostres estils de vida són coincidents amb els objectius i criteris acceptats internacionalment per a la incorporació de la perspectiva de gènere

³⁰ Rueda, Cormenzana, and et altres.

³¹ Gro Harlem. Brundtland and World Commission on Environment and Development., 'Report of the World Commission on Environment and Development : "Our Common Future."' ([New York]: [United Nations], 1987) <<http://books.google.com/books?id=QQUmAQAAIAAJ>>.

³² López Ruiz and Padilla Bernáldez.

³³ M. Luisa Velasco Gisbert, Cintia Bartolomé Esteban, and Anabel Suso Araico, Género y Cambio Climático. Un Diagnóstico de Situación, 2020 <https://www.inmujer.gob.es/disenov/novedades/Informe_GeneroyCambioClimatico2020.pdf>.

³⁴ Velasco Gisbert, Bartolomé Esteban, and Suso Araico.

³⁵ S'entén per policèntrica aquella ciutat en la qual cada barri o àrea disposa dels serveis, equipaments i condicions que permeten als ciutadans desenvolupar les seues tasques essencials en aquest entorn de proximitat. Cadascuna d'aquestes àrees serà compacta i facilitarà les connexions internes i les condicions de seguretat i confort. A més, habitualment se sol convindre que el conjunt de la ciutat siga també compacte per a facilitar les connexions entre les diferents àrees. No obstant això, és cert que podria ser viable un model de ciutat policèntric en el qual cada àrea fora si compacta, però el conjunt s'organitzara com una xarxa connectada mitjançant transport públic.

La perspectiva de gènere proposa articular los servicios públicos para permitir la continuidad de las escalas del hábitat y el confort sostenible desde la casa hasta el territorio

reduir el consum de recursos materials. Des de la perspectiva de gènere, es proposa la ciutat compacta i policèntrica per a facilitar la proximitat dels serveis bàsics i de cura al domicili habitual i per la vitalitat de l'espai públic, ja que l'organització en nuclis de població d'escala de barri permet la coincidència d'un nombre suficient de persones en la via i els espais públics, cosa que augmenta la sensació de seguretat percebuda i de seguretat real i permet l'articulació de nuclis mitjançant transport públic, de manera que racionalitza la mobilitat sense disminuir l'oportunitat de millora personal que aquesta mobilitat ofereix.

- La ciutat de **recorreguts curts i de xarxes per a vianants i transport públic eficient i entrelaçat** és sostenible perquè disminueix les emissions de CO2 en comparació amb el vehicle privat, però també és adequada des del punt de vista de la perspectiva de gènere perquè facilita la multitud de trajectes curts diaris vinculats a la cura de menors i majors dependents, habitualment acompanyats per les dones de la seua família o cuidadores; i també perquè l'increment i l'extensió dels recorreguts a peu permeten l'organització de recorreguts segurs en l'àrea de proximitat a l'habitatge habitual que faciliten a xiquetes i xiquets, així com a persones majors o de mobilitat reduïda, fer tasques diàries de manera autònoma com poden ser anar a l'escola o a comprar el pa.
- L'organització de la **infraestructura verda urbana –de proximitat–** afavoreix l'aparició de vegetació en l'entorn urbà i l'eliminació de paviments impermeables, però també augmenta la salut i la sensació percebuda d'aquesta, disposa de més ombra en l'entorn públic i d'espais de joc i oci singulars; a més, visibilitza les tasques de cura i manteniment realitzades per personal de jardineria i neteja. La disposició d'aquesta com una estructura de xicoteta escala, però contínua en tota la ciutat, permet establir una xarxa verda entre barris i/o àrees, i aquesta xarxa es pot solapar i combinar amb les xarxes de mobilitat dins de l'estructura policèntrica. Finalment, i canviant d'escala, aquesta xarxa de proximitat podria enllaçar-se o continuar amb la infraestructura verda territorial i, en certa manera, formar-ne part.
- Molts conceptes i variables habitualment associats a la sostenibilitat, com pot ser la regulació dels **mecanismes de metabolisme urbà** vinculats a l'economia circular, les estratègies que entenen aquests serveis com a infraestructures territorials i locals alhora, i la consideració de les diferents zones verdes o els espais públics com a infraestructures territorials entrelaçades amb altres xarxes de serveis i mobilitat, són consideracions coincidents amb la posició assumida des de la perspectiva de gènere que proposa articular els serveis públics per a permetre la continuïtat de les escales de l'habitat i el confort sostenible des de la casa fins al territori per tal de procurar tant la sensació de seguretat percebuda com la real i augmentar la capacitat d'apropiació de l'espai públic.

En definitiva, la reflexió necessària que es planteja ací és que una part dels objectius propis de la perspectiva de gènere són coincidents amb d'altres de sostenibilitat, però la via d'aproximació a aquests i l'argumentació que els sustenta és diferent, i, per tant, han de ser reivindicats i incorporats des de les dues mirades, de manera complementària.

Aquesta consideració evidencia, en certa manera, el **caràcter transversal** dels dos conceptes generals –perspectiva de gènere i sostenibilitat–, és a dir, que formen part del substrat de tota consideració global que s'haja de valorar en l'entorn de les persones.

Una part dels objectius propis de la perspectiva de gènere són coincidents amb d'altres de sostenibilitat

Dibuix-collage Foresturbia. Projecte per al nou desenrotllament de la zona d'Hovinbyen en Oslo (Noruega). Concurs 2015 (c) The Empire i OFFICE U67

COMBINACIÓ D'USOS, ACTIVITATS I INFRAESTRUCTURA VERDA:
 SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMÀTIC

LOTUP, annex XII, punts 3 i 4

ACCIONS PRÈVIES

ACCIONS PRÈVIES

L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que redacte l'Informe d'impacte ambiental.	☐
L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que redacte el Pla de mobilitat urbana sostenible.	☐
Revisió de la legislació nacional i autonòmica vinculant en qüestió de sostenibilitat.	☐
Revisió de les agendes urbanes de l'ONU, Europa, Espanya i la Comunitat Valenciana, així com les municipals si n'hi ha.	☐
Revisió del pla de mobilitat sostenible, o estudi, si és el cas.	☐
Revisió dels estudis sobre economia circular, regeneració urbana i reactivació rural.	☐

Aquestes taules es presenten com a suggeriment de la guia; la llista d'indicadors, la profunditat i l'ús s'han d'ajustar a la dimensió de la població i a la figura de planejament.

COMBINACIÓ D'USOS, ACTIVITATS I INFRAESTRUCTURA VERDA:
 SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMÀTIC

LOTUP, annex XII, punts 3 i 4

PREGUNTES GUIA

PREGUNTES GUIA

Es coneix la distribució de les zones verdes en funció de les necessitats de la població en qüestions d'oci, esport i salut?	☐
Es disposen aquests espais en una xarxa estructurada que vaja des de l'escala de proximitat fins a la territorial?	☐
En les zones més especialitzades en treball remunerat, com poden ser els polígons industrials o les àrees comercials, es disposa d'espais verds de proximitat?	☐
Es coneixen els patrons de mobilitat de cada perfil de persona usuària, identificat prèviament?	☐
S'han proposat sistemes de mobilitat que atenguen, de manera viable, la mobilitat de la cura?	☐
S'ha proposat un model urbà que atenga la relació casa - treball remunerat - serveis de suport a la cura?	☐
Es promociona la millora de l'habitatge i dels edificis per a promoure l'eficiència energètica i evitar la pobresa energètica?	☐
Es disposa d'aigua potable de qualitat suficient en la xarxa de subministrament d'aigua potable domèstica?	☐
S'ha pensat en els animals de companyia o en la fauna urbana a l'hora de projectar els espais verds de proximitat?	☐

**COMBINACIÓ D'USOS, ACTIVITATS I INFRAESTRUCTURA VERDA:
SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMÀTIC**

LOTUP, annex XII, punts 3 i 4

INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ABANS planejament (sit. prèvia) DADA	ABANS planejament (sit. prèvia) CHECK	EN planejament redactat IGUALA	EN planejament redactat MILLORA
S01. Rel. compacitat – espai lliure	Nre. d'habitatges per ha / sup. d'espai lliure		☐	☐	☐
	Espais verds a menys de 400 m de l'habitatge		☐	☐	☐
	Relació sol i ombra en l'espai públic segons estació		☐	☐	☐
	Aprofitament de la ventilació natural del lloc		☐	☐	☐
	Xarxa d'espais verds entrelaçada i distribuïda		☐	☐	☐
S02. Recorreguts curts	Nre. de serveis de proximitat en un radi de 400 m de l'habitatge		☐	☐	☐
	Espais d'estar/relació vinculats a xarxa de vianants cada 300 m		☐	☐	☐
	Equipaments de proximitat a menys de 10 min habitatge		☐	☐	☐
	Guarderia a menys de 1.000 m de l'habitatge		☐	☐	☐
	Col·legi públic a menys de 1.000 m de l'habitatge		☐	☐	☐
	Centre de dia per a dependents a menys de 1.000 m de l'hab.		☐	☐	☐
	Centre de salut a menys de 2.000 m de l'habitatge		☐	☐	☐
	Centre serveis administratius a menys de 2.000 m de l'hab.		☐	☐	☐
S03. Distribució habitatge	Homogeneïtat del nre. d'habitatges protegits sobre el territori		☐	☐	☐
	Diversitat del tipus d'habitatge protegit ofert		☐	☐	☐
	Repertiment homogeni de diversos tipus d'habitatge sobre el territori		☐	☐	☐
	Nre. d'habitatges ben orientats solarment		☐	☐	☐
	Disponibilitat d'espais de teletreball de proximitat		☐	☐	☐

**COMBINACIÓ D'USOS, ACTIVITATS I INFRAESTRUCTURA VERDA:
SOSTENIBILITAT I CANVI CLIMÀTIC**

LOTUP, annex XII, punts 3 i 4

INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ANTES planeamiento (sit. previa) DATO	ANTES planeamiento (sit. previa) CHECK	EN planeamiento redactado IGUALA	EN planeamiento redactado MEJORA
S04. Xarxes mobilitat entrelaçades	Xarxa de vianants accessible, segura i mantinguda		☐	☐	☐
	Xarxa ciclista accessible, segura i mantinguda		☐	☐	☐
	Xarxa de transport públic accessible, segura i mantinguda		☐	☐	☐
	Xarxa de transport privat accessible, segura i mantinguda		☐	☐	☐
	Entrelaçament de les xarxes establint punts de connexió entre si		☐	☐	☐
	Estudi dels nodes de connexió entre xarxes mob. diferents		☐	☐	☐
	Proximitat d'equipaments a estacions de transport públic		☐	☐	☐
S05. Infraestructura verda	Continuïtat de la infraestructura verda		☐	☐	☐
	Distribució homogènia de les zones verdes		☐	☐	☐
	Distribució de les zones de sol i ombra projectada		☐	☐	☐
	Control de la visibilitat i seguretat		☐	☐	☐
	Relació d'aquesta xarxa amb els espais comuns de proximitat		☐	☐	☐
	Relació d'aquesta xarxa amb els espais escolars i esportius		☐	☐	☐
	Relació d'aquesta xarxa amb la xarxa ciclista		☐	☐	☐
	Disponibilitat de verd domèstic (balcons, cobertes, patis)		☐	☐	☐
S06. Metabolisme urbà	Disponibilitat d'espai exterior privatiu		☐	☐	☐
	Estudi de la recollida de residus domèstics		☐	☐	☐
	Aproximació a l'economia circular		☐	☐	☐

2.4.2 Mobilitat, equipament, serveis i habitatge: infraestructures assemblades

En aquesta guia es proposa la noció d'**infraestructures assemblades**³⁶, no com a infraestructura nova **sinó com una mirada d'anàlisi de gènere sobre les infraestructures ja existents**, considerant-les en el sentit més ampli possible. Es persegueix no només desenvolupar o incorporar aquelles infraestructures que es vinculen a la cura i a la proximitat habitualment, necessàries en tot cas, sinó també fer una lectura transversal de totes les infraestructures des d'aquesta perspectiva, inclòs l'espai públic entès també com a infraestructura.

La idea d'infraestructura es recull en el diccionari com el "conjunt de mitjans tècnics, serveis i instal·lacions necessaris per a desenvolupar una activitat o perquè un lloc pugui ser utilitzat". Aquesta última accepció, la de capacitar l'ús d'un lloc en un sentit determinat, ha estès i ampliat l'ús del terme infraestructura en diversos camps del coneixement.

Inés Sánchez de Madariaga parla de les **infraestructures per a la vida quotidiana**³⁷ com aquelles que faciliten la realització de les tasques de cura, en particular la xarxa de mobilitat per a la cura, és a dir, la mobilitat que sorgeix a causa de les tasques de cura (acompanyar, fer tasques vinculades a les tasques domèstiques o familiars, etc.) i que no rep l'atenció necessària per part de les persones que planifiquen el territori i la mobilitat sobre aquest.

D'altra banda, l'**habitatge públic** no només pot ser considerat com una infraestructura en si, sinó que té capacitat per a articular el territori i s'ha d'estudiar i proposar entrellaçat amb la resta d'infraestructures de gènere, en particular amb la xarxa d'espais comuns, proximitat o cura.

En paisatge i medi ambient es parla de la **infraestructura d'espais verds** com la xarxa d'espais amb vegetació que estructura totes les escales del territori, des de les grans masses de vegetació natural fins al verd de proximitat. A més, si s'observa des del gènere la infraestructura verda, es pot entendre també com aquella capa, entre molts altres aspectes, de contribuir a la millora de la salut, en termes objectius, i a la sensació subjectiva de salut; contribuir al confort dels espais de proximitat, a proveir d'un entorn i vistes adequades l'habitatge; promoure la disminució de l'efecte illa de calor o contribuir a la mitigació dels efectes del canvi climàtic, gràcies a la retenció de l'aigua de pluja i l'alentiment de l'absorció d'aquesta pels aqüífers... Situacions que poden contribuir a l'autonomia física de les persones (salut, esport, benestar, etc.).

La noció d'infraestructures assemblades, no com a infraestructura nova sinó com una mirada d'anàlisi de gènere sobre les infraestructures ja existents

³⁶ Andrés Jaque and others, '2020_SCHOOL LAB (2)_UPV. ANDRÉS JAQUE. ESPACIOS PARA EL APRENDIZAJE, MEDIOAMBIENTE Y SALUD', Media UPV, 2020 <<https://media.upv.es/#/portal/video/4442d0f0-3ebe-11eb-82bd-51361a3f1387>> [accessed 1 February 2021].

³⁷ Inés Sánchez de Madariaga, 'Infraestructuras Para La Vida Cotidiana y Calidad de Vida', Ciudades 8, 2004 <<https://doi.org/10.24197/ciudades.08.2004.101-133>>.

Cal definir la **xarxa d'espais comuns** com aquella xarxa que proveeix espais de trobada i estada pròxims als habitatges i a les activitats quotidianes

Iñaki Alday recentment parlava de l'"espai públic com a infraestructura i de les infraestructures com a espai públic", entés l'**espai públic com una infraestructura**³⁸ tant perquè és necessari per a les persones com pel fet de ser una xarxa amb capacitat per a articular el territori, a més de ser el lloc per on discorren múltiples xarxes de subministrament (aigua, electricitat i dades) i per on circula la recollida de residus.

En aquest sentit, cal definir la **xarxa d'espais comuns** com aquella xarxa que proveeix espais de trobada i estada pròxims als habitatges i a les activitats quotidianes, amb la qual cosa s'estableix una graduació semiprivada i semipública d'aquests espais. Aquesta xarxa és clarament una infraestructura de gènere, en la qual són particularment destacables els sistemes d'espais que faciliten el camí escolar a xiquetes, xiquets i joves; o la combinació d'espais que facilita l'accés a zones de cura i salut de proximitat a persones majors.

En l'actualitat, les condicions de l'espai públic com a infraestructura estan associades a la riquesa econòmica de l'àrea de la ciutat en la qual se situen. I les condicions tècniques de les xarxes que distribueixen subministraments també depenen de les condicions econòmiques de l'àrea que subministren... És a dir, els barris més rics tenen més i millors xarxes de subministraments que els barris d'habitants amb ingressos econòmics inferiors. Aquest enfocament pot ser especialment valuós des de la perspectiva de gènere, ja que gènere i nivell d'ingressos econòmics solen estar vinculats³⁹. La xarxa d'espai públic com a infraestructura, doncs, analitzada des de la mirada de gènere és capaç tant de contribuir al **subministrament d'energia i aigua** o la recollida de residus i, per tant, participar en els processos de metabolisme urbà i economia circular, com de ser aquella infraestructura que facilita les tasques quotidianes, les enllaça adequadament i proporciona espai per a aquelles tasques de proximitat, així com de contribuir a la millora en la sensació subjectiva de seguretat (qualitat urbana).

La **infraestructura de dades i l'accés a Internet** incideixen en la disminució de la bretxa tecnològica. I la **xarxa elèctrica**, la disposició i el cablejat de la qual contribueixen a la visualització ordenada, o no, de l'entorn urbà, pot contribuir, per tant, a incrementar la sensació de seguretat subjectiva o, perquè contribueix, amb la il·luminació de carrers i espais públics, a millorar tots dos tipus de seguretat.

O la **llegibilitat** de l'espai públic i la **senyalística** d'aquest (*wayfinding*),⁴⁰ que depenen de molts factors, entre d'altres, la il·luminació correcta, però que en si mateixa pot ser considerada com una infraestructura de gènere, ja que contribueix a l'orientació de les persones en el medi urbà.

³⁸ Conselleria de Política Territorial, Obres Públiques i Mobilitat de la GVA, *La Nueva Ciudad en la Nueva Normalidad* (YouTube Wolters Kluwer España, 2020) <https://www.youtube.com/watch?v=2-eWquvwn-fA&feature=emb_logo>.

³⁹ 'Instituto de La Mujer y Para La Igualdad de Oportunidades-Mujeres En Cifras-Empleo y Prestaciones Sociales-Contratación' <https://www.inmujer.gob.es/MujerCifras/EmpleoPrestaciones/Contratacion.htm?fbclid=IwAR1GDgv_B6xqAyieeVOfZlnBtL1-vf8tPEDLnHPQfhPAP17mkxCNNIG2y88> [accessed 29 November 2020].

⁴⁰ *Bristol Legible City*. (Bristol: Bristol City Council, 2001) <http://www.cityid.com/assets/publications/bristol_from_here_to_there_city_id.pdf>.

Cal observar també les **grans infraestructures** en la seua qualitat d'espais públics quotidians i veure quines necessitats han de resoldre, tant en accessibilitat i seguretat com en la distribució sobre el territori, així com els problemes locals que pugen causar.

Finalment, cal apreciar que el **patrimoni existent**, els seus valors –memòria del lloc, memòria de les persones, etc.– poden suposar una **infraestructura per a l'activació cultural** d'un lloc, enllaçat amb la resta d'infraestructures assemblades ja suggerides, tenint en compte, en particular, aquell patrimoni que explica la contribució històrica de les dones. Aquest patrimoni es pot incorporar també com una infraestructura educativa, és a dir, la ciutat com a espai per a l'educació de la ciutadania.⁴¹

⁴¹ *Manifiesto de Los Alcaldes y Alcaldesas de La Asociación Internacional de Ciudades Educadoras*, 2017 <<https://blogs.vitoria-gasteiz.org/medios/files/2017/11/Manifiesto-ciudad-educadora.pdf>>.

MOBILITAT, EQUIPAMENT, SERVEIS, HABITATGE: INFRAESTRUCTURES ASSEMBLADES

LOTUP, annex XII, punts 7, 8 i 9. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

ACCIONS PRÈVIES

Accions prèvies

L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que redacte l'Informe d'inundabilitat.	☐
L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que redacte el Pla de mobilitat urbana sostenible.	☐

Aquestes taules es presenten com a suggeriment de la guia; la llista d'indicadors, la profunditat i l'ús s'han d'ajustar a la dimensió de la població i a la figura de planejament.

MOBILITAT, EQUIPAMENT, SERVEIS, HABITATGE: INFRAESTRUCTURES ASSEMBLADES

LOTUP, annex XII, punts 7, 8 i 9. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

PREGUNTES GUIA

Preguntes guia

La xarxa de carrers i espais públics està convenientment il·luminada quan no hi ha llum natural?	☐
El subministrament elèctric és adequat en tot l'àmbit d'estudi?	☐
Es disposa d'accés ràpid a Internet en tot l'àmbit de treball?	☐
Es disposa la xarxa d'espais comuns de manera que contribueixca a l'orientació i la llegibilitat urbanes?	☐
Es procura la llegibilitat i l'orientació en l'espai construït mitjançant la il·luminació elèctrica?	☐
Es disposa d'una recollida de residus que no produïska molèsties puntuals en el veïnat?	☐
Es disposen les zones per a tirar el fem domèstic de manera que siguen espais segurs i nets?	☐
Es disposen els grans equipaments d'ús públic de caràcter metropolità de manera equilibrada en la ciutat?	☐
S'atén la resolució del dany local que es puga produir en una àrea determinada en disposar-hi una infraestructura metropolitana?	☐
Estan ben comunicats per xarxes de mobilitat entrelaçades, en particular per transport públic?	☐
S'atén la mobilitat de la cura?	☐
S'eviten els polígons industrials desconnectats de la xarxa entrelaçada de mobilitat?	☐
Es procura incorporar mecanismes que milloren la sensació d'inseguretat freqüent en els polígons industrials?	☐
Es planteja el patrimoni urbà com una xarxa d'activació cultural i/o econòmica?	☐
Es planteja el patrimoni urbà com una xarxa educativa, que reconega també la contribució de les dones?	☐
S'entén la ciutat com una infraestructura educativa per a totes i tots?	☐
Es disposa de suficients habitatges adequats per a persones majors no dependents?	☐
Es disposa de suficients habitatges per a persones majors dependents?	☐

MOBILITAT, EQUIPAMENT, SERVEIS, HABITATGE: INFRAESTRUCTURES ASSEMBLADES

LOTUP, annex XII, punts 7, 8 i 9. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ABANS planejament (sit. prèvia) DADA	ABANS planejament (sit. prèvia) CHECK	EN planejament redactat IGUALA	EN planejament redactat MILLORA
I01. Espai públic com a infraestr.	Nre. de metres de vials de vianants il·luminats i segurs		☐	☐	☐
	Nre. de metres de vials accessibles		☐	☐	☐
	Nre. de bancs i suports isquiàtics cada 1.000 m		☐	☐	☐
	Sup. de paviment drenant accessible		☐	☐	☐
	Nre. d'arbres i espècies vegetals cada 1.000 m que no impedisquen la visibilitat		☐	☐	☐
I02. Espais comuns	Nre. d'espais d'ús públic a 400 m de l'hab.		☐	☐	☐
	Nre. d'espais segurs i accessibles a 400 m de l'hab.		☐	☐	☐
	Nre. de metres per a caminar o córrer amb seguretat		☐	☐	☐
	Nre. de serveis públics associats als espais comuns		☐	☐	☐
	Nre. de biblioteques públiques a 400 m de l'hab.		☐	☐	☐
	Nre. de guarderies a 1.000 m de l'hab.		☐	☐	☐
	Nre. d'equipaments de cura a 1.000 m de l'habitatge		☐	☐	☐
I03. Habitatge públic	Nre. de tipus d'habitatge en oferta pública		☐	☐	☐
	Tipus d'oferta de tinença d'habitatge assequible		☐	☐	☐
	Disposició d'espais per a guardar cotxets de bebè, joguets infantils, etc.		☐	☐	☐
	Disposició d'espais col·lectius segurs per a aparcar bicicletes i patinets		☐	☐	☐
	Combinar l'habitatge amb el gaudi d'espais verds		☐	☐	☐
	Promoure l'ús de solucions a favor de la sostenibilitat mediambiental		☐	☐	☐
	Disposició d'ordenances que no penalitzen la disposició d'usos col·lectius en els edificis d'habitatge		☐	☐	☐
	Disposició d'ordenances/normes que possibiliten la mescla d'usos en els edificis d'habitatge		☐	☐	☐
	Disposició d'ordenances/normes que no penalitzen l'existència d'espai exterior privatiu de grandària proporcionada al nre. d'habitants (mínim de 2,5 m2/persona)		☐	☐	☐
	Disposició d'ordenances/normes que regulen zones comunes en edificis segurs i visibles		☐	☐	☐

MOBILITAT, EQUIPAMENT, SERVEIS, HABITATGE: INFRAESTRUCTURES ASSEMBLADES

LOTUP, annex XII, punts 7, 8 i 9. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

INDICADORS

I04. Mobilitat de la cura	Nre. de mitjans de transport públic a 400 m habitatge		☐	☐	☐
	Nre. de metres de via de vianants totalment accessible i contínua en l'accessibilitat		☐	☐	☐
	Nre. de metres de vorera amb prou amplària per a permetre l'encreuament de dues cadires de rodes		☐	☐	☐
	Nre. de recursos segurs disposats per a salvar desnivells inevitables		☐	☐	☐
	Nre. de punts perillosos o poc freqüentats		☐	☐	☐
	Nre. de lavabos públics gratuïts o subvencionats i mantinguts en la via pública		☐	☐	☐
	Nre. de referències orientatives en la via pública		☐	☐	☐
	Nre. de punts informatius en la via pública		☐	☐	☐
I05. Xarxes de dades i electricitat	Nre. d'habitatges amb accés a Internet		☐	☐	☐
	Nre. d'espais públics amb accés gratuït a Internet		☐	☐	☐
	Percentatge de vials ben il·luminats de nit		☐	☐	☐
	Distribució de la cobertura de telefonia mòbil		☐	☐	☐
I06. Llegibilitat urbana	Organització de l'espai urbà que facilite l'orientació		☐	☐	☐
	Encadenament ordenat d'espais de mitjana escala		☐	☐	☐
I07. Grans infraestructures	Nre. de grans infraestructures en la zona d'actuació		☐	☐	☐
	Sup. en m² d'aparcaments no quotidians		☐	☐	☐
	Nre. de metres de vials amb tanca en els dos costats del carrer sense espai públic actiu vinculat (tanques d'escoles, equipament esportiu, etc.)		☐	☐	☐
	Disponibilitat de línies de transport públic a polígons industrials i comercials		☐	☐	☐
	Accessibilitat i seguretat dels vials entre l'estació de tren o metro i l'àmbit urbà de referència		☐	☐	☐
I08. Patrimoni cultural	Nre. d'espais i edificis que recorden el treball realitzat per dones		☐	☐	☐
	Nre. d'espais educatius vinculats a espais de rellevància històrica local		☐	☐	☐
	Nre. de memorials dedicats a la diversitat		☐	☐	☐

2.4.3 Xarxa d'espais comuns: contínuum espacial

[Persona, casa, agrupació, espais intermedis, radi de 400 m, barri, ciutat, territori, ecosistema i medi ambient]

En l'annex XII de la LOTUP s'insisteix en la **xarxa d'espais comuns** com a vertebradora de l'espai públic de proximitat i vinculada a altres xarxes i infraestructures assemblades. En aquesta guia, en coherència amb l'annex XII esmentat, s'entenen aquests espais comuns i de proximitat, interconnectats per una **secció contínua** –transició gradual o **contínuum espacial**⁴²– que acompanya les persones des de l'habitatge fins al territori. Aquests espais comuns en continuïtat estan interconnectats amb la resta de xarxes de tal manera que vertebrin i relacionen, al seu torn, el conjunt del territori⁴³. Es proposa, per tant, una transició enllaçada que acompanyi les persones en totes les escales de la mobilitat territorial, però que es defineix per la vinculació clara de proximitat entre els espais associats a l'edifici i els associats a escala de barri, encara que, no obstant això, tenen capacitat per a **estructurar i configurar tot el territori**. I, al contrari, les decisions que es prenguen sobre el territori tindran capacitat per a configurar o alterar aquesta xarxa d'espais comuns de proximitat.

Per tant, una vegada coneguts els perfils individuals genèrics i la distribució espacial majoritària d'aquests perfils, i establert el model urbà i de mobilitat sostenible i de gènere, cal estudiar **la continuïtat de la secció conceptual des de l'interior de l'habitatge fins al territori i viceversa**. L'atenció prestada a la continuïtat de la secció/transició és un factor important des del punt de vista del gènere perquè incideix en els temes d'autonomia i seguretat subjectiva i real, i facilita les qüestions relatives a la cura de si mateix, dels altres i de l'entorn⁴⁴. I, a més, fa visible la transversalitat de la perspectiva de gènere on una decisió a escala territorial pot tindre incidència final en la qualitat de l'habitatge i en la xarxa de mobilitat adequada; i, per contra, una organització de serveis de proximitat incidirà en l'organització de l'espai públic com a infraestructura de cures i salut i, per tant, incidirà en l'organització territorial global.

Aquesta anàlisi de continuïtat escalar s'ha de fer en **tot l'àmbit** d'actuació, considerant tant els barris d'arrelament més tradicional com les zones de nova creació més allunyades dels centres urbans, així com aquelles agrupacions desvinculades d'estructures consolidades (zones marginals). En definitiva, cal estudiar **tot** el terme d'actuació i totes les seccions tipus.

Tot i que en els criteris guia s'exposen les estratègies a través de les qüestions plantejades, cal fer algunes reflexions que centren els objectius del contínuum habitable, que s'inicia en l'habitatge i arriba a la ciutat i al territori, i viceversa.

La xarxa d'espais comuns com a vertebradora de l'espai públic de proximitat i vinculada a altres xarxes i infraestructures assemblades

⁴² Eva M. Álvarez Isidro and Carlos J. Gómez Alfonso, 'La incorporación de la perspectiva de género en el Plan General Estructural de Castelló: objetivos, método, acciones y hallazgos', *Hábitat y Sociedad*, 2018, 201–19.

⁴³ Christopher Alexander, 'A City Is Not a Tree', 1972.

⁴⁴ Álvarez Isidro and Gómez Alfonso.

S'ha d'afavorir l'existència d'espais intermedis entre l'interior i l'exterior, que atenguen degudament tant el control i l'aprofitament del clima com la generació d'espais amb usos alternatius

En totes les escales l'accessibilitat ha de ser universal, i ha de ser contínua la idea de *veure i ser vistos*, buscant circular per espais en continuïtat que oferisquen seguretat real i percepció de seguretat, tranquil·litat i confort.

La tipologia d'habitatge hauria d'afavorir l'habitatge no jerarquitzat⁴⁵ en les estances i perfectible/adaptable al llarg del temps. Tot i que aquest aspecte no es decideix estrictament mitjançant els instruments de planejament, sí que es determinen les profunditats edificables, les orientacions i l'aprofitament que condicionen la tipologia adequada dels habitatges. La possibilitat de provisió d'espais per al treball remunerat en la casa o l'edifici propis també depèn de les ordenances i és una necessitat cada vegada més apremiant, amb independència de la recent irrupció massiva del teletreball.

Des de l'escala domèstica i en connexió amb l'exterior, s'ha d'afavorir l'existència d'espais intermedis entre l'interior i l'exterior, que atenguen degudament tant el control i l'aprofitament del clima com la generació d'espais amb usos alternatius, la qual cosa té una repercussió en la relació de l'edifici amb la via pública que s'ha de preveure des del planejament.

L'edifici d'habitatges ha de buscar recollir una part de les activitats de les persones, en particular les vinculades a la cura. És convenient que dispose d'espais funcionals per a usos diversos com, per exemple, el teletreball ja esmentat, i espais d'ús col·lectiu com ara zones de reunions o per a fer la bugada i estendre la roba; i zones per a guardar cotxets de bebè o bicicletes.

El concepte dels espais intermedis en l'edifici es materialitzaria com a elements entre el carrer/barri i l'habitatge, que permeten la proximitat d'espais per a majors, xiquets, joves, etc. És a dir, aquells espais d'estada, reunió i joc pròxims a l'edifici d'habitatges o habitatges individuals.

El salt a l'escala del barri ha de suposar l'accés als serveis i equipaments necessaris, en situació de proximitat. El barri com a espai de l'activitat quotidiana i que afavorisca les tasques de les cures, connectat amb les altres àrees de la ciutat. Els equipaments per a l'aprenentatge (guarderies, col·legis i instituts), l'emplaçament d'aquests centres i els recorreguts per a arribar-hi són espais que s'han de projectar amb especial atenció, de manera que s'afavorisca l'autonomia i seguretat de les xiquetes i els xiquets. Els espais per a les persones majors, els centres de salut, el comerç de béns essencials... tots els equipaments de proximitat necessaris per a poder desenvolupar la vida quotidiana en el nostre context s'han de cuidar amb especial atenció.

En aquesta cadena s'inclouen també tots els espais que connecten aquesta xarxa d'espais comuns amb altres infraestructures de gènere, i destaquen els nexes d'unió entre xarxes diferents que es converteixen en espais d'especial rellevància (parades de metro, d'autobús, estacionament de bicicletes, zones verdes, zones esportives, etc.).

⁴⁵ Zaida. Muxí, *Recomanacions per a un habitatge no jeràrquic ni androcèntric* (Barcelona: Institut Català de les Dones Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge, 2009).

Entés com la continuació de l'habitatge i l'edifici, el barri ha de ser, doncs, un espai habitable i confortable, que permeta la relació entre persones. Aquest context afavoreix l'activitat, i l'activitat afavoreix la presència de les persones i l'apropiació per aquestes de l'espai públic, que es percep, així, com a segur. I amb la mateixa argumentació, l'espai urbà estarà qualificat i equipat.

En definitiva, una ciutat de recorreguts curts –400 metres com a referència– en què s'encadene on siga possible l'atenció a múltiples tasques, associades a la cura. Parar atenció a aquesta qüestió pot ser el primer pas que facilite l'accés al treball remunerat a les dones. I visibilitzar aquesta activitat pot ser una de les vies perquè es valore correctament.

En el pas del barri a la ciutat serà necessari establir xarxes de circulació associades a l'estructura de l'element verd d'escala pròxima que afavorisquen la mobilitat sostenible i l'ús del transport públic. Cal fer pròxima i accessible la ciutat en conjunt.

XARXA D'ESPAIS COMUNS: CONTÍNUUM ESPACIAL

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

ACCIONS PRÈVIES

ACCIONS PRÈVIES

L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que redacte l'informe ARRU.	☐
L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb un representant de l'equip que gestione les EDUSI.	☐
Revisar la Llei 2/2017, de 3 de febrer, per la funció social de l'habitatge de la Comunitat Valenciana.	☐
Revisar el Llibre Blanc de l'Habitatge - Comunitat Valenciana, publicat per l'Institut Valencià de l'Edificació i que mostra l'estat de la qüestió pel que fa a l'habitatge a la Comunitat Valenciana.	☐

Aquestes taules es presenten com a suggeriment de la guia; la llista d'indicadors, la profunditat i l'ús s'han d'ajustar a la dimensió de la població i a la figura de planejament.

XARXA D'ESPAIS COMUNS: CONTÍNUUM ESPACIAL

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

PREGUNTES GUIA

PREGUNTES GUIA

ESPAIS COMUNS VINCULATS A LA CASA [Condicions dels espais públics pròxims a la casa o habitatge i/o espais semiprivats]	☐
La casa o habitatge rep bon aïllament i ventilació natural?	☐
Hi ha espais intermedis semiprivats?	☐

Preguntes guia

ESPAIS COMUNS VINCULATS A L'EDIFICI [Espais d'ús semipúblic vinculats a l'edifici]	
Es disposa d'espais previstos per a les necessitats o els usos vinculats a les cures?	☐
Es disposa d'espais semiprivats exteriors per a oci, esport i joc dels seus habitants?	☐
Hi ha zones ben ventilades i aïllades per a estendre la roba?	☐
Es disposa d'espais per a la gestió col·lectiva de residus?	☐
La coberta s'empra com a espai col·lectiu?	☐
Hi ha espais de transició semipúblics?	☐
Els espais de transició són agradables i segurs?	☐
Són accessibles els recorreguts semipúblics?	☐

Preguntes guia

ESPAIS COMUNS DE PROXIMITAT [Radi de 400 m / 10 min a peu de mitjana des de la porta de l'edifici o conjunt residencial]	
Els recorreguts fins a arribar als serveis de proximitat són accessibles?	☐
Les voreres tenen prou amplària perquè es puguin encreuar dues persones en cadira de rodes?	☐
Aquests recorreguts són visibles i estan ben il·luminats?	☐
Disposen de la relació convenient de sol i ombra?	☐
Disposen de bancs per a descansar i xarrar?	☐
Es tenen en compte els diferents tipus de persones usuàries?	☐
Disposen de papereres i recollida de residus reciclables?	☐
Es disposa d'espais de relació i joc amb vegetació en el radi de 400 m de cada edifici o casa?	☐
Es disposa d'espais adequats per a l'esbargiment de gossos i animals de companyia?	☐
En aquest radi es disposa de suficient comerç de proximitat, és a dir, comestibles, pa, medicines, productes d'higiene i neteja, material escolar bàsic, material bàsic d'ofimàtica?	☐
En aquest radi de proximitat hi ha espais col·lectius adequats per al teletreball?	☐
En aquest espai de proximitat hi ha espais de suport a la cura com ara guarderies o centres de dia?	☐
S'ha disposat un entorn adequat per a l'autonomia infantil vinculat al camí escolar, almenys?	☐
En aquest radi hi ha espais d'estudi per a joves i adolescents i animació a la lectura de les més menudes i els més menuts?	☐
En aquest espai de proximitat hi ha instal·lacions vinculades a l'esport que faciliten l'activitat física de les persones adultes i majors?	☐
Es poden considerar espais segurs?	☐

XARXA D'ESPAIS COMUNS: CONTÍNUUM ESPACIAL

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

PREGUNTES GUIA

Preguntes guia	ESPAIS COMUNS EN EL BARRI [Radi de 1.200 m / 30 min a peu de mitjana des de la porta de l'edifici o conjunt residencial]
	Són accessibles els recorreguts de l'àmbit del barri?
	Es dona prioritat als recorreguts de vianants i/o ciclistes en l'àrea de barri?
	Aquests recorreguts són visibles i estan ben il·luminats?
	Disposen de la relació convenient de sol i ombra?
	Disposen de bancs per a descansar i xarrar?
	Aquesta xarxa està entrellaçada amb la de vianants i la de transport públic?
	Els recorreguts de la xarxa ciclista estan ben equipats, és a dir, disposen d'aparcament per a bicicletes i combinació de mitjans de transport?
	En aquest espai de barri hi ha col·legis públics amb vies i accessos segurs per a les xiquetes i els xiquets?
	En aquest espai de barri hi ha centres de salut amb vies i accessos segurs?
	En aquest espai de barri hi ha centres de dia amb vies i accessos segurs per a les persones que hi acudeixen?
	Es disposen serveis administratius descentralitzats de manera que siga possible fer gestions administratives en els barris?
	En els espais públics del barri es reconeix la participació de les dones en la construcció del relat col·lectiu?
	Es disposen nodes de connexió entre la xarxa ciclista o de vianants i la de transport públic?
	Es disposen equipaments i serveis pròxims als nodes de connexió?
Preguntes guia	ESPAIS COMUNS DE CONNEXIÓ ENTRE NUCLIS [Conjunt policèntric]
	Són accessibles els recorreguts que connecten el barri amb els altres nuclis i la resta de la ciutat?
	Es faciliten els recorreguts en transport públic?
	Les parades de transport públic són accessibles?
	Si cal utilitzar l'automòbil privat, es dona prioritat a l'aparcament i combinació amb transport públic, xarxa ciclista o xarxa de vianants?
	Es dona prioritat a les connexions entre nuclis mitjançant infraestructura d'espais públics amb vegetació lligats a xarxes de mobilitat ciclista i/o de vianants?
	En els espais públics de la ciutat es reconeix la participació de les dones en la construcció del relat col·lectiu?

XARXA D'ESPAIS COMUNS: CONTÍNUUM ESPACIAL

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6. LOTUP, annex IV, apartat III, punt 4.6

INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ABANS planejament (sit. prèvia) DADA	ABANS planejament (sit. prèvia) CHECK	EN planejament redactat IGUALA	EN planejament redactat MILLORA
E01. Espai comú semipúblic (zones comunes en edifici o conjunt d'habitatges)	Nre. d'edificis amb espais semipúblics col·lectius vinculats a la cura		☐	☐	☐
	Nre. d'edificis amb espais exteriors semipúblics		☐	☐	☐
	Nre. d'edificis amb gestió col·lectiva de residus		☐	☐	☐
	Nre. d'arbres i espècies vegetals cada 1.000 m que no impedisquen la visibilitat		☐	☐	☐
E02. Espai comú de proximitat [radi 400 m]	Distància en metres de recorreguts de vianants accessibles		☐	☐	☐
	Distància en metres de recorreguts de vianants segurs		☐	☐	☐
	Distància en metres de voreres d'amplària superior a 2,5 m		☐	☐	☐
	Nre. de m² d'espai públic de proximitat segur		☐	☐	☐
	Distància en metres de recorreguts ciclistes amb ombra		☐	☐	☐
	Nre. de m² de zones per a aparcament de bicicletes		☐	☐	☐
	Nre. d'arbres i espècies vegetals cada 1.000 m que no impedisquen la visibilitat		☐	☐	☐
	Distància en metres de recorreguts convenientment il·luminats a la nit		☐	☐	☐
	Nombre de llocs poc freqüentats pel conjunt de la població (punts rojos)		☐	☐	☐
	Nre. mitjà de serveis públics de proximitat		☐	☐	☐
	Nre. mitjà de botigues de proximitat		☐	☐	☐
	Nre. de m² d'espai públic davant de guarderies i escoles		☐	☐	☐
	Nre. de m² d'espai públic davant de centres de salut		☐	☐	☐
	Nre. de m² d'espai públic		☐	☐	☐
	Nre. de m² de zones d'ombra accessibles		☐	☐	☐
E03. Espai comú de barri [radi 1200 m]	Nre. de nodes d'enllaç entre xarxes de mobilitat		☐	☐	☐
	Nre. de parades de transport públic accessibles		☐	☐	☐
	Distància en metres de camí escolar segur		☐	☐	☐
	Nre. de guarderies públiques i/o privades		☐	☐	☐
	Nre. d'escoles públiques		☐	☐	☐
	Nre. de centres administratius de proximitat		☐	☐	☐
E04. Espai comú connexió entre nuclis policèntrics	Nre. d'arbres i espècies vegetals cada 1.000 m que no impedisquen la visibilitat		☐	☐	☐
	Nre. de metres de recorregut de transport públic		☐	☐	☐
	Nre. de parades accessibles i segures en el transport públic		☐	☐	☐
	Nre. de m² d'aparcaments pròxims a parades de transport públic		☐	☐	☐

2.4.4 Seguretat i habitabilitat en l'espai públic: manteniment, confort i qualitat urbana

La seguretat no es presenta com un objectiu en si que cal aconseguir, pas a pas o a mitjà termini, sinó que és un requisit essencial que ha d'estar incorporat en totes les actuacions, per a totes les persones, en tots els àmbits. Per aquest motiu, la seguretat ha estat integrada en tots els indicadors prèviament analitzats i no es proposa analitzar-la com un aspecte autònom deslligat de la resta de consideracions.

Per tant, es pot entendre com una condició transversal que ha d'articular totes les decisions de planejament i que es veu afectada per totes les decisions que es puguin prendre. La seguretat és en si un requisit previ sense el qual és difícil que es produïska el desenvolupament adequat de qualsevol activitat tant en l'espai públic com en el privat. Aquesta situació de necessitat i no finalitat submergeix l'actuació urbana en un entorn iteratiu, "*complex i contradictori*"⁴⁶, en el qual es podria proposar focalitzar la seguretat com un objectiu que cal aconseguir, perquè puguin succeir les accions proposades que depenen del fet que aquesta condició s'haja establert prèviament.

La seguretat s'hauria d'entendre, doncs, com la situació per la qual les persones no temen ocupar un espai, públic, semipúblic, semiprivat o privat. El temor pot vindre induït per qüestions subjectives (les persones tenen por en determinats entorns, encara que aquests entorns no representen un perill real) o objectives (les persones tenen por en un entorn construït perquè sí que hi ha un perill real). Determinar aquestes qüestions és vital per a la igualtat d'oportunitats si s'espera que absolutament totes les persones siguin autònomes.

Eliminar els perills reals a vegades pot ser més senzill que eliminar els subjectius, ja que una vegada identificats els perills objectius és possible actuar-hi. No obstant això, la sensació subjectiva d'inseguretat depèn de la percepció de cada persona, per tant, depèn de l'educació prèviament rebuda. Aquesta educació depèn, al seu torn, en gran manera, de l'entorn social i afectiu col·lectiu i de les característiques de l'entorn construït.^{47 48}

La xarxa d'espais públics, en particular els carrers, es presenta com una infraestructura d'espai social natural, accessible i assequible per a tots. No obstant això, en la majoria dels processos participatius sorgeix sovint la qüestió de la qualitat de l'entorn urbà, caracteritzat mitjançant aspectes parcials com el manteniment i la cura de les condicions materials d'aquests espais. Aquesta qualitat urbana se sol vincular, a més, a la noció de confort, sentiment subjectiu de seguretat i capacitat d'apropiació subjectiva d'aquest espai públic.

En principi, aquestes qüestions semblen allunyades del planejament urbà, però si analitzem amb detall les decisions que es prenen en dissenyar l'espai urbà en totes les seues escales, veurem que hi ha diferències entre diferents opcions en funció, per exemple, del grau de facilitat per a la consolidació urbana que es

La xarxa d'espais públics, en particular els carrers, es presenta com una infraestructura d'espai social natural, accessible i assequible per a tots

⁴⁶ Robert Venturi, *Complejidad y Contradicción En La Arquitectura* (Barcelona: Gustavo Gili, 1999).

⁴⁷ Sanz Pozo and Ehizmendi.

⁴⁸ Col·lectiu Punt 6.

Un dels objectius d'aquesta perspectiva és contribuir a la presència de totes les persones en la via pública en igualtat de condicions i en seguretat, subjectiva i real

promou; les condicions urbanes dels solars que romanen buits; l'obligació de pas per llocs poc adequats en disposar-se equipaments d'ús quotidià és zones de difícil gestió urbanística; l'acabat material proposat que condiciona el manteniment i la neteja que cada solució ofereix; la normativa que afecta façanes i el pas d'instal·lacions, que puga permetre un aspecte més cuidat de l'entorn; el tipus de paviments seleccionats que han de ser accessibles i no esvarosos, però també fàcils de netejar i de reposició senzilla; la presència d'espais de transició entre els habitatges i el carrer que permeten que el veïnat es reunisca o es trobe en espais d'escala adequada; la presència equilibrada d'espais assolellats i en ombra sense comprometre la visibilitat de l'espai públic; la presència o no de lavabos públics i fonts per a beure o per a llavar-se les mans; la disposició adequada de zones i equipament per a facilitar la convivència amb animals de companyia; la selecció d'espècies vegetals que permeten un manteniment i una neteja correctes; la gestió de residus de tota mena que evite que els contenidors de fems ocupen la via pública de manera molesta per al veïnat... i un llarg etcètera.

Recuperant la idea de secció/transició contínua, començant des de l'habitatge i l'edifici i continuant en el carrer, el barri i la ciutat, com a extensió de l'habitatge personal –o com a incorporació d'altres models residencials estesos més enllà del concepte d'habitatge complet–, és indispensable la incorporació del manteniment eficaç i viable.

Considerar aquests aspectes suposa incorporar la perspectiva de gènere, ja que un dels objectius d'aquesta perspectiva és contribuir a la presència de totes les persones en la via pública en igualtat de condicions i en seguretat, subjectiva i real; i un manteniment defectuós o un baix nivell de confort ambiental activen una espècie de censura prèvia que fomenta la desaparició preventiva de xiquetes, joves i dones majors de la via pública,⁴⁹ particularment a la nit.⁵⁰

Obtingut el requisit de seguretat, una vegada que totes les persones ocupen l'espai públic en igualtat, s'hauria d'observar l'habitabilitat del dit espai públic, fomentant la peatonalització accessible de recorreguts i espais i que els usos comercials, que atorguen vitalitat a eixos espais, no ocupen l'espai públic de manera que impedisca, precisament, eixe ús públic.

D'altra banda, l'adequada dotació d'estos espais públics per mitjà d'equipament de proximitat, mobiliari urbà d'ús flexible, vegetació adequada i, sobretot, correcta il·luminació contribuiran, probablement a la percepció de l'espai públic com a espai de qualitat.

⁴⁹ Manual de análisis urbano : género y vida cotidiana = Hiri analisirako manuala : Genora eta eguneroko bizitza.

⁵⁰ Marion Roberts and Adam Eldridge, 'Planning the Night-Time City' (Routledge, 2012) <<http://www.my-library.com?id=415759>>.

SEGURETAT I HABITABILITAT EN L'ESPAI PÚBLIC: MANTENIMENT, CONFORT I QUALITAT URBANA

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6

ACCIONS PRÈVIES

ACCIONS PRÈVIES

L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb una persona experta en discapacitat.

Aquestes taules es presenten com a suggeriment de la guia; la llista d'indicadors i l'ús s'han d'ajustar a la dimensió de la població i a la figura de planejament.

SEGURETAT I HABITABILITAT EN L'ESPAI PÚBLIC: MANTENIMENT, CONFORT I QUALITAT URBANA

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6

PREGUNTES GUIA

PREGUNTES GUIA

MANTENIMENT

	☐
Els polígons urbans són prou xicotets per a distribuir bé l'equipament de proximitat?	☐
S'hi permet la mescla d'usos per a agilitzar la gestió urbana?	☐
Els solars no construïts podrien admetre usos puntuals i flexibles?	☐
Es manté l'ús de les infraestructures en bones condicions de servei?	☐
Es facilita el manteniment i la neteja dels espais i vials públics?	☐
Les zones de recollida de residus urbans estan ben disposades?	☐
Es procura la visibilitat de les tasques de neteja i manteniment?	☐
Disminueixen els índexs de contaminació de l'aire?	☐

Preguntes guia

CONFORT

	☐
S'evita dissenyar espais públics d'usos únics?	☐
El mobiliari urbà permet configuracions alternatives?	☐
Es delimita clarament l'ocupació de l'espai públic per activitats comercials?	☐
L'espai públic està prou ben il·luminat a la nit?	☐
S'evita dissenyar espais túnel, és a dir, aquells que només tenen una entrada i eixida obligatòria?	☐
S'evita dissenyar espais amb angles sense visibilitat suficient que permeta comprovar la seguretat abans d'entrar-hi?	☐
Es disposen lavabos públics ben equipats i ben mantinguts?	☐
Es disposen espècies vegetals tenint en compte la incidència d'al·lèrgies al pol·len de la zona?	☐
Es cuida l'escala progressiva dels espais públics de manera que cada ús puga trobar el seu racó en la via pública?	☐

Preguntes guia

QUALITAT URBANA

	☐
Es comprova l'ús continuat de l'espai públic en totes les franges horàries dels espais urbans?	☐
S'han detectat punts rojos de baixa ocupació segons horaris i segons grups de la població?	☐
Es disposa de recursos perquè els espais públics estiguen ocupats tot l'any en condicions adequades?	☐

SEGURETAT I HABITABILITAT EN L'ESPAI PÚBLIC: MANTENIMENT, CONFORT I QUALITAT URBANA

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6

INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ABANS planejament (sit. prèvia) DADA	ABANS planejament (sit. prèvia) CHECK	EN planejament redactat IGUALA	EN planejament redactat MILLORA
M01. Repartiment d'usos equitatiu	Superfície en m² dels polígons urbans		☐	☐	☐
	Nre. d'usos diferents en cada polígon urbà		☐	☐	☐
	Nre. de solars sense edificar		☐	☐	☐
	Nre. de centres escolars en zones perifèriques		☐	☐	☐
	Nre. d'equipaments de proximitat en zones perifèriques		☐	☐	☐
	Nre. d'equipaments esportius en zones perifèriques		☐	☐	☐
	Nre. de m² de places d'aparcaments sense ús alternatiu		☐	☐	☐
	Nre. de zones considerades insegures per la ciutadania		☐	☐	☐
M02. Autonomia física	Nre. de metres en camins escolars segurs		☐	☐	☐
	Nre. d'espais de joc infantil vinculats a xarxa d'espais comuns		☐	☐	☐
	Nre. de metres en recorreguts per a salut activa		☐	☐	☐
	Nre. d'equipaments en espai públic per a l'exercici saludable		☐	☐	☐
	Nre. de metres de recorreguts de vianants		☐	☐	☐
	Nre. de metres de recorreguts de vianants segurs de nit		☐	☐	☐
	Nre. de m² d'espai públic ocupats per usos comercials privatis		☐	☐	☐
	Nre. de metres de voreres amb tanques contínues als dos costats		☐	☐	☐
	Nre. de metres de recorreguts ciclistes segurs		☐	☐	☐
	Nre. de parades d'autobús o metro accessibles		☐	☐	☐
	Nre. de metres de recorregut segur entre estació de tren i àmbit urbà		☐	☐	☐

SEGURETAT I HABITABILITAT EN L'ESPAI PÚBLIC: MANTENIMENT, CONFORT I QUALITAT URBANA

LOTUP, annex XII, punts 2, 5 i 6

INDICADORS

INDICADOR	Subindicador	ABANS planejament (sit. prèvia) DADA	ABANS planejament (sit. prèvia) CHECK	EN planejament redactat IGUALA	EN planejament redactat MILLORA
M03. Apropiació espai públic	Nre. d'activitats possibles en els espais públics		☐	☐	☐
	Nre. d'espais llegibles que faciliten l'orientació		☐	☐	☐
	Nre. d'espais públics pròxims als col·legis		☐	☐	☐
	Nre. d'espais públics pròxims als centres de salut		☐	☐	☐
	Nre. d'espais públics ocupats en la major part de franges horàries		☐	☐	☐

2.5 TRANSVERSALITAT

2.5.1 Gestió social, econòmica i política

El planejament urbà planteja solucions en l'espai físic que afecten el conjunt de la població i que, necessàriament, van acompanyades de processos de gestió tant política com administrativa i econòmica. Aquesta mirada de gènere sobre l'actuació i la gestió abasta tots els processos, totes les escales, tots els documents. Pot servir com a exemple el fet de proposar bases de concurs i bases de licitació de serveis i obres que promoguen la paritat en els equips en tots els nivells laborals, o la incorporació de personal expert en igualtat i/o incorporació del gènere en l'urbanisme.

Aquesta perspectiva pot requerir la intervenció de professionals d'altres àrees de coneixement que procuren una aproximació multidisciplinària, així com l'organització de processos participatius. Amb caràcter general, se suggereix tendir a la formació d'equips paritaris, així com, també a títol general, procurar equips de treball diversos.

La incorporació de la perspectiva de gènere pot convidar a una acció positiva per part de les administracions gestores, posterior a la posada en marxa de l'actuació. L'augment en la complexitat de la gestió administrativa de qualsevol tràmit dificulta que el sector més vulnerable de la ciutadania pugui accedir a la sol·licitud de permisos, ajudes, subvencions o a la promoció de xicotetes actuacions de manera equitativa. A poc a poc, es va instal·lant la necessitat d'incorporar en l'administració agents socials i d'igualtat que assessoren la ciutadania per a saber com procedir per a accedir a un habitatge adequat (ex., Brussel·les i la gestió del Community Land Trust⁵¹) o que gestione l'ús equitatiu de l'espai públic (ex., Viena i la gestió de places urbanes⁵²). Fins i tot altres actuacions aparentment senzilles –p. ex., l'obertura dels patis de joc de les escoles a l'ús públic controlat fora de l'horari lectiu– requereixen reforçar els mecanismes de gestió social i resolució de conflictes, i l'acord entre diferents administracions.

Quant a la gestió cultural, les actuacions sobre l'entorn urbà –carrers, places, espais públics en general– poden contribuir a aportar coneixement sobre el treball realitzat per dones i coneixement de les dones al llarg de la història, habitualment silenciades, de manera que es tracten amb la mateixa importància espacial i representativa els espais dedicats als oficis tradicionalment realitzats per homes com els realitzats per dones,⁵³ espais que haurien de fer-se visibles per a la ciutadania, els noms dels carrers i espais públics, els monuments, etc. El paisatge urbà, tal com el defineix Hayden, hauria d'ajudar a la visibilitat de les dones com a part de la memòria de la societat i afavorir la idea de l'espai urbà com a espai per a l'educació en igualtat.

Aquesta perspectiva pot requerir la intervenció de professionals d'altres àrees de coneixement que procuren una aproximació multidisciplinària, així com l'organització de processos participatius

⁵¹ Geert De Pauw and Joaquín de Santos, 'Beyond England: Origins and Evolution of the Community Land Trust Movement in Europe', in *On Common Ground. Intersectional Perspectives on the Community Land Trust*, 2020, pp. 143–64.

⁵² Damyanovic.

⁵³ Rosa Remón Royo, 'Barrio de La Aguja. Fundado En Los Años 30. Valencia', *Arquitecturayempresa*, 2016 <<https://www.arquitecturayempresa.es/noticia/barrio-de-la-aguja-fundado-en-los-anos-30-valencia>>.

Finalment, se suggereix promocionar i sensibilitzar els servidors públics en el coneixement de la perspectiva de gènere i l'aplicació d'aquesta en l'espai públic, amb caràcter transversal i multiescalar, així com promocionar les millors actuacions en el nostre entorn amb premis en diferents camps.

2.5.2 Banderes roges contra la discriminació estructural

Es denomina discriminació estructural⁵⁴ aquella que té lloc, encara que no siga imputable a l'acció concreta de cap persona o institució en particular. S'evidencia quan es constata de fet un repartiment desigual de serveis i beneficis entre les persones, encara que ningú de manera personalitzada haja impedit el repartiment equitatiu. És a dir, les persones naturalment renunciem a dur a terme alguna acció que un altre grup de persones sí que du a terme. En aquests casos, cal analitzar quines són les condicions que hi estan intervenint i actuar activament per a desmantellar-les, en el cas que ens ocupa, des de l'organització i el disseny de l'espai urbà. La discriminació per sexe, que es manifesta en els rols de gènere, és clarament aquest tipus de discriminació estructural, que s'evidencia en com compartim i signifiquem l'espai urbà.

En cada cas o localització en què s'aprecie un ús diferencial de l'espai, les causes del qual no siguen fàcilment imputables a res o a ningú en particular, cal assenyalar-ho amb una bandera roja⁵⁵ i establir accions específiques per a revertir aquesta situació.

Els criteris de transversalitat només es revisen amb les preguntes guia, ja que s'entén que, en aquest cas, els indicadors són difícils de quantificar.

⁵⁴ Jo Freeman, 'Institutional Discrimination', 1970 <<http://www.jofreeman.com/womensociety/institidis-crim.htm>> [accessed 6 November 2017].

⁵⁵ La bandera roja és una eina que s'utilitza per a previndre el frau en les EDUSI, norma de rang europeu. Ací les banderes roges representen un instrument adequat per a visibilitzar la importància d'evitar la discriminació institucional i estructural i, per tant, fer-la visible..

TRANSVERSALITAT: GESTIÓ SOCIAL, ECONÒMICA, POLÍTICA.

LOTUP, annex XII, punt 10

ACCIONS PRÈVIES

ACCIONS PRÈVIES

L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb una treballadora social que conega l'àmbit d'actuació.	☐
L'equip redactor del planejament estableix col·laboració amb una tècnica administrativa municipal que conega l'àmbit d'actuació.	☐

Aquestes taules es presenten com a suggeriment de la guia; la llista d'indicadors i l'ús s'han d'ajustar a la dimensió de la població i a la figura de planejament.

TRANSVERSALITAT: GESTIÓ SOCIAL, ECONÒMICA, POLÍTICA.

LOTUP, annex XII, punt 10

PREGUNTES GUIA

PREGUNTES GUIA

GESTIÓ SOCIAL

S'ha contactat amb treballadors socials que operen en l'àmbit d'actuació?	☐
S'estableixen processos participatius per a detectar les necessitats de gestió de la població?	☐
Es promou la gestió conjunta entre diversos nivells de l'Administració dels equipaments públics? (Centres esportius, centres de cultura, biblioteques, patis escolars)	☐

Preguntes guia

GESTIÓ ECONÒMICA

Es promou la contractació d'equips paritaris?	☐
Es promou la incorporació de la perspectiva de gènere en totes les clàusules de contracte en què siga possible?	☐
Es promou la incorporació de la perspectiva de gènere en els projectes de pressupostos de les institucions vinculades al planejament urbà?	☐
Es promou la incorporació de la perspectiva de gènere en els plecs de licitació de contractes d'obra i serveis com a mèrit en la resolució positiva de la licitació?	☐
Es promou la incorporació de la perspectiva de gènere en les bases dels concursos de projecte urbà i arquitectònic com a mèrit per a puntuar en la resolució del concurs?	☐
S'afavoreix l'ús equitatiu d'espais i edificacions no comptabilitzant alguns espais de cura en l'aprofitament i/o edificabilitat?	☐
Es promouen exempcions d'impostos a qui dedique la rehabilitació d'immobles urbans a usos relacionats amb la cura o l'habitatge de persones majors d'ingressos mitjans-baixos?	☐

Preguntes guia

GESTIÓ POLÍTICA

Es declara que la perspectiva de gènere és un concepte transversal aplicable a qualsevol escenari i, per tant, apareix reflectit com a objectiu inicial de la figura de planejament que es tracte?	☐
Es promouen projectes pilot que exemplifiquen les millores que suposa la incorporació de la perspectiva de gènere?	☐
Es promou el diàleg entre les diferents institucions i serveis que actuen sobre l'entorn construït?	☐
Es promociona la divulgació dels criteris bàsics de la perspectiva de gènere entre els qui prenen decisions?	☐
Es promou l'existència i l'accessibilitat d'una base de dades d'exemples, referències i bibliografia que facilite el coneixement generalitzat d'aquesta perspectiva?	☐
Es promou el paisatge urbà com a història pública?	☐

TRANSVERSALITAT: BANDERES ROGES

LOTUP, annex XII, punt 10

ACCIONS PRÈVIES

ACCIONS PRÈVIES	BANDERES ROGES
	L'espai públic és ocupat equitativament en la pràctica totalitat dels horaris del dia? ☐
	L'espai públic és ocupat equitativament en la pràctica totalitat de les dates del calendari? ☐
	Estan identificats els llocs que són percebuts com a insegurs per a les persones (punts rojos)? ☐
	Hi ha accessibilitat universal equitativa? ☐
	Les persones beneficiades per equipaments públics pertanyen a tots els grups identificats en l'anàlisi poblacional? ☐
	Les persones beneficiades per espais públics pertanyen a tots els grups identificats en l'anàlisi poblacional? ☐

GUIA PER A INCORPORAR
LA PERSPECTIVA DE GÈNERE
EN ACTUACIONS URBANES
COMUNITAT VALENCIANA

Part III

SOBRE ELS
DOCUMENTS

PART 3. SOBRE ELS DOCUMENTS

3.1 Incorporació de la perspectiva de gènere en els documents de planejament urbà segons la LOTUP

En la part 2 d'aquesta guia s'han revisat els continguts que cal considerar i sobre els quals cal reflexionar per a incorporar la perspectiva de gènere en el planejament, associant aquests continguts a ítems amb preguntes guia i indicadors, per a facilitar l'aproximació als continguts que s'han d'incorporar en el planejament. En aquesta part 3 es reflexionarà i es faran suggeriments sobre com traslladar aquests continguts ja pensats als diferents documents de planejament, seguint l'esquema o trajecte disposat en la LOTUP. En la idea de facilitar la relació entre les dues parts, es proposa associar aquests documents a aquells continguts, fonamentalment mitjançant l'ús de les icones anteriorment emprades.

La majoria de les qüestions de gènere són objecte del pla general (PGE i POP), ja que és el que aborda integralment l'ordenació del municipi, però totes les figures de planejament afecten aspectes relacionats amb la perspectiva de gènere, per la qual cosa en totes s'han d'aplicar en la mesura que els afecten.

3.1.1 Según Preámbulo de LOTUP

El preàmbul de la LOTUP declara la perspectiva de gènere com un dels grans objectius d'aquesta llei i ho defineix com un concepte **transversal i transformador**, tal com ja es defineix en la Nova Agenda Urbana de les Nacions Unides (2017).

Així mateix, es declara que la llei "atén els principis d'igualtat entre homes i dones", amb el reconeixement de l'assignació diferencial de tasques a cada persona en funció de rols preestablits en funció del gènere. Finalment proposa avançar cap a la "ciutat cuidadora" i "perseguir la idea de generar espais sostenibles mediambientalment i econòmicament, i accessibles humanament".

Per tant, ja des del preàmbul, la LOTUP estableix la necessitat d'abordar l'hàbitat col·lectiu de manera complexa i interdependent i clarament enfocat en el fet de cuidar i ser cuidats.

Documentalment, això suposa la necessitat d'abordar qualsevol decisió de planejament o gestió de qualsevol agent que afecte aquest hàbitat, amb una mirada interdisciplinària i posicionada en les nocions de cura, diversitat i interdependència. Tal com ja s'ha anat insistint, la perspectiva de gènere suposa una mirada holística, transversal, interdisciplinària i enfocada en la cura que **afecta totes les decisions i tots els documents de planejament**.

3.1.2 Segons l'articulat de la LOTUP

L'exigència de la incorporació d'una perspectiva de gènere i inclusiva en "l'ordenació del territori valencià, de l'activitat urbanística, de la utilització racional del sòl i de la conservació del medi natural" s'estableix en l'article 1 de la LOTUP; aquesta llei assumeix aquesta perspectiva com una qüestió transversal que afecta totes les accions i determinacions que duguen a terme totes les persones que actuen per a configurar l'hàbitat col·lectiu en la Comunitat Valenciana.

Per tant, **transfereix a tots els documents, informes, informes complementaris i plànols establits en totes i cadascuna de les figures de planejament i a la seua supervisió** la part de capacitat que li puga correspondre en la incorporació de la perspectiva de gènere i de la perspectiva inclusiva, segons les possibilitats de cada situació.

En l'**article 7.2** s'indica que, a fi d'incorporar la perspectiva de gènere en el planejament, en el punt a s'indica que s'ha de prioritzar i promoure la rehabilitació i la reutilització d'edificis, així com la regeneració i la renovació urbanes, la qual cosa promou la ciutat compacta, d'usos diversos i de proximitat, així com mediambientalment responsable, procurant actuar amb criteris similars també en el medi rural.

Documentalment, això implica que **ja des de la decisió del model d'estructura territorial s'ha d'incorporar la perspectiva de gènere**, així com en tots els plans de regeneració urbana i rehabilitació d'edificis, ja que són moments clau i irremplaçables en el procés de la incorporació de la perspectiva de gènere.

L'**article 13** se centra en "Cohesió social, perspectiva de gènere i urbanisme"; és l'article que més desplega aquesta noció i ens remet, a més, a l'annex XII.

Aquest article estableix com a **elements clau la proximitat, la sostenibilitat, la ciutat cuidadora i la participació**, que formen l'estructura que sustenta la incorporació de la perspectiva de gènere en el planejament. Aquests conceptes bàsics afecten totes les decisions i tots els documents de planejament, amb la qual cosa és difícil separar-los del conjunt global.

A més, el punt 2.e d'aquest article insisteix en l'ús de **llenguatge inclusiu** i en l'adaptació d'aquest als processos participatius, la qual cosa, una vegada més, afecta el conjunt o la totalitat de documents de la figura de planejament.

I el punt 3 insisteix en la **participació**, la informació i la comunicació com a qüestions que cal garantir en l'elaboració de tots els documents de planejament, en totes les seues fases, la qual cosa s'estén una vegada més a tot el conjunt de l'instrument d'ordenació.

Els punts 4 i 5 d'aquest article 13 destaquen el paper estructural de la perspectiva de gènere, ja que consideren les reserves de sòl per a habitatge i de dotacions d'equipament públics com a aspectes bàsics que incideixen la incorporació de la perspectiva de gènere.

Documentalment, aquest article manifesta la contribució de totes les escales i totes les decisions, des de les de la proximitat fins a les d'estructura territorial, en la consecució dels objectius en matèria d'igualtat entre persones mitjançant la construcció de l'hàbitat comú. Per tant, els elements clau esmentats s'han d'incorporar en tots els plànols i documents que calga, i afectaran en particular la **qualificació del sòl, l'assignació d'usos, l'estructura territorial i la necessitat d'un pla de participació**.

L'article 17, centrat en els projectes d'inversions sostenibles, en el punt 6.b, en el qual s'indica que aquests projectes han d'estar enfocats a la cerca de l'interès general, ja que promouen un impacte supramunicipal favorable també des del punt de vista del gènere, amb "una previsió d'evolució i el balanç d'ocupació d'homes i dones, a mitjà i llarg termini", per a la qual cosa es requereix **un estudi d'impacte de gènere de l'actuació**.

Aquest article, en el punt 6.f, en l'apartat 1r, com a criteris de rellevància dels projectes insisteix en la "creació d'ocupació estable i de qualitat, equilibrada entre homes i dones", la qual cosa condueix a la incorporació de la perspectiva de gènere com a condició necessària.

En l'article 21, "Determinacions de l'ordenació estructural", en el punt 1.a, s'estableix la necessitat de la perspectiva de gènere tant en els objectius com en els indicadors, amb la qual cosa afecta documentalment tots els plànols i, en particular, la memòria justificativa.

En l'article 34, relatiu a la documentació del pla general estructural, en el punt 1.a, s'especifica que en la memòria informativa d'aquest instrument s'ha d'indicar el compliment dels objectius ambientals i de gènere, a més de la resta de consideracions fins ací esmentades.

Per tant, documentalment el **PGE, en la memòria informativa**, ha d'avaluar la situació anterior i aplicar indicadors per a verificar la incorporació de la perspectiva de gènere.

En l'article 48, "Persones i institucions participants en l'avaluació ambiental i territorial estratègica de plans i programes", en l'apartat f, dedicat al públic interessat que pot participar en l'avaluació ambiental en el punt 2n.l, es refereix a qualsevol persona jurídica sense ànim de lucre que tinga "entre els fins acreditats en els seus estatuts [...] corregir les desigualtats per raó de gènere".

L'article 53, "Participació pública i consultes", en el punt 1, s'insisteix, una vegada més, en la necessitat de participació pública i consultes a un ampli espectre de persones, associacions, plataformes o col·lectius, mitjançant accions definides en un pla de participació pública. Aquest punt està clarament vinculat a la incorporació de la perspectiva de gènere, com ja s'ha anat explicant.

Per tant, documentalment suposa la necessitat de definir un **pla de participació pública** adaptat a les circumstàncies i fases de la figura de planejament.

L'annex IV, que defineix els estàndards urbanístics i la normalització de determinacions urbanístiques, en la secció III, dedicada a estàndards funcionals i de qualitat de les dotacions públiques, punt 1, que estableix els principis generals, en l'apartat 1.1, implanta el criteri de proporcionalitat entre dotacions públiques i edificabilitat i aclareix que "tot i que l'indicador quantitatiu és condició indispensable, és l'estàndard de qualitat el que ha de garantir les ordenacions urbanístiques, el qual s'obtindrà com a resultat d'aplicar la perspectiva de gènere a l'ordenació i així s'assegurarà la visió global i inclusiva dels espais públics, pensada en i per a la diversitat poblacional, aplicada en:

- a) El disseny i la ubicació de les dotacions públiques.
- b) La qualitat de l'ordenació d'espais públics resultants.
- c) Les condicions funcionals d'accessibilitat i ús de les dotacions públiques".

En la mateixa secció III, en l'apartat 4.6, s'estableix que la distribució d'usos del sòl destinat a equipaments es realitzarà segons el criteri de ciutat cuidadora i prioritant les necessitats de la vida quotidiana, i es deixarà sense determinar quan calga en previsió de futurs usos associats a la cura (QM)⁵⁷. I en els apartats 4.4, 5.4 i 6.2 s'estableix la possibilitat de minorar justificadament la reserva de places d'aparcament "quan la superfície corresponent a aquesta disminució es destine a actuacions que afavorisquen una mobilitat més sostenible, una major superfície d'infraestructures verdes urbanes o un ús públic més inclusiu i coherent amb la xarxa d'espais comuns definida en l'annex XII d'aquesta llei" (modificació de la LOTUP introduïda per la Llei 3/2020, de 30 de desembre), la qual cosa possibilita un millor disseny de la xarxa viària amb perspectiva de gènere.

Documentalment, significa que cal garantir la incorporació de la perspectiva de gènere com a criteri per a l'obtenció de l'estàndard de qualitat urbana, en particular en l'assignació i la distribució d'usos sobre el territori, amb la qual cosa afecta plànols i memòries que expliquen aquests usos.

L'annex X, que estableix els criteris i les regles per a la planificació de les actuacions de rehabilitació, regeneració i renovació urbana, en l'apartat b indica que les figures de planejament encarregades d'aquestes actuacions hauran d'abordar diversos objectius, entre els quals, en l'apartat 10é, hi ha la integració de les perspectives de gènere i d'edat, mitjançant processos participatius.

Documentalment, això ens remet a la necessitat d'establir **plans de participació ciutadana**, integrats en el procés de presa de decisions i disseny que es defineixen mitjançant la figura de planejament que desenvolupe aquestes actuacions.

⁵⁷ QM (annex IV LOTUP, secció III, apt. 4.6): "[...] genèrica qualificació com a equipament d'ús múltiple (QM) quan convinga posposar la definició de l'ús específic de la dotació a un moment posterior a la gestió del pla".

3.1.3 Segons l'annex XII de la LOTUP

L'**annex XII** és l'annex específic que estableix els criteris i les regles per a la planificació amb perspectiva de gènere. Aquest annex insisteix en el que ja s'ha indicat fins ací, i ho relaciona amb els indicadors tipus, tot i que aporta algunes precisions respecte als documents.

Pel que fa a *documents*, indica:

- En el punt 1 s'indica que totes les **memòries** de plans, programes i projectes urbanístics han d'incorporar informació quantitativa sobre la població, segregada per sexe i edat, entre altres; i informació qualitativa que permeti identificar les necessitats i expectatives de tots els grups de la població degudament descrits segons criteris d'interseccionalitat, així com la repercussió que el planejament puga ocasionar-los. Els suggeriments per a l'obtenció d'aquesta informació estan indicats en l'apartat 2.3, "Informació prèvia", d'aquesta guia.
- La **xarxa d'espais comuns de proximitat** definida en el punt 2 de l'annex XII s'ha de precisar en els **plànols d'usos** (zonificació, on s'especifica la posició dels equipaments i la seua relació amb l'edificació) i en els plànols que aborden la mobilitat. Aquesta xarxa forma part de l'**ordenació estructural** de la xarxa viària i dels espais públics connectats mitjançant aquesta xarxa, i haurà d'estar definida en els **projectes d'urbanització** que els desenvolupen. A més del que s'ha especificat, es pot també representar la xarxa d'espais comuns en un únic plànol que en facilitarà la lectura unitària.
- En el punt 2.5 s'indica la necessitat de la incorporació d'un **procés de participació ciutadana en el procés de participació pública** (art. 53.1) per a conèixer millor les necessitats de cada grup de la població i poder ajustar millor el disseny dels espais i equipaments de proximitat. Se suggereix que el procés de participació siga específic i adequat a la figura que s'estiga desenvolupant perquè obtinga la informació més afinada. Aquest procés ha de ser obert i representatiu i s'ha de reflectir en l'IAIG.
- La promoció de la ciutat compacta i la limitació del creixement dispers proposada en el punt 3 afecta la definició del model urbà i els **plànols de qualificació de sòl**. En el punt 3.2 s'insisteix en la proximitat (10 minuts a peu per a arribar als espais inclosos en la xarxa d'espais comuns), la qual cosa s'ha de reflectir en els **plànols d'usos** i de mobilitat a peu.
- El punt 4.2, sobre combinació d'usos i activitats, estableix que les **normes urbanístiques i les ordenances municipals** regularan la realització d'activitats remunerades en l'habitatge, sempre que siguin compatibles.

- El punt 4.3 observa la mobilitat des de la perspectiva de gènere tant a escala de barri com entre diferents centres, la qual cosa implica que el **pla de mobilitat sostenible** hauria de reflectir aquesta perspectiva i manifestar-la en els diferents plànols i en la memòria.
- El punt 4.4 promou el desenvolupament d'equipament i serveis a prop de les estacions de transport intermodal. Aquest requisit pot estar especificat tant en el **pla d'usos** com en el de **mobilitat**.
- El punt 5.1 requereix que es promoga la mobilitat a peu per espais accessibles, segurs i ben equipats, i fomenta, en particular, la mobilitat segura de xiquetes i xiquets en l'accés als col·legis i equipaments educatius o esportius. Aquesta circumstància pot estar definida en els **plànols de mobilitat a peu**.
- El punt 5.2, que convida a eliminar els punts conflictius en l'encreuament de les diferents xarxes de mobilitat, promou l'explicació d'aquesta circumstància i la seua millora en els plànols de mobilitat, en particular, de xarxes de mobilitat superposades.
- El punt 5.3 indica que la xarxa d'espais públics, que inclou la xarxa d'espais comuns, s'ha de tractar com una xarxa jerarquitzada i contínua; és a dir, com una xarxa estructurada i, per tant, enllaçada amb la resta de xarxes dotacionals, la qual cosa implica que ha d'aparèixer recollida en els **plànols** de xarxa primària i secundària de reserves de sòl dotacional.
- D'altra banda, en el mateix punt 5.3, s'indica que els **espais públics han de ser visibles** des dels edificis pròxims, la qual cosa promou la sensació de seguretat subjectiva i sentiment d'apropiació de l'espai públic, situació que hauria de ser recollida en els plànols i memòries afectats, en particular en les figures de planejament que baixen al detall (ordenació detallada, estudis de detall), projectes d'urbanització.
- A més, els punts 5.3 i 5.4 parlen d'identificació, lectura, orientació i apropiació de l'espai des de la mateixa condició o morfologia de l'est, sense necessitat de senyalització –que també pot ser adequada–; a més, suggereix la determinació de fites i elements que permeten l'orientació en l'espai públic en els **plànols d'ordenació**, i que han d'estar assenyalats com a tals.
- El punt 5.5 insisteix en la qualitat urbana de les parades de transport públic i l'estructuració d'aquestes dins de la xarxa d'espais comuns. Això afectarà el **pla de mobilitat sostenible** i els plànols que aborden tant l'estructura territorial com l'ordenació detallada.

- El punt 5.6 al·ludeix a la **qualitat dels espais d'ús públicsocial**, i relaciona el concepte de qualitat urbana amb els de seguretat, neteja i manteniment. Tal com s'ha anat indicant en aquesta guia, aquests conceptes són transversals, depenent tant de qüestions estructurals com de detall, i són els temes en els quals més insisteix la ciutadania, ja que l'afecten enormement en el seu dia a dia. L'espai públic ha d'estar net i **mantingut** en tot l'àmbit municipal i aquesta qüestió és un requisit bàsic per a la concurrència de seguretat real i subjectiva. El manteniment i la neteja depenen de qüestions de disseny prèvies com on estan situats els equipaments o quins materials es proposen.
- El punt 5.7 se centra en la seguretat dels edificis públics i en la dels itineraris de vianants, així com l'enllaç entre els usos mitjançant la xarxa d'espais comuns, la qual cosa afecta els plànols d'ordenació en totes les escales d'actuació.
- El punt 5.8 trasllada la necessitat de realitzar **mapes col·laboratius sobre inseguretat subjectiva i real** per a qualsevol figura de planejament sobre sòl urbanitzat dins dels **processos de participació pública**.
- El punt 6.1 insisteix en el que ja s'indica en el punt 5.1, per tant, afectarà els plànols en què s'estudie la mobilitat a peu. Però també insisteix en les condicions de **qualitat ambiental** (qualitat de l'aire, zones de sol i ombra, protecció contra el vent o la pluja, protecció contra el soroll excessiu, presència de vegetació, etc.) i accessibilitat i il·luminació, la qual cosa afecta, en general, cadascuna de les determinacions que cada figura pugui decidir.
- El punt 6.2 quantifica la quantitat de vial de vianants que s'ha de destinar en l'estructura d'espais comuns (75 %) o en els vials del barri o de la unitat de referència (60 %). L'estructura d'espais comuns excedeix la unitat del barri, ja que connecta diferents centres dins de l'estructura policèntrica i en les unitats d'actuació, barris generalment, s'insisteix en la preponderància dels recorreguts a peu. Tot això ha d'estar recollit en els **plànols de mobilitat sostenible i en els d'ordenació detallada**.
- El punt 6.3 estableix la necessitat que els **serveis i activitats en les plantes baixes dels edificis** s'obriguen cap als carrers per a millorar la qualitat d'aquesta xarxa d'espais comuns, i fer-la activa i segura. Estableix l'ocupació de la via pública de vianants per les activitats comercials (no més del 50 % de l'amplària de la via de vianants i no més del 30 % de superfície d'aquesta xarxa de vianants). A més, indica que sempre cal assegurar l'encreuament de vianants amb equipatge, l'encreuament de dues persones en cadira de rodes, l'encreuament de persones acompanyades de menors o qualsevol combinació d'aquestes, la qual cosa ens situa en una amplària de passos de vianants d'entre 2 i 2,5 metres com a mínim. Tot això es veurà reflectit en els corresponents **plànols de mobilitat i ordenació detallada**.

- El punt 7.1 impulsa la xarxa d'espais comuns i relaciona les determinacions del punt 4 d'aquest annex XII, sobre combinació d'usos i activitats, amb l'annex IV, que defineix els estàndards urbanístics i la normalització de determinacions urbanístiques, en particular, el punt 4.6 de la secció II, que insisteix en la ciutat cuidadora i posa l'accent en aquells **serveis de proximitat de cura** de xiquetes i xiquets, de persones majors o de persones amb diversitat funcional. Això, evidentment, haurà d'estar explicat en **els plànols de model territorial, en els plànols d'usos i en els d'ordenació detallada**.
- Els punts 8.1, 8.2 i 8.3 es refereixen a la necessitat de diferents tipus d'habitatge, la compatibilitat d'usos i "l'estructuració del paisatge intraurbà"⁵⁸. Entés l'habitatge com a part de la infraestructura de gènere que s'estén més enllà del mateix habitatge, es proposa que aquest siga adequat als diferents models de convivència, als diferents usos compatibles i a les diferents fases de la vida de les persones; i proposa, també, coordinar els elements comuns dels edificis amb la xarxa d'espais comuns urbana, posant l'accent principalment en els vestíbuls i elements comuns que han de ser visibles i segurs; i en l'accés als edificis d'habitatges per persones amb mobilitat reduïda (cadires de rodes, caminadors) o amb altres mecanismes com ara cotxets de bebé, carros de la compra o diferents tipus de bicicletes o patinets. Per tant, aquest punt afectarà els plànols d'usos i els de mobilitat, però sobretot les **ordenances, o normes urbanístiques**, que hauran de tindre en compte la necessitat d'elements comuns visibles i segurs en els edificis d'habitatge, l'accessibilitat universal a l'edifici i dins de l'edifici; l'equipament d'espais en condicions de seguretat i accessibilitat per a objectes quotidians, ja esmentats; i, a més, hauran de propiciar l'aparició d'altres tipologies d'habitatge, més ajustades al que s'especifica en aquest punt.
- El punt 9.1 reforça la mobilitat sostenible, ja que dona més importància a la mobilitat en **transport públic**, en bicicleta o a peu, sense reduir superfície dels espais d'estada i esplai. El punt 9.2 insisteix en la mobilitat de la cura i en l'adequació de la mobilitat a les persones que tenen algun tipus de discapacitat física o sensorial. El punt 9.3 insisteix en la seguretat en la mobilitat en horaris nocturns, i destaca la seguretat i l'accessibilitat en les parades de transport públic (punt 5.5) en l'ús nocturn d'aquestes. Aquestes determinacions continuen afectant tot el conjunt del document, encara que especialment afecten els plànols i les memòries del document de **mobilitat sostenible** i aquells en els quals s'incorporen qüestions de **llegibilitat urbana**.

⁵⁸ Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge de la Comunitat Valenciana.

- Els punts 10.1, 10.2 i 10.3 coincideixen amb el que ja s'esmenta en l'article 1 de la LOTUP i que s'ha esmentat constantment en aquest document: la perspectiva de gènere suposa una lectura transversal de tots els documents i determinacions, "multiescalar, interdisciplinària i participativa". I reforça la necessitat d'assegurar la paritat d'homes i dones, particularment, mitjançant el foment de **la participació de les dones en l'elaboració de plans i projectes urbans i la justificació expressa de "la participació de persones de diferents grups socials"**⁵⁹. Com a conseqüència, queda clar que la incorporació de la perspectiva de gènere i inclusiva afecta tots els documents i determinacions; que cal procurar la formació d'equips redactors paritaris i que cal procurar que en els processos participatius tots els grups socials participen adequadament, la qual cosa trasllada la responsabilitat de la participació a l'equip organitzador d'aquestes sessions participatives, no als participants.

⁵⁹ Llei 5/2014, de 25 de juliol, d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge de la Comunitat Valenciana.

3.1.4 Resumen documentos LOTUP

Les disposicions respecte de la perspectiva de gènere plantejades en la LOTUP estan alineades amb les disposicions de les diferents agendes urbanes. En general, tant la LOTUP com les agendes urbanes plantegen un model urbà compacte amb un ús racional del sòl; enfocat cap a la ciutat quotidiana, de proximitat, diversa; i definit com a agent necessàriament col·laborador en l'obtenció de sostenibilitat i resiliència mediambiental. Aquesta situació afecta **tots els documents de planejament urbà**, d'una manera o una altra.

No obstant això, com a fet singular, la LOTUP planteja la disposició d'una xarxa d'espais comuns jerarquitzada i contínua, enllaçada amb la xarxa d'infraestructura verda i amb les diferents xarxes de mobilitat sostenible. Aquesta xarxa d'espais comuns té caràcter estructurant del **territori** en totes les escales i en tots els àmbits i afecta pràcticament tots els documents de planejament.

La noció d'espai comú trasllada a l'**entorn urbà –o rural–** la noció d'espais comuns que sorgeixen en les cooperatives o nuclis reduïts de població, de caràcter col·lectiu i obert, on es produeix la interacció social. Aquest **concepte d'espai comú d'escala intermèdia**, a més, vincula l'escala xicoteta dels elements comuns dels edificis, públics i privats, i l'escala metropolitana en la connexió d'aquesta xarxa a la resta de xarxes metropolitanes, i vincula espais mitjans a d'altres en diferents entorns, en una xarxa que es declara **"contínua i jerarquitzada", accessible i segura**. Aquesta xarxa s'entrellaça amb la resta de xarxes, en una clara visió transversal de la perspectiva de gènere que ho abasta tot.

Igualment, la definició d'espai comú afecta tots els serveis i espais públics quotidians, de cura i de mobilitat que són escenari de la nostra activitat diària, des de l'entorn dels elements comuns en els edificis d'habitatge fins a l'esfera pública més allunyada. Tots aquests punts pròxims per a algú en algun moment es troben enllaçats per una xarxa que els estructura, vincula i sistematitza. Aquesta xarxa es conjuga perfectament amb la noció de ciutat cuidadora, la que proveeix els serveis bàsics per a poder compatibilitzar la cura amb les altres activitats, i de proximitat, és a dir, la que disposa els serveis quotidians a una distància de 10-20 minuts a peu. Aquesta situació, una vegada més, afecta pràcticament **tots els documents de planejament**.

Per a conèixer totes aquestes necessitats de la cura i proximitat cal conèixer les persones que cuiden i les que són cuidades, per la qual cosa la LOTUP, en matèria de gènere, insisteix en la necessitat d'obtenir **dades estadístiques desagregades per sexe** i grup d'edat i corroborar aquestes dades mitjançant amplis processos participatius, integrats en totes les fases de desenvolupament de l'instrument de planejament (abans, durant i després de la redacció del document). La necessitat de **processos participatius** es destaca en diversos articles, com es pot comprovar en els textos precedents, i ha de donar lloc al document pla de participació pública (art. 53.1) i pla de participació ciutadana (annex XII, punt 2.5), i el resultat ha d'estar, també, recollit en les memòries dels documents.

A més, la LOTUP declara la incorporació de la perspectiva de gènere com el criteri que verifica l'obtenció de **qualitat urbana**; en particular, a l'hora de disposar els edificis d'equipament i servei públic sobre el territori, amb la qual cosa fa valdre aquesta mirada de gènere com un criteri valuós per a valorar la quali-

tat global del resultat del planejament. Aquesta qualitat urbana està coordinada amb la qualitat ambiental que tota intervenció que incorpore la perspectiva de gènere ha de disposar, i promou des d'aquesta perspectiva la ciutat verda, saludable, inclusiva i mediambientalment activa; al mateix temps, la mitigació dels efectes del canvi climàtic és una necessitat per a les persones que habiten aquest entorn i una necessària contribució o agència del mateix model urbà seleccionat. Tots dos criteris de qualitat han de travessar tota la documentació, amb especial insistència en els **plànols d'assignació d'usos**.

Finalment, la LOTUP reclama el compromís d'emprar **llenguatge inclusiu** (art. 13, 2.e) i la recomanació de promoure **equips paritaris**, particularment en els equips redactors de planejament urbà (annex XII, 10.3), la qual cosa també es trasllada a tots els documents.

La taula que es mostra a continuació, de manera orientativa, resumeix els punts precedents i destaca els conceptes que més incidència tenen en la redacció de documents, de cara a incorporar la perspectiva de gènere. S'han destacat en magenta aquelles nocions que haurien d'aparèixer en **tots els documents** de cada figura de planejament, segons la LOTUP, i en es altres punts s'ha indicat en quins documents s'exposa aquest concepte amb més claredat.

Sostenibilitat i canvi climàtic

Equipaments i infraestructuras

Espais comuns

Seguretat, confort i qualitat urbana

Gestió social, econòmica i política

    			TOTS ELS DOCUMENTS	PLA DE PARTICIPACIÓ PÚBLICA	MEMÒRIA INFORMATIVA/JUSTIFICATIVA	ORDENANCES/NORMES URBANÍSTIQUES	MOBILITAT SOSTENIBLE	ASSIGNACIÓ USOS SOBRE EL TERRITORI	MEMÒRIA DE SOSTENIBILITAT I VIABILITAT ECONÒMICA DELS PIES
Art. 1	Objecte: Perspectiva de gènere		•	•	•	•	•	•	•
Art. 7	2 a)	Regeneració, rehabilitació, ciutat compacta	•	•	•	•	•	•	•
Art. 13	2 a)	Proximitat	•	•	•	•	•	•	•
	2 b)	Sostenibilitat	•	•	•	•	•	•	•
	2 c)	Ciutat cuidadora	•	•	•	•	•	•	•
	2 d)	Participació	•	•	•	•	•	•	•
	2 e)	Llenguatge inclusiu	•	•	•	•	•	•	•
Art. 17	6 b)	Equilibri d'ocupació entre homes i dones							•
Art. 53	1	Pla de participació pública	•	•	•	•	•	•	•
Annex IV	1,1	Perspectiva de gènere com a criteri de qualitat	•	•	•	•	•	•	•
Annex X	b)10º	Plans de participació ciutadana	•	•					
Annex XII	1.1	Informació quantitativa segregada per sexe			•				
	1.1	Informació qualitativa per participació		•	•				
	2.1	Xarxa d'espais comuns	•	•	•	•	•	•	
	2.5	Participació ciutadana	•				•	•	
	3.1	Ciutat compacta	•				•	•	
	3.2	Ciutat de proximitat	•				•	•	
	4.2	Combinació d'usos	•		•	•	•	•	
	4.3	Mobilitat de la cura	•			•	•	•	
	4.4	Equipament en estacions intermodals				•	•	•	
	5.1	Mobilitat a peu segura i accessible				•	•	•	
	5.2	Eliminar punts conflictius en xarxes de mobilitat				•	•	•	
	5.3	Xarxa d'espais comuns jerarquitzada i contínua				•	•	•	

    			TOTS ELS DOCUMENTS	PLA DE PARTICIPACIÓ PÚBLICA	MEMÒRIA INFORMATIVA/JUSTIFICATIVA	ORDENANCES/NORMES URBANÍSTIQUES	MOBILITAT SOSTENIBLE	ASSIGNACIÓ USOS SOBRE EL TERRITORI	MEMÒRIA DE SOSTENIBILITAT I VIABILITAT ECONÒMICA DELS PIES
5.3	Espais públics visibles					•		•	
5.4	Llegibilitat i orientació en l'espai públic		•			•		•	
5.5	Qualitat urbana de les parades de transport públic					•	•	•	
5.6	Qualitat dels espais públics					•		•	
5.7	Seguretat en edificis públics i en itineraris de vianants		•			•		•	
5.8	Mapes col·laboratius sobre inseguretat			•				•	
6.1	Qualitat ambiental		•	•	•	•	•	•	•
6.2	Vials de vianants i zones d'estada		•		•	•	•	•	
7.1	Ciutat cuidadora		•	•	•	•	•	•	
8.1	Adequació habitatges a diferents tipus convivència			•	•	•		•	
8.3	Elements comuns segurs i accessibles			•	•	•	•	•	
9.1	Xarxa de transport públic			•	•		•	•	
9.2	Mobilitat de la cura i accessible			•	•		•	•	•
9.3	Seguretat en mobilitat en horaris nocturns			•	•		•	•	
10.3	Equips redactors paritaris		•	•	•	•	•	•	•

3.2 SUGGERIMENTS I RECOMANACIONS PER A LA INCORPORACIÓ DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN EL DESENVOLUPAMENT DOCUMENTAL

Tot i que s'han tractat d'enumerar tots els documents de planejament que **es poden veure afectats** per la incorporació de la perspectiva de gènere i que estan explicats en la LOTUP, la veritat és que tots els documents estan afectats per aquesta incorporació. A més, és probable que l'aplicació acurada de la LOTUP suggerisca afegir-hi algun pla més.

A títol general, es **recomana** que:

- Cadascuna de les memòries sectorials expliquen com han incorporat la perspectiva de gènere.
- En la documentació gràfica de cada informe o pla sectorial s'explique gràficament quines mesures s'han adoptat per a incorporar la perspectiva de gènere, o si comparteixen objectius amb la perspectiva de gènere.
- Cada document de planejament urbà, amb independència de la figura que siga, pot incorporar una CAPA D'ANÀLISI DE GÈNERE en CADA pla d'informació i projecte en el qual siga significatiu, així com el seu equivalent en les memòries de projecte. No es recomana substituir aquest criteri per un pla/document específic que aglutine les consideracions de gènere: hauria de ser una qüestió transversal a la documentació. No obstant això, aquesta qüestió queda a criteri de l'equip redactor, com ja s'ha indicat de manera reiterada.
- Malgrat això, en particular, la xarxa d'espais comuns –una de les xarxes dotacionals– podria estar referida en un pla que recollira totes les determinacions que el puguin afectar, en el cas que amb el suggeriment d'afegir una capa a cada pla no n'hi haguera prou.
- En les figures de planejament que estableixen ordenances/normes urbanístiques, aquestes han de tindre en compte les condicions higièniques, la necessitat d'espai exterior i de seguretat. També cal tindre en compte les tasques de cura realitzades en els habitatges; tot això ha de quedar reflectit en aquestes ordenances, que poden, o podrien, oferir còmputos favorables de l'edificabilitat o l'aprofitament, d'acord amb el Reglament de planejament urbanístic de la Comunitat Valenciana.
- En el cas de les poblacions de dimensió reduïda, s'han d'adaptar aquestes recomanacions a la seua peculiaritat, de tal manera que es mantinga el sentit d'aquestes però es disminuïska la complexitat en els documents i s'afavorisca la consulta directa a la població.

A més, per a explicitar els conceptes associats als indicadors seleccionats, se suggereix que pel que fa a:

a) Indicadors de combinació d'usos, activitats i infraestructura verda: **sostenibilitat i canvi climàtic**

Es pot incloure en els plànols la informació corresponent a dades entrelaçades i superposades com ara:

- Xarxa de mobilitat a peu, en bicicleta, rodada i ferroviària superposada per a veure els punts de relació.
- La xarxa anterior, superposada a la xarxa d'espais verds.
- La xarxa d'espais comuns en relació a la xarxa d'espais verds.

b) Indicadors de mobilitat, equipament, serveis i habitatge: **infraestructures assemblejades**.

Es pot incloure en els plànols (en els plànols corresponents, com una capa més de dades; no un pla nou específic) la informació corresponent a dades entrelaçades i superposades com ara:

La posició d'equipaments i xarxa entrelaçada de mobilitat, amb valoració de les distàncies.

- Posició d'equipaments i xarxa entrelaçada de mobilitat i estacions inter-modals, amb valoració de les distàncies.
- Situació d'elements relatius a la recollida de fems i la seua relació amb xarxes de vianants i espais comuns, amb valoració de les distàncies.

c) Indicadors de xarxa **d'espais comuns: continuu espacial**

Es pot incloure en els plànols la informació corresponent a dades entrelaçades i superposades com ara:

- Relació de les zones d'habitatge públic, amb espais comuns i infraestructura verda.

I ordenances que:

- Faciliten els usos de la cura i els espais exteriors en habitatge mitjançant l'estudi de l'aprofitament que afavorisca l'aparició d'aquests usos.
- Faciliten els espais intermedis segurs i els usos col·lectius.

d) Indicadors de seguretat i habitabilitat en l'espai públic: **manteniment, confort i qualitat urbana**

Es pot incloure en els plànols (si la figura de planejament ho permet per la seua escala) la informació corresponent a dades entrelaçades i superposades com ara:

- Plànol d'usos en el temps: hivern-estiu, dia-nit, festiu-laborable.

- Plànol de punts que les persones rebutgen ocupar o transitar segons horaris.
- Plànol d'assolellada i ombra en la via i espais públics.
- Plànol de zones de descans i fonts en la via pública, cada 300 m.

I ordenances que:

- faciliten l'accessibilitat universal;
- fomenten l'apropiació de les persones de la via pública: jugar, ballar, asseure's per a xarrar, posar plantes pròpies, horts urbans, ús flexible de solars no ocupats;

faciliten els espais intermedis segurs i els usos col·lectius.

3.3 ELABORACIÓ DOCUMENTAL DE L'IAIG SEGONS AQUESTA GUIA

L'IAIG⁶⁰ avalua el resultat previsible que podria produir el desplegament de la figura de planejament sobre la consecució de millores en la igualtat de tracte i oportunitats entre dones i homes o sobre l'eliminació de discriminacions respecte de la situació existent abans de redactar aquesta figura de planejament.

No obstant això, les grans figures de planejament –un pla general, per exemple– tenen períodes de vigència de tal magnitud que resulta quasi impensable que, quan es modifica o canvia el document, el nou planejament no supose una millora de les condicions respecte a la situació prèvia de desigualtat entre persones –per nimia que aquesta siga–, per la qual cosa cal esperar que l'avaluació que establisca l'IAIG siga “positiva” en quasi tots els casos. No obstant això, aquesta avaluació positiva no suposa, necessàriament, que el sentit i els objectius de la LOTUP s'hagen desenvolupat fins a assolir els límits del que és tècnicament viable i socialment necessari llavors.

Per tant, per a assolir plenament els objectius recollits en la legislació vigent caldria establir el focus principal en el mètode i el procés de treball. Aquesta premissa convida a desenvolupar processos per a incorporar la perspectiva de gènere, i, **com a resultat natural**, l'Informe d'avaluació d'impacte de gènere (IAIG) seria positiu.

No obstant això, l'IAIG és preceptiu a la Comunitat Valenciana, com ja s'ha explicat, i suposa un al·licient més per a la incorporació d'aquesta perspectiva.

Aquest document com a IAIG tipus, per a qualsevol àmbit, està normalitzat per l'RD 1083/2009, de 3 de juliol, pel qual es regula la memòria de l'anàlisi d'impacte normatiu, i aquest reial decret ens remet a una guia metodològica que recull, entre altres documents, l'anàlisi d'impacte per raó de gènere per a qualsevol camp normatiu. Segons aquesta guia metodològica⁶¹, un informe d'anàlisi d'impacte de gènere genèric per a qualsevol normativa vinculant té una estructura senzilla i clara que aborda apartats que més avant es detallaran.

L'elaboració documental de l'IAIG per a qualsevol figura de planejament d'acord amb la LOTUP segueix el que es disposa en la guia metodològica quant a estructura i es relaciona amb els continguts explicitats en la part 2 d'aquesta guia. Aquesta adaptació queda resumida gràficament en la taula que es mostra al final d'aquest apartat. En aquesta taula, **a manera de suggeriment o recomanació**, s'associa l'esquema genèric per a informes d'avaluació d'impacte de gènere amb els indicadors i les preguntes guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere prèviament plantejats en la part 2 d'aquesta guia, i es recomana que l'IAIG desenvolupe els següents apartats amb els continguts següents:

⁶⁰ Cal reiterar que en la legislació es denomina IIG, Informe d'impacte de gènere, i en aquesta guia s'empra el terme IAIG, Informe d'avaluació d'impacte de gènere, ja que és més didàctic en la nomenclatura, d'una banda, i és una denominació bastant sovint emprada en altres àmbits.

⁶¹ Guia metodològica para la elaboración de la Memoria de Análisis de Impacto Normativo, 2009 <https://www.mineco.gob.es/stfls/mineco/economia/ficheros/guia_metodologica_ain.pdf>..

a) Pel que fa als **objectius** en matèria d'igualtat i inclusió que cal identificar com a objectius que s'han d'aconseguir amb el desplegament de la figura de planejament, es recomanen els que es defineixen en aquesta guia en l'apartat 2.2, que es concreten en quatre objectius (visibilitzar i facilitar la cura, reconèixer la diversitat, augmentar l'autonomia de les persones i promoure la sensació subjectiva de seguretat). La taula expressa que tots els indicadors proposats i totes les preguntes guia proposades en la part 2 d'aquesta guia estan encaminades, precisament, a l'obtenció d'aquests objectius. És a dir, la verificació positiva de tots els indicadors ha de comportar l'obtenció d'aquests objectius prioritaris. No obstant això, aquests indicadors i objectius –com ja s'ha assenyalat al llarg de la guia– constitueixen un escenari amb caràcter de suggeriment, i cada equip redactor establirà els seus objectius particularitzats i indicadors de verificació adequats a aquesta finalitat i actuació.

b) Pel que fa a l'**anàlisi d'impacte de gènere**, es recomana que per a:

b1) La **descripció de la situació de partida**:

- **Quantitativa**: es pot revisar i avaluar manejant informació obtinguda mitjançant l'indicador d'informació prèvia F01 i valorant les respostes a la columna ABANS en el planejament en tots els indicadors valorats com a tals (sostenibilitat i canvi climàtic; infraestructures de gènere; territori de dins a fora, anada i tornada, i manteniment, confort i qualitat urbana).
- **Qualitativa**: es pot elaborar i avaluar manejant la informació obtinguda mitjançant l'indicador d'informació prèvia F02 i valorant el grau d'acompliment de les accions prèvies a tots els indicadors que es basen, fonamentalment, en la incorporació de persones expertes i en la participació de la ciutadania.

b2) La **previsió de resultats**:

- Per a valorar els resultats directes de l'aplicació de la norma es recomana analitzar les respostes a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" (contra la discriminació estructural) i avaluar el resultat de la columna MILLORA en el planejament proposat en tots els indicadors.
- Per a valorar la incidència de la figura de planejament proposada sobre els rols i estereotips de gènere, es recomana analitzar les respostes a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" (contra la discriminació estructural) i avaluar el resultat de la columna MILLORA en el planejament proposat de l'indicador "Manteniment, confort i qualitat urbana".
- Per a valorar la contribució del planejament proposat al desenvolupament dels objectius d'igualtat d'oportunitats identificats, es proposa procedir igual que en el punt primer d'aquesta sèrie.

b3) La **valoració de l'impacte de gènere** s'utilitza el treball ja realitzat amb les llistes d'accions prèvies, indicadors i preguntes guia en cada indicador o ítem. A títol orientatiu, se suggereix el següent model orientatiu de valoració per a considerar que l'impacte és:

- **Negatiu**, si les respostes a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" han sigut negatives en més del 50 % de qüestions i si la majoria de respostes en la valoració de tots els indicadors es produeix en la columna "IGUALA la situació anterior al planejament" (per exemple, es podria prendre com a referència que més del 60 % estan en aquesta columna).

- **Neutral**, si les respostes a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" han sigut positives en més del 80 % de qüestions i si la majoria de respostes en la valoració de tots els indicadors es produeix en la columna 'IGUALA la situació anterior al planejament' (per exemple, es podria prendre com a referència que més del 60 % estan en aquesta columna).

- **Positiu**, si les respostes a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" han sigut positives en més del 80 % de qüestions i si la majoria de respostes en la valoració de tots els indicadors es produeix en la columna "MILLORA la situació anterior al planejament" (per exemple, es podria prendre com a referència que més del 60 % estan en aquesta columna).

c) Pel que fa a les **mesures específiques proposades** en l'IAIG per a:

- Corregir o remeiar les situacions de desigualtat, detectades durant la fase d'anàlisi, es proposa analitzar les respostes negatives a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" i proposar-les com a qüestions que cal corregir explícitament.
- Reforçar les situacions que promouen la igualtat d'oportunitats detectades durant la fase d'anàlisi; es proposa analitzar les respostes positives a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" i proposar-les com a qüestions que cal reforçar juntament amb les provinents de les respostes positives a les preguntes guia de l'ítem "Gestió social, econòmica i política".

d) Pel que fa a les **recomanacions** que s'han d'incorporar per a controlar l'**efecte produït per la mateixa figura de planejament**, se suggereix que:

- Per a controlar l'efecte que la mateixa figura de planejament pugui tindre es promoguen explícitament els continguts corresponents a les preguntes guia amb resposta positiva en l'ítem "Gestió social, econòmica i política".
- Per a evitar el possible impacte puntual negatiu detectat que el desplegament de la figura de planejament pugui tindre, es desenvolupen mesures complementàries. Aquest impacte negatiu puntual es pot detectar si s'observen les respostes negatives a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" i en les respostes en la valoració de tots els indicadors si aquestes es produeixen en la columna "IGUALA la situació anterior al planejament".
- Per a garantir o enfortir l'impacte positiu de gènere que el desplegament de la figura de planejament pugui tindre, es proposen mesures complementàries per a afermar-lo. Aquest impacte positiu puntual es pot detectar si s'observen les respostes positives a les preguntes guia de l'ítem "Banderes roges" i en les respostes en la valoració de tots els indicadors si aquestes es produeixen en la columna "MILLORA la situació anterior al planejament".

Aquesta descripció es recull gràficament en la taula a continuació, la qual cosa podria simplificar la redacció i l'avaluació de l'IAIG.

IAIG – INFORME D'AVALUACIÓ D'IMPACTE DE GÈNERE D'INSTRUMENT PLANEJAMENT URBÀ

A partir de Guía metodológica para la elaboración de la memoria de análisis de impacto normativo 2009 https://www.mineco.gob.es/stfls/mineco/economia/ficheros/guia_metodologica_ain.pdf

RECOMANACIONS I SUGGERIMENTS

IDENTIFICACIÓ D'OBJECTIUS EN MATÈRIA D'IGUALTAT D'OPORTUNITATS QUE SÓN APLICABLES A LA FIGURA DE PLANEJAMENT URBÀ	VINCULATS A TOTS ELS INDICADORS I PREG. GUIA			
	OBJECTIU 1: VISIBILITZAR I FACILITAR LA CURA			
	OBJECTIU 2: RECONÉIXER LA DIVERSITAT			
	OBJECTIU 3: AUGMENTAR L'AUTONOMIA DE LES PERSONES			
	OBJECTIU 4: PROMOURE LA SENSACIÓ SUBJECTIVA DE SEGURETAT			
ANÀLISI DE L'IMPACTE DE GÈNERE PREVISIBLE PRODUÏT PEL DESENVOLUPAMENT DE LA FIGURA DE PLANEJAMENT URBÀ	DESCRIPCIÓ DE LA SITUACIÓ DE PARTIDA	PER A REVISAR Y VALORAR		
	INDICADORS QUANTITATIUS	F01	COLUMNA ABANS EN TOTS ELS INDICADORS	
	INDICADORS QUALITATIUS	F02	ACCIONS PRÈVIES EN TOTS ELS INDICADORS	
	PREVISIÓ DE RESULTATS	PER A REVISAR Y VALORAR>>		
	RESULTATS DIRECTES DE L'APLICACIÓ DE LA NORMA		COLUMNA MILLORA EN TOTS ELS INDICADORS	
	INCIDÈNCIA SOBRE ROLS I ESTEREOTIPS DE GÈNERE		COLUMNA MILLORA EN INDICADORS DE MANT., CONF. I QUALITAT	
	CONTRIBUCIÓ AL DESENVOLUPAMENT DELS OBJECTIUS D'IGUALTAT D'OPORTUNITATS IDENTIFICATS		COLUMNA MILLORA EN TOTS ELS INDICADORS	

IAIG – INFORME D'AVALUACIÓ D'IMPACTE DE GÈNERE D'INSTRUMENT PLANEJAMENT URBÀ

A partir de Guía metodológica para la elaboración de la memoria de análisis de impacto normativo 2009 https://www.mineco.gob.es/stfls/mineco/economia/ficheros/guia_metodologica_ain.pdf

RECOMANACIONS I SUGGERIMENTS

	VALORACIÓ DE L'IMPACTE DE GÈNERE	PER A REVISAR Y VALORAR>>		
	NEGATIU: no es preveu una eliminació o disminució de les desigualtats detectades i no contribueix a les polítiques	NEG.	COLUMNA IGUALA EN TOTS ELS INDICADORS	
	NUL: quan, com que no hi ha desigualtats de partida en relació amb la igualtat d'oportunitats, no es preveu cap modificació d'aquesta situació.	POS.	COLUMNA IGUALA EN TOTS ELS INDICADORS	
	POSITIU: quan es preveja una disminució o eliminació de les desigualtats detectades i contribueixca als objectius de les	POS.	COLUMNA MILLORA EN TOTS ELS INDICADORS	
MESURES PROPOSADES EN LA FIGURA DE PLANEJAMENT	PER A REVISAR Y VALORAR>>			
	PER A CORREGIR LES DESIGUALTATS DETECTADES	NEG.	PREGUNTES GUIA EN INDICADORS DE BANDERES ROGES	PER A CORREGIR
	PER A REFORÇAR LA IGUALTAT D'OPORTUNITATS	POS.	"PREGUNTES GUIA EN INDICADORS DE GESTIÓ S/E/P"	PER A REFORÇAR
RECOMANACIONS RELATIVES A LA FIG. PLANEJAMENT	PER A REVISAR Y VALORAR>>			
	SOBRE L'APLICACIÓ DE LA FIG. PLANEJAMENT	POS.	PREGUNTES GUIA EN INDICADORS DE GESTIÓ S/E/P"	PER A PROMOURE
	PER AL DESENVOLUPAMENT DE MESURES COMPLEMENTÀRIES QUE EVITEN L'IMPACTE NEGATIU (DE LA FIG. PLANEJAMENT)	NEG.	COLUMNA IGUALA EN TOTS ELS INDICADORS	
	PER A GARANTIR O ENFORTIR L'IMPACTE POSITIU DE GÈNERE (DE LA FIG. DE PLANEJAMENT)	POS.	COLUMNA MILLORA EN TOTS ELS INDICADORS	

GUIA PER A INCORPORAR
LA PERSPECTIVA DE GÈNERE
EN ACTUACIONS URBANES
COMUNITAT VALENCIANA

Part IV

SOBRE EL
PROCÉS

PART 4. SOBRE EL PROCÉS

4.1 Recomanacions i suggeriments per a la incorporació de la perspectiva de gènere en planejament de manera efectiva

Procés continu

En aquest text s'ha definit la incorporació de la perspectiva de gènere en l'entorn construït, com un procés continu que sempre està en marxa i que, en una certa manera, mai finalitza. Ja s'ha aclarit que no és una addició superficial d'elements concrets i que tampoc és una qüestió susceptible de ser aplicada o no aleatòriament, sinó que proposa una mirada inclusiva i una presa de posició diferent, de manera que l'actuació sobre l'entorn construït tracte de reequilibrar les desigualtats que hi puga haver entre les persones per qüestió de rol de gènere.

Per tant, aquesta perspectiva pot i ha de ser incorporada en totes les fases del projecte i en totes les fases de desenvolupament de l'actuació. Aquesta continuïtat no impedeix que, d'altra banda, es puga incorporar en algun moment i/o en alguna fase, tot i que, en aquest cas, l'abast d'aquesta incorporació puga ser de menys impacte que en el cas de la seua incorporació contínua, constant i insistent.

Pel que fa al procés continu temporal, la incorporació de variables –la perspectiva de gènere– comença **ABANS** d'iniciar l'elaboració de la documentació, per a la qual cosa és fonamental l'organització de l'equip redactor, que ha de ser paritari, i expert en els temes més importants, inclosa la perspectiva de gènere. També s'han de definir, abans de començar, les qüestions prèvies, relatives als objectius que s'han d'assolir i a les dades disponibles.

DURANT el procés de redacció de la figura de planejament, és important comprovar detalladament els aspectes esmentats en aquesta guia i la definició d'indicadors i subindicadors que incorporen la mirada de gènere de manera que es puga fer un seguiment de resultats i una avaluació d'aquests. Una de les primeres accions que hauria de dur a terme l'equip redactor juntament amb les persones expertes col·laboradores seria la definició de quins indicadors seran els que avaluen el resultat de l'actuació urbanística que es redacta. Per descomptat, l'ús del llenguatge inclusiu en tots els documents és indispensable.

I **DESPRÉS** de la redacció del document es proposa que es faça un seguiment de l'ús i el manteniment dels espais projectats i construïts, i incorporar aquest seguiment als informes de seguiment del pla establits en l'article 56 de la LOTUP i 14 de la Llei d'avaluació ambiental. A més, cal insistir en el fet que els processos de **concurs, contractació i licitació posteriors** també incorporen la perspectiva de gènere.

Finalment, s'hauria de promocionar la incorporació d'aquesta perspectiva de la manera més eficient possible en cada moment i **premiar aquesta incorporació**, de manera que aquelles entitats, organismes o institucions que promoguen les actuacions que més s'esforcen en aquesta incorporació, tinguin, per exemple, **prioritat a l'hora de nous concursos o noves subvencions públiques/ finançament**.

“

Una de les primeres accions que hauria de dur a terme l'equip redactor juntament amb les persones expertes col·laboradores seria la definició de quins indicadors seran els que avaluen el resultat de l'actuació urbanística que es redacta

4.2 Procés de treball en el temps i llista de comprovació (checklist)

La manera més efectiva d'incorporar la perspectiva de gènere és establir un procés de treball iteratiu que incorpore la màxima diversitat de veus, dades i expectatives possible

Tal com s'ha indicat en diferents ocasions al llarg d'aquesta guia, la manera més efectiva d'incorporar la perspectiva de gènere és establir un procés de treball iteratiu que incorpore la màxima diversitat de veus, dades i expectatives possible. Això és important no només perquè ho indique la LOTUP en diversos apartats, sinó perquè és la millor manera de recollir i incorporar el coneixement que tenen les persones que habiten un lloc, coneixement que és difícil de substituir pel coneixement únicament expert.

Donada aquesta situació o expectativa, és recomanable programar un procés al llarg del **TEMPS**, ja que s'entén que les accions que cal dur a terme han de succeir coordinadament. Per a aconseguir-ho, s'ha elaborat una línia temporal a manera de llista de comprovació o checklist que ajude a comprovar el recorregut realitzat.

Cal destacar la necessitat de disposar de bibliografia adequada i, si pot ser, referències de bones pràctiques. El fet de comptar amb persones en l'equip que tinguen coneixement sobre aquest tema és especialment útil.

També el fet de cuidar tot el que succeeix una vegada que la figura de planejament està en marxa, en particular pel que fa a licitacions i concursos, en els quals també cal insistir i procurar que s'incorpore la perspectiva de gènere.

Finalment, se suggereix que els organismes competents puguen premiar amb alguna mena de segell o puntuació aquells grups o institucions que s'esforcen per incorporar la perspectiva de gènere amb eficàcia i ambició.

Tot això conduiria a un major grau de qualitat urbana.

A continuació, s'adjunta una checklist o llista de comprovació que ajude a situar les accions en el temps. Com en les taules d'epígrafs anteriors, l'ús d'aquesta checklist és un suggeriment de la guia; la llista d'indicadors, la profunditat i l'ús s'han d'ajustar a la dimensió de la població i a la figura de planejament.

LÍNIA DEL TEMPS: ABANS DE LA REDACCIÓ FIG. PLANEJAMENT
 RECOMANACIONS I SUGGERIMENTS

ABANS	LOTUP	
Composició equip redactor	L'equip redactor és paritari?	Anx. XII 10.3 ☐
	S'ha contactat amb els agents d'igualtat de les institucions i entitats involucrades en l'àmbit d'actuació?	☐
	L'equip redactor ha establert col·laboració amb una persona experta en perspectiva de gènere en planejament urbà?	☐
Llenguatge inclusiu	Llenguatge inclusiu?	Art. 13 2 e) ☐
	S'ha accedit a bases de dades desagregades per sexe i grups d'edat?	☐
Processos participatius	S'ha preparat un pla de participació pública?	Art. 53.1 ☐
	S'ha preparat un pla de participació ciutadana?	☐
	Es disposa de dades procedents de processos participatius, especialitzats per grups, etc.?	☐
Criteris priorització	S'han establert criteris previs de priorització d'actuacions?	☐
	S'ha previst una llista d'objectius que cal assolir en matèria d'igualtat?	☐
Dades sobre violència	Es coneixen els índexs de violència de gènere?	☐
Dades desagregades per sexe	Es disposa de dades desagregades per sexe i grup d'edat?	Anx. XII 1.1 ☐

LÍNIA DEL TEMPS: DURANT DE LA REDACCIÓ FIG. PLANEJAMENT
 RECOMANACIONS I SUGGERIMENTS

DURANT	LOTUP	
Asesoramiento	S'ha contactat amb els equips que realitzaran els informes i annexos sectorials per a coordinar els continguts?	☐
Revisión de Contenidos	S'han repassat tots els ítems d'aquesta guia?	☐
	S'han afegit ítems nous als que se suggereixen en aquesta guia?	☐
	S'ha realitzat un pla de participació pública?	Art. 53.1 ☐
	S'ha desplegat un pla de participació ciutadana?	Anx. XII 2.5 ☐
	S'han definit els perfils tipus en l'àmbit d'actuació?	☐
	S'han detectat banderes roges contra la discriminació estructural?	☐
Elaboración de Documentos	S'han decidit estratègies específiques d'actuació per a evitar els problemes detectats?	☐
	S'han revisat les recomanacions sobre documents d'aquesta guia?	☐
	L'equip redactor juntament amb les persones col·laboradores expertes han establert els indicadors que avaluaran el resultat de l'actuació urbanística que s'està redactant?	☐
	S'han redactat les memòries considerant les dades desagregades i les aportacions dels processos participatius?	Anx. XII 1.1 ☐
	Es recull el resultat dels processos participatius en els documents adequats?	Anx. XII 2.5 ☐
	S'ha definit clarament la xarxa d'espais comuns en els documents adequats?	Anx. XII 5.3 ☐
	S'ha reflectit en la documentació el criteri de qualitat urbana a partir de la incorporació de la perspectiva de gènere?	Anx. XII 6.1 ☐
	S'han redactat les ordenances de manera que incorporen perspectiva de gènere?	☐
	S'ha recollit documentalment el procés que ha tingut com a resultat la incorporació efectiva de la perspectiva de gènere?	☐
	S'ha redactat l'IAIG establint un criteri solvent per a la valoració conseqüent de l'actuació?	☐

LÍNIA DEL TEMPS: DESPRÉS DE LA REDACCIÓ FIG. PLANEJAMENT

RECOMANACIONS I SUGGERIMENTS

DESPRÉS	Estan ben recollides les condicions de gènere en les bases dels concursos de redacció de projectes?	☐
	S'ha accedit a la base de dades GVA de bons exemples per a estudiar referències o proposar noves referències?	☐
	Està ben recollida la paritat en els plecs de condicions dels concursos de contractació de serveis per condicions essencials i no només pel plus de la clàusula d'igualtat de dones i homes?	☐
	Està ben recollida la paritat en els plecs de condicions de licitació d'obres per condicions essencials i no només pel plus de la clàusula de gènere?	☐
	S'ha establert un pla de seguiment sobre l'efectivitat real de la incorporació de la perspectiva de gènere?	☐
	S'organitzen processos participatius per a avaluar el resultat del planejament?	☐
	Es desenvolupen projectes pilot que servisquen per a prendre decisions informades en un futur pròxim?	☐
	S'han obtingut punts per a accedir al segell de reconeixement GVA, que premia els qui arriben a un nivell més alt d'incorporació de perspectiva de gènere amb l'afavoriment de l'accés a subvencions/finançament?	☐

GUIA PER A INCORPORAR
LA PERSPECTIVA DE GÈNERE
EN ACTUACIONS URBANES
COMUNITAT VALENCIANA

Part 5

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA

Alexander, Christopher, *'A City Is Not a Tree.'* 1972

Alvarez Isidro, Eva M., and Carlos J. Gómez Alfonso, *PLAN GENERAL ESTRUCTURAL CASTELLÓ. MEMORIA E INFORME DE EVALUACIÓN DE IMPACTO DE GÉNERO* (Castelló, 2017) <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/urbanismo/PGEAbr2019/2_6_INFORME_GÉNERO.pdf>

Álvarez Isidro, Eva M., and Carlos J. Gómez Alfonso, *'La incorporación de la perspectiva de género en el Plan General Estructural de Castelló: objetivos, método, acciones y hallazgos'*, Hábitat y Sociedad, 2018, 201–19

Bofill Levi, Anna, *Guia per al Planejament Urbanístic i l'ordenació Urbanística Amb La Incorporació de Criteris de Gènere*, ed. by Institut Català de les Dones Generalitat de Catalunya (Barcelona, 2008) <http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/publicacions_eines11.pdf> [accessed 13 November 2017]

Bristol *Legible City*. (Bristol: Bristol City Council, 2001) <http://www.cityid.com/assets/publications/bristol_from_here_to_there_city_id.pdf>

Brundtland, Gro Harlem., and World Commission on Environment and Development., *'Report of the World Commission on Environment and Development : "Our Common Future."* ([New York]: [United Nations], 1987) <<http://books.google.com/books?id=QQUmAQAAAMAJ>>

Ciocoletto, Adriana, and Col·lectiu Punt 6, *Espacios para la vida cotidiana : auditoría de calidad urbana con perspectiva de género* (Barcelona: Comanegra, 2014)

Col·lectiu Punt 6, *'Entorns Habitables. Auditoria de Seguretat Urbana Amb Perspectiva de Gènere a l'habitatge i l'entorn by Col·lectiuPunt6-Issuu'*, 2017 <https://issuu.com/punt6/docs/entorns_habitables_cat_final> [accessed 13 November 2017]

Conselleria de Política Territorial, Obras Públicas y Movilidad de la GVA, *La Nueva Ciudad En La Nueva Normalidad* (YouTube Wolters Kluwer España, 2020) <https://www.youtube.com/watch?v=2-eWquvwnfA&feature=emb_logo>

Crenshaw, Kimberle, *'Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color'*, Stanford Law Review, 43 (1991), 1241–99 <<https://www.jstor.org/stable/1229039?seq=1>>

Damyanovic, Doris, *Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development*, 2013 <<https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008358.pdf>> [accessed 11 November 2017]

Durán, María Ángeles, *La riqueza invisible del cuidado* (Valencia: Universitat de València, 2018)

Freeman, Jo, 2018_SCHOOL LAB_UPV. (31.1.2018). *JO FREEMAN. THE FEMINIST SCHOLAR*. (UPV [media], 2018) <<https://media.upv.es/#/portal/video/589773f0-07f6-11e8-8598-1bd5a4a266de>>

——, *'Institutional Discrimination'*, 1970 <<http://www.jofreeman.com/women-society/institidiscrim.htm>> [accessed 6 November 2017]

- Generalitat Valenciana, '*SET Para Introducir La Perspectiva de Género En El Proceso Urbano*', 2016 <http://www.habitatge.gva.es/documents/20558636/0/SET_cas_link.pdf> [accessed 3 December 2017]
- Gregori Ferrer, José Vicente, *PLAN ESPECIAL DE DIRECTRICES DE CALIDAD URBANA DE VALENCIA* (Valencia (Spain): Ajuntament de València, 2018) <http://www.valencia.es/revisionplan/sites/default/files/docs/ped_web.pdf>
- Guía Metodológica Para La Elaboración de La Memoria de Análisis de Impacto Normativo*, 2009 <https://www.mineco.gob.es/stfls/mineco/economia/ficheros/guia_metodologica_ain.pdf>
- Hayden, Dolores., *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1995)
- Hayden, Dolores, '*What Would a Non-Sexist City Be like? Speculations on Housing, Urban Design, and Human Work*.' Signs., 5 (1980), 170–87
- 'Instituto de La Mujer y Para La Igualdad de Oportunidades–Mujeres En Cifras–Empleo y Prestaciones Sociales–Contratación' <https://www.inmujer.gob.es/MujerCifras/EmpleoPrestaciones/Contratacion.htm?fbclid=IwAR1GD-gv_B6xqAyieevOFZlnBtL1-vf8tPEDLnhpQfhPAp17mkxCNnIG2y88> [accessed 29 November 2020]
- Jaque, Andrés, Margarita Trlin, Carlos Gómez, and Eva Alvarez, '*2020_SCHOOL LAB (2)_UPV. ANDRÉS JAQUE. ESPACIOS PARA EL APRENDIZAJE, MEDIOAMBIENTE Y SALUD*', Media UPV, 2020 <<https://media.upv.es/#/portal/video/4442d0f0-3ebe-11eb-82bd-51361a3f1387>> [accessed 1 February 2021]
- Kanarinka, and Lauren F Klein, *Data Feminism*, 2020
- Ley 5/2014, de 25 de Julio, de Ordenación Del Territorio, Urbanismo y Paisaje, de La Comunitat Valenciana, BOE-A-2014-9625 (Madrid, España, 2014) <<https://www.boe.es/eli/es-vc/l/2014/07/25/5/con>> [accessed 22 February 2021]
- 'Ley Orgánica 3/2007, de 22 de Marzo, Para La Igualdad Efectiva de Mujeres y Hombres.', Agencia Estatal Boletín Oficial Del Estado, 2007 <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-6115>>
- López Ruiz, Vicky, and Javier Padilla Bernáldez, *Salubrismo o barbarie: un mapa entre la salud y sus determinantes sociales*, 2017
- Manifiesto de Los Alcaldes y Alcaldesas de La Asociación Internacional de Ciudades Educadoras*, 2017 <<https://blogs.vitoria-gasteiz.org/medios/files/2017/11/Manifiesto-ciudad-educadora.pdf>>
- Manual de análisis urbano: género y vida cotidiana = Hiri analisirako manuala: Genora eta eguneroko bizitza*. (Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, 2010)
- Manual Para La Incorporación de La Perspectiva de Género En La Programación Común a Escala Nacional*, 2018
- Marques Ferracini, Maria Carolina, United Nations Development Programme., and Somalia Country Office, *Gender Mainstreaming Made Easy. Volume II, Volume II*, 2013

- Montaño, Sonia, María Cristina. Benavente R., Natalia. Gherardi, United Nations., and Economic Commission for Latin America and the Caribbean., *Observatorio de igualdad de género de América Latina y el Caribe (OIG): informe anual 2013-2014: el enfrentamiento de la violencia contra las mujeres en América Latina y el Caribe* (Santiago de Chile: Comisión Económica para América Latina y el Caribe, 2014)
- '*Mujeres y Hombres En España*', Instituto Nacional de Estadística, 2020 <https://www.ine.es/ss/Satellite?L=es_ES&tc=INEPublicacion_C&cid=1259924822888&tp=1254735110672&pagename=ProductosYServicios%2FPYSLa-yout¶m1=PYSDetalleGratuitas>
- Muxi Martínez, Zaida, Roser Casanovas, Adriana Ciocoletto, and Blanca Gutiérrez, '*¿Qué Aporta La Perspectiva de Género Al Urbanismo?*', *Feminismo/S*, 2011, 105–29
- Muxí, Zaida., *Recomanacions per a un habitatge no jeràrquic ni androcèntric* (Barcelona: Institut Català de les Dones Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge, 2009)
- ORDEN de 17 de Mayo de 2019 de Las Normas Técnicas Para La Integración de La Dimensión de Género En La Ordenación Territorial y Urbanística de Extremadura* (Junta de Extremadura, 2019) <<http://doe.gobex.es/pdfs/doe/2019/960o/19050329.pdf>>
- Organización Mundial de la Salud, Banco Mundial, '*Informe Discapacidad 2011 Naciones Unidas*', Informe Mundial Sobre La Discapacidad, 2011, 388 <[https://doi.org/ISBN 978 92 4 068823 0](https://doi.org/ISBN%209789240688230)>
- De Pauw, Geert, and Joaquín de Santos, 'Beyond England: Origins and Evolution of the Community Land Trust Movement in Europe', in *On Common Ground. Intersectional Perspectives on the Community Land Trust*, 2020, pp. 143–64
- Remón Royo, Rosa, '*Barrio de La Aguja. Fundado En Los Años 30. Valencia*', *Arquitecturayempresa*, 2016 <<https://www.arquitecturayempresa.es/noticia/barrio-de-la-agujafundado-en-los-anos-30-valencia>>
- Roberts, Marion, and Adam Eldridge, '*Planning the Night-Time City*'. (Routledge, 2012) <<http://www.myilibrary.com?id=415759>>
- Román, Marta., and Isabela. Velázquez, *Guía de urbanismo con perspectiva de género* ([Murcia: Instituto de la Mujer de la Región de Murcia, 2008)
- Rueda, Salvador, Carmen Cormenzana, and et altres, *PLAN DE INDICADORES DE SOSTENIBILIDAD URBANA DE VITORIA-GASTEIZ*, 2010 <<https://www.vitoria-gasteiz.org/docs/wb021/contenidosEstaticos/adjuntos/es/89/14/38914.pdf>>
- Sánchez de Madariaga, Inés., *Urbanismo con perspectiva de género* ([Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer, 2007)
- Sánchez de Madariaga, Inés, '*Infraestructuras Para La Vida Cotidiana y Calidad de Vida*', *Ciudades* 8, 2004 <<https://doi.org/10.24197/ciudades.08.2004.101-133>>

Sánchez de Madariaga, Inés, and Michael Neuman, *Engendering Cities : Designing Sustainable Urban Spaces for All*, 2020

Sánchez de Madariaga, Inés, and Inés Novella-Abril, 'Género y Urbanismo En España: Experiencias y Persectivas', Ciudad y Territorio. Estudios Territoriales. Urbanismo y Género, 2020 <<https://doi.org/https://doi.org/10.37230/CyTET.2020.203.01>>

Sanz Pozo, Anabel, and Idoia Ehizmendi, *Mapa de La Ciudad Prohibida Para Las Mujeres. Una Expereincia de Participación Con Las Mujeres Jóvenes*. (Basauri, 2002) <https://www.diba.cat/c/document_library/get_file?uuid=bf-40de55-40fd-4ad3-9ecd-97895a7a801b&groupId=7294824>

Simó Noguera, Carles, and Capitolina Díaz Martínez, 'Brecha salarial y brecha de cuidados', 2016

Terraza, Horacio., Vanessa Lopes Janik, Anna Kalashyan, Carina Lakovits, Maria Beatriz Orlando, and Horacio Terraza, *Handbook for Gender-Inclusive Urban Planning and Design* (Washington, D.C.: The World Bank, 2020)

Terraza, Horacio, and M. Beatriz Orlando, *Handbook for Gender-Inclusive Urban Planning Design*, 2020 <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33197>>

'United Nations_World Population Prospects 2019', 2019 <<https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>>

Velasco Gisbert, M. Luisa, Cintia Bartolomé Esteban, and Anabel Suso Araico, *Género y Cambio Climático. Un Diagnóstico de Situación*, 2020 <https://www.inmujer.gob.es/disenov/novedades/Informe_GeneroyCambioClimatico2020.pdf>

Venturi, Robert, *Complejidad y Contradicción En La Arquitectura* (Barcelona: Gustavo Gili, 1999)

Vives Urbieto, Miren, and Patxi Galarraga Aiestarán, *Integración de La Perspectiva de Género En La Revisión Del PGOU de Basauri. Memoria Justificativa Del Proceos de Formación y Participación*, 2018 <http://www.basauri.net/sites/www.basauri.net/files/memoria_justificativa_proceso_-_perspgenero_pgou_basauri_0.pdf>

'Whereabouts London', *Greater London Authority* <<http://whereaboutslondon.org/#/>>

GENERALITAT
VALENCIANA